ДОНИШГОҲИ БАЙНАЛМИЛАЛИИ САЙЁҲӢ ВА СОҲИБКОРИИ ТОҶИКИСТОН

ТКБ 65,9 (2 тоҷик)+65,9(2) 304.15+32.973.202
ТДУ 33 тоҷик + 338. 436.33+004.45(576.3)
Ҳ-12

Бо ҳуқуқи дастнавис

ҲАБИБУЛЛОЗОДА МУҲРИДДИН ҲАБИБУЛЛО

ТАКМИЛИ МЕХАНИЗМИ ТАШКИЛИЮ ИҚТИСОДИИ ПЕШНИҲОДИ ХИЗМАТРАСОНИҲОИ ДАВЛАТИИ ЭЛЕКТРОНӢ ДАР ШАРОИТИ ИҚТИСОДИ РАҚАМӢ (НАЗАРИЯ, МЕТОДОЛОГИЯ, АМАЛИЯ)

АВТОРЕФЕРАТИ
диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 5.2. – Иқтисодиёт (5.2.10. – Иқтисодиёти савдо ва соҳаҳои хизматрасонӣ)

Душанбе – 2026

Диссертатсия дар кафедраи назарияи иқтисодии Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон иҷро шудааст

Мушовири илмӣ:	**Қодирзода Диловар Бахридин** – доктори илмҳои иқтисодӣ, профессори кафедраи назарияи иқтисодии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон.
Муқарризони расмӣ:	**Раҷабов Раҷаб Кучакович** – доктори илмҳои иқтисодӣ, профессори кафедраи фаъолияти гумрукии Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон.
	Раҳимзода Шариф - доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор, сарходими илмии Институти иқтисодиёт ва демографияи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон.
	Раҳмонзода Зоир Файзалӣ - доктори илмҳои иқтисодӣ, Ректори Донишгоҳи технологии Тоҷикистон.
Муассисаи пешбар:	Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Ҳимояи диссертатсия рӯзи 30 июни соли 2026, соати 15:00 дар ҷаласаи шурои диссертатсионии 6D.КОА-012 назди Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон баргузор мегардад. Суроға: 734061, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, кӯчаи Деҳотӣ, ½ , бинои асосӣ, ошёнаи 4, толори диссертатсионӣ, почтаи электронӣ: 6D.KOA-012@mail.ru, телефони котиби илмӣ: (+992) 2348434.

Бо диссертатсия ва автореферат дар китобхонаи илмии Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон ва тавассути сомонаи www.tguk.tj шинос шудан мумкин аст.

Автореферат санаи _______________соли 2026 тавзеъ шудааст.

Котиби илмии шурои диссертатсионӣ, н.и.и., дотсент **Машокиров Ҷ.Н.**

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзуи таҳқиқот. Мубрам будани мавзуи диссертатсия аз он муайян мегардад, ки дар замони муосири рушди иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсири равандҳои бавуқуъоянда дар хоҷагии ҷаҳонӣ боло меравад, ки он бештар ба рушди технологияҳои иттилоотию коммуникатсионӣ (ТИК) алоқаманд аст. Дар натиҷаи рақамикунонии босуръати равандҳои алоҳидаи хоҷагидорӣ ташаккул ва рушди бозори хизматрасониҳои давлатӣ хусусияти электрониро касб менамояд. Ҷомеа беш аз пеш ба равандҳои рақобати бозорӣ рӯ ба рӯ шуда, ниёзҳои он ба дастгирии давлатӣ афзоиш меёбанд. Давлат низ кушиш менамояд, ки равандҳои бозориро ба танзим дарорад. Дар робита ба ин, талаботи ҳар як фарди ҷомеа ба хизматрасониҳои давлатӣ зиёд шуда, давлатро водор мекунад, ки хизматрасониҳои худро ба ҷомеа дар сатҳи баланди сифат ва суръат пешниҳод намояд. Дар чунин шароит аҳамияти технологияҳои инноватсионии рақамӣ дар самаранок ба роҳ мондани робитаи байни давлат ва ҷомеа хеле назаррас аст.

Бо таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ, рушди технологияҳои инноватсионӣ ва густариши иқтисоди рақамӣ равандҳои идоракунии давлатӣ, ки марбут ба пешниҳоди хизматрасониҳо ба аҳолӣ мебошанд, мураккаб мегарданд. Дар баробари ин, давлат ба хотири фароҳам овардани шароити баробар ба ҳар як фарди ҷомеа дар дастрасӣ ба хизматрасониҳои пешниҳодшаванда аз имкониятҳои технологияҳои инноватсионӣ бештар истифода мебарад. Гузашта аз ин, густариши рақобати бозорӣ ва воридшавии брендҳои байналмилалӣ боис гардидаанд, ки шаклҳои анъанавии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ тадриҷан мавқеи худро аз даст дода, таваҷҷуҳ ба рақамикунонии онҳо зиёд шудааст.

Ҳамзамон интизории шаҳрвандони бархурдоргашта аз афзалиятҳои ҷомеаи рақамӣ зарурати дарёфти роҳу усулҳои дастёбӣ ба шаклҳои рақамии хизматрасониҳои давлатиро муҳим гардонида, талаботро ба сифат, суръат ва муносиб будани чунин хизматрасониҳо зиёд мегардонад.

Дар шароити муосири авҷгирии равандҳои рақамикунонӣ, **рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ ба воридсозии технологияҳои муосир, аз қабили зеҳни сунъӣ ва роёниши абрӣ** имконияти навро барои баланд бардоштани сифат ва таъмини амнияти хизматрасониҳо фароҳам меорад. Аммо, омӯзиши

вазъи муосири рушди соҳа нишон медиҳад, ки новобаста аз таваҷҷуҳи зиёд ба самти мукаммалсозии ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва роҳандозӣ намудани ислоҳоти назаррас, ки раванди рақамикунонии хизматрасониҳои давлатиро оғоз бахшидаанд, ҳанӯз номгӯйи хизматрасониҳои давлатии дар шакли электронӣ пешниҳодшаванда нокифоя боқӣ мемонад, ки андешидани тадбирҳои иловагӣ ва коркарди механизми мукаммали вусъатдиҳии ин равандро тақозо менамояд.

Сатҳи нисбатан пасти хизматрасониҳои давлатии электронӣ ва теъдоди ками онҳо аз дараҷаи сусти ташаккули инфрасохтори рақамӣ, пойгоҳи заифи технологӣ барои пешниҳоди хизматрасониҳо, инчунин аз сатҳи пасти саводнокии рақамии табақаҳои сернуфузи ҷомеа дарак медиҳад. Ҳамчунин ҳавасмандии ками баъзе аз хизматчиёни давлатӣ ба рушди истифодаи технологияҳои муосир дар раванди идоракунии давлатӣ ва роҳандозӣ намудани робита бо ҷомеа монеа мешавад. Дар натиҷа, дар мамлакат то ҳол ба пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ дар шакли анъанавӣ бартарӣ дода шуда, ҷомеа афзалияти муомилоти онҳоро дар шакли электронӣ эҳсос нанамудааст.

Бо назардошти чунин ҳолат дар Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 махсусан қайд гардидааст, ки «ташаккули сиёсати дастрасии арзон ва боэътимод ба шабакаи интернет ва хизматрасониҳои телекоммуникатсионӣ, ки метавонад дар раванди хизматрасонии ҷамъиятӣ ва идоракунии самарабахш накши муҳимро бозад» [64], с. 13], ҳамчун имконияти муҳим барои рушд вазифагузорӣ карда шудааст.

Дар Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 28 декабри соли 2023 таъкид шудааст, ки «Мо ҳамчунин, ... суръат бахшидани раванди рақамикунонии иқтисодиёт, инкишофи нерӯи инсонӣ, баланд бардоштани рақобатнокии маҳсулоти ватанӣ, тақвияти имкониятҳои содиротии мамлакат ва беҳтар гардонидани сифати хизматрасониҳои иҷтимоиро аз ҷумлаи масъалаҳои афзалиятнок эълон намудем» [51]. Инчунин, дар Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 28 декабри соли 2024 дарҷ гардидааст, ки «Тоҷикистон дар ҷодаи гузариш ба рақамикунонии соҳаҳои иқтисоди миллӣ ҷиҳати таъмин намудани шаффофияти муносибатҳои иқтисодиву молиявӣ қадамҳои устувор гузошта

истодааст. Дар панҷсолаи минбаъда ҷиҳати пешбурди иқтисоди рақамӣ бояд ба самтҳои зерин диққати аввалиндараҷа дода шавад: ... такмили фаврии заминаҳои ҳуқуқӣ ва қабули санадҳои дахлдор дар самти гузариш ба иқтисоди рақамӣ, ... рақамикунонии пурраи хизматрасониҳои давлатӣ ва ташкили махзани ягонаи хизматрасониҳои давлатӣ, ... истифодаи васеи зеҳни сунъӣ дар пешниҳоди хизматрасониҳо ва низоми бақайдгирии давлатӣ, ... андешидани чораҳо дар самти таъмин намудани амнияти киберии махзанҳои маълумот» [52]

Аз ин рӯ, мақомоти давлатиро зарур аст, ки ҷавобан ба интизориҳои аҳли ҷомеа оид ба хариди хизматрасониҳои баландсифат ва саривақтӣ ба такмили фаъолияти худ таваҷҷуҳ намуда, истифодаи густурдаи ТИК-ро барои қабули қарорҳои идоракунӣ дар самти робита бо шаҳрвандон такмил диҳанд. Дар баробари ин, таҷрибаи хориҷӣ собит намудааст, ки рақамикунонии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ самаранокии фаъолияти мақомоти давлатиро баланд бардошта, омили муҳими рушд ва пешрафти иқтисодӣ дар шароити муосир мебошад. Ҳамаи ин мубрамии мавзуи таҳқиқотро муайян мекунад.

Дараҷаи таҳқиқи мавзуи илмӣ. Имрӯз ба масъалаҳои рақамикунонии ҷанбаҳои алоҳидаи иқтисодиёт ва бахшҳои идораи давлатӣ диққати махсус дода мешавад. Зеро тамоюлҳои бавуҷудоянда дар соҳаи пешрафти илму техника зарурати татбиқи ҳамаҷонибаи технологияҳои иттилоотӣ ва рақамиро дар соҳаҳои гуногуни идоракунӣ, махсусан идоракунии давлатӣ тақозо менамоянд. Вобаста ба ин, аз ҷониби намояндагони илм низ таваҷҷуҳ ба ин масъала зиёд шудааст.

Дар солҳои охир, ҷанбаҳои иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ бо истифода аз шабакаҳои саросарӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ ба мавзуи таҳқиқи фаъоли иқтисоддонҳои хориҷӣ табдил ёфтаанд. Интишороти С.В. Абламейко[1], Н.И. Акилбекова[2], Л.Б. Арутюнова[3], А.А. Бальзамов[4], Н.С. Баранов[7], Г.В. Бестолкова[8], Л.В. Ватлина[10], Д. Вест[84], Л.И. Воронина[11], С.Г. Еремеев[16], Е.Г. Иншакова[20], А.С. Киселев[27], Г.Н. Комкова[28], О.В. Курбатова[29], М.В. Курганова[30], Г.В. Муратова[39], Ҳ. Релиева[82], Н.Г. Новикова[41], Б.К Нургазинов[45][41], С.А. Овчинников[41], С.Л. Сергеева[60], О.Г. Смешко[61], А.М. Степанова[63], А.Е.

Суглобов[65], А.И. Титова[67], Ҷ. Фаунтин[79], С.В. Хамутовская[71], Р. Ҳикс[80], С.С. Шашков[77], инчунин гузоришҳои таҳлилии СММ ва СҲИР (OECD) ҷанбаҳои иқтисодӣ, институтсионалӣ ва идоракунии рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, таъсири онҳо ба самаранокии бахши давлатӣ ва сифати муносибатҳои давлат бо шаҳрвандон ва тиҷоратро таҳқиқ мекунанд.

Баъзе ҷиҳатҳои масъалаи мукаммалгардонии механизми идоракунии ҳукумати электронӣ ҳамчун асоси пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар интишороти олимони тоҷик, аз ҷумла М.Қ. Имомов[19], А.Ф.Исматов[22], Б.И. Каримов[24], Ш.Т. Каримов[25], Д.Б.Қодирзода[31], Д.Т. Қурбонализода[36], Ф.С. Мусофирова[40], А.Н. Нурализода[42], Л.Х. Расулзод[53], Ф.М. Раҳимов[56], Ю.Б. Салимов[57], Д.Ҷ.Сафарзода[58], Ш.Ф. Сулаймонзода[66], М.С. Тӯлиев[68], Ф.А.Ҷабборов[73], Б.М. Джумъаев[15], С. Ҳабибов[72], Н.Ҷ.Ҷумъахонзода[74], И.С. Шамсов[75], Ф.Б. Шарифӣ[76], Р.М. Шерализода[78] мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд.

Аммо дараҷаи норасогии таҳқиқот дар самти ташаккул ва мукаммалгардонии механизми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ аз набудани методологияи ягонаи таҳлилӣ ва коркарди илмии масъала дарак медиҳад.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва мавзуъҳои илмӣ. Мавзуи кори диссертатсионӣ бо Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 октябри соли 2016, № 392), Стратегияи рушди зеҳни сунъӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2040 (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 сентябри соли 2022, № 483), Стратегияи давлатии муқовимат ба коррупсия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 (Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 августи соли 2021, № 222), Стратегияи ислоҳоти низоми идоракунии давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 15 марти соли 2006, № 1713), Барномаи миёнамуҳлати рушди иқтисоди рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025 (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 октябри соли 2021, № 460), Консепсияи ташаккули ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 декабри

соли 2011, № 643), Консепсияи сиёсати давлатии иттилоотии Ҷумҳурии Тоҷикистон (фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 апрели соли 2008, № 451) алоқаманд мебошад. Диссертатсия мувофиқи нақшаи корҳои илмӣ-таҳқиқотии кафедраи назарияи иқтисодии Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон иҷро гардидааст.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ

Мақсади таҳқиқот. Мақсади таҳқиқот омӯзиши равишҳои назариявӣ, методологӣ ва амалии рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, такмили механизми ташкилию иқтисодии онҳо дар шароити иқтисоди рақамӣ мебошад, ки дарёфти равишҳои беҳсозии хизматрасониҳоро бо риояи меъёрҳои таъминкунандаи амнияти иттилоотӣ пешбинӣ менамояд.

Вазифаҳои таҳқиқот. Барои ноил шудан ба мақсади таҳқиқот вазифаҳои зерин муайян ва ҳал карда шудааст.

1. Таҳқиқи равишҳои назариявӣ, принсипҳо ва асосҳои институтсионалии ташаккул ва рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, таснифоти онҳо дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт.

2. Равшан намудани асосҳои методологии таҳқиқи раванди ташаккул ва рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, таҳияи методологияи тарҳрезии низоми пешниҳоди онҳо дар шароити рақамикунонӣ.

3. Ошкор кардани муҳтаво, сохтор ва унсурҳои механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир ва асоснок кардани робитаҳои байни ин унсурҳо.

4. Таҳлил ва арзёбии вазъи муосири ташкили хизматрасониҳои давлатии электронӣ ба аҳолӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва муайян намудани тамоюлҳои рушди онҳо.

5. Омӯзиши таҷрибаи хориҷии ташкили раванди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ, муайян намудани амалияҳои пешрафтаи он ва арзёбии имконияти истифодабарии онҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.

6. Таҳия ва асоснок кардани воситаҳои институтсионалию технологии пешниҳоди муносиби хизматрасониҳои давлатии

электронӣ, аз ҷумла амнияти иттилоотӣ, истифодаи технологияҳои зеҳни сунъӣ ва низоми арзёбии сифати хизматрасониҳо.

7. Таҳияи самтҳои стратегӣ ва воситаҳои иқтисодии такмили механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, инчунин анҷом додани амсиласозии иқтисодӣ ва таҳияи сенарияҳои рушди онҳо.

8. Муайян кардани дурнамои оммавигардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ, асоснок кардани механизмҳои афзоиши талабот ба чунин хизматрасониҳо, муқаррар кардани равандҳои зинавии рақамикунонӣ вобаста ба сатҳи рушди соҳаҳои алоҳидаи иҷтимоию иқтисодӣ.

Объекти таҳқиқот бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ ба аҳолӣ ва корхонаҳо дар шароити гузариш ба иқтисоди рақамӣ мебошад.

Предмети таҳқиқот муносибатҳои ташкилию иқтисодии ташаккул ва рушди механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт мебошад.

Фарзияи таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки рақамикунонии раванди пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ самаранокии идоракунии давлатиро баланд бардошта, дараҷаи фарогирии аҳолӣ ва корхонаҳоро ба чунин хизматрасониҳо васеъ мекунад, инчунин хароҷоти бюрократиро кам ва таъсири ҳукумати электрониро ба дараҷаи рушди иқтисодӣ зиёд мегардонад.

Асосҳои назариявии таҳқиқот ба назарияҳои марбут ба рушди идоракунии давлатӣ ва иқтисоди рақамӣ такя мекунанд. Самти асосии назариявӣ таҳлили консепсияи механизми ташкилию иқтисодӣ ҳамчун як низоми ҳамаҷонибаи таъминкунандаи пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ мебошад. Ҳамчунин назарияҳои ҳукумати электронӣ ва табдили рақамӣ, ки таъсири технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсиониро ба навсозии муносибатҳои байни давлат, ҷомеа ва тиҷорат шарҳ медиҳанд, истифода шудаанд.

Асосҳои методологии таҳқиқотро равишҳо ва усулҳои идроки илмӣ ташкил медиҳанд. Таҳқиқот ба истифодаи усулҳои умумиилмӣ (таърихӣ, таҳлил, синтез, индуксия, дедуксия, амсиласозии мантиқӣ) ва махсус асос ёфтааст. Методологияи таҳқиқот ба равишҳои муназзам ва ҳамаҷониба ҳангоми омӯзиши

нишондиҳандаҳои иқтисодии рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ ва таҳқиқи муфассали зерсоҳаҳои алоҳидаи он такя мекунад. Дар диссертатсия, инчунин усулҳои илмии муназзам ва сохторӣ, таҳлили сабабию натиҷавӣ, арзёбии коршиносӣ ва таҳлили омилӣ истифода шудаанд.

Сарчашмаҳои маълумот. Таҳқиқот дар асоси интишорот дар соҳаи идоракунии давлатӣ ва иқтисоди рақамӣ, санадҳои меъёрию ҳуқуқии танзимкунандаи технологияҳои иттилоотӣ ва пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ, қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, фармоишҳо ва тавсияҳои методии мақомоти ваколатдори давлатӣ омода карда шудааст. Дар диссертатсия, инчунин маводи расмии Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, стратегияҳои давлатии рушди мамлакат, ки ба таъсиси ҳукумати электронӣ ва рақамикунонии хизматрасониҳои давлатӣ равона шудаанд, маводи конференсияҳои илмию амалӣ оид ба рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ истифода шудаанд.

Пойгоҳи таҳқиқот. Диссертатсия дар кафедраи назарияи иқтисодии Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон дар солҳои 2020 - 2025 иҷро шудааст. Ҳангоми кор захираҳои донишгоҳ, аз ҷумла дастрасӣ ба китобхонаи электронӣ, пойгоҳҳо ва воситаҳои техникии коркард ва таҳлили маълумот, имконияти иштирок дар конференсияҳои илмӣ, семинарҳо ва мизҳои мудаввари тахассусӣ истифода шудаанд.

Навгонии илмии таҳқиқот. Навгонии илмии таҳқиқот дар омӯзиши равишҳои назариявӣ, методологӣ ва амалии рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, такмили механизми ташкилию иқтисодии онҳо дар шароити иқтисоди рақамӣ, ки дарёфти равишҳои беҳсозии хизматрасониҳоро бо риояи меъёрҳои таъминкунандаи амнияти иттилоотӣ пешбинӣ менамояд, ифода меёбад. Натиҷаҳои таҳқиқот, ки дорои унсурҳои навгонӣ дар бахши илмию назариявӣ, методологӣ ва амалӣ мебошанд, аз инҳо иборатанд:

1. Масъалаҳои назариявии таҳқиқи мафҳумҳои «хизматрасониҳои давлатӣ» ва «хизматрасониҳои давлатии электронӣ» равшан карда шуда, равишҳо ва принсипҳои ташаккул ва рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт ба низом дароварда шудаанд. Таърифи

муаллифии мафҳуми «хизматрасониҳиҳои давлатии электронӣ» пешниҳод шудааст, ки ҳамчун маҷмуи муносибатҳои ҳамкорӣ байни мақомоти давлатӣ ва шаҳрвандон дарк карда мешавад. Таснифоти муаллифии хизматрасониҳои давлатии электронӣ бо назардошти сатҳи камолоти рақамии низоми идоракунии давлатӣ ва дараҷаи рақамикунонии онҳо пешниҳод шудааст. Асосҳои институтсионалии ташаккул ва рушди хизматрасониҳои давлатӣ вобаста ба рақамикунонӣ васеъ карда шуда, тамоюлҳои асосии рақамикунонии онҳо муайян карда шудааст.

2. Равандҳои ташаккул ва рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ аз ҷиҳати методологӣ равшан ва асоснок карда шуда, коркарди равишҳои ҳамаҷонибаи таҳлил ва банизомдарории омилҳои рақамикунонӣ анҷом дода шудааст. Методологияи муаллифии тарҳрезии меъмории низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ бо назардошти омилҳои институтсионалӣ, ташкилию вазифавӣ ва вазифавию техникӣ (технологӣ) пешниҳод карда шудааст. Талаботи вазифавию техникии меъмории низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дақиқ карда шуда, қисматҳои сохтори он пешниҳод карда шудаанд.

3. Ба хотири рушди раванди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар мамлакат механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди онҳо таҳия карда шуда, дар баробари равшан кардани муҳтаво ва сохтор, унсурҳои асосии институтсионалӣ, ташкилӣ ва иқтисодии ин механизм ба низом даровaрда шуда, робитаи байни унсурҳои он асоснок карда шудааст. Собит карда шудааст, ки татбиқи механизми таҳияшуда имкон медиҳад, ки гузариши босифат ба идоракунии давлатии рақамӣ таъмин гардад, устувории институтсионалии Ҷумҳурии Тоҷикистон тақвият ёбад, сатҳи эътимод ба ҳокимият боло равад, сифати зиндагии шаҳрвандон беҳтар шавад.

4. Дар асоси таҳлили ҳамаҷонибаи вазъи муосири бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тамоюлҳои асосӣ бо назардошти мушкилоти ҷойдошта ва самтҳои ояндадори рушди он муайян карда шудаанд. Барои баланд бардоштани самаранокии табдили хизматрасониҳои давлатии электронӣ стратегияи идоракунӣ дар мавриди рақамикунонии иқтисодиёт ва идораи давлатӣ пешниҳод карда шудааст. Равишҳо ва

усулҳои нави санҷидашудаи такмили таркиби хизматрасониҳои давлатӣ пешниҳод карда шудааст.

5. Дар асоси омӯзиши таҷрибаи хориҷии ташкили хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ, амалияҳои пешқадами пешниҳоди онҳо ошкор карда ва ба низом дароварда шудаанд. Омилҳои асосии татбиқи бобарори амалияҳои пешқадам муайян карда шуда, имконияти мутобиқсозии онҳо дар шароити институтсионалию технологии идоракунии давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба хотири беҳтар намудани самаранокӣ ва сифати хизматрасониҳои давлатии электронӣ арзёбӣ карда шудааст.

6. Воситаҳои институтсионалию технологӣ ҳамчун замина барои пешниҳоди муносиби хизматрасониҳои давлатии электронӣ таҳия ва асоснок карда шудаанд, ки унсурҳои амнияти иттилоотӣ, истифодаи технологияҳои зеҳни сунъӣ, низомҳои автоматикунонидашудаи арзёбӣ ва назорати сифати хизматрасониҳо ва технологияҳои ҳамгирошудаи ташкили ҳамкориҳои байни мақомоти давлатӣ ва истифодабарандагонро дар бар мегиранд. Мушкилоти таъмини амнияти иттилоотӣ дар мамлакат вобаста ба авҷгирии таҳдидҳои киберӣ ошкор ва зарурати ҳифзи маълумоти шахсии истифодабарандагони сомонаҳои давлатӣ асоснок карда шудааст.

7. Самтҳои стратегии рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунонии иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон ошкор карда шуда, тавсияҳои илмию методӣ оид ба рушди механизми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт пешкаш карда шудааст. Дар асоси амсиласозии иқтисодӣ сенарияҳои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ бо назардошти омилҳои институтсионалӣ, ташкилӣ ва технологии рақамикунонӣ таҳия карда шудаанд.

8. Дурнамои оммавигардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ таҳия карда шуда, равандҳои зинавии он вобаста ба сатҳи рақамикунонии соҳаҳои алоҳидаи иқтисодиёти мамлакат муқаррар карда шудаанд. Воситаҳо ва механизми афзоиши талабот ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ асоснок карда шуданд. Зарурати қабули «Стратегияи давлатии баланд бардоштани саводнокии рақамии аҳолӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи

то соли 2045» асоснок карда шуда, оид ба ташкили Маркази алоҳидаи дастрасии ҷамъиятӣ ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шаҳру ноҳияҳо тавсияҳои илмӣ пешниҳод карда шудааст.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда

1. Таърифи муаллифии мафҳуми "бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ" ҳамчун маҷмуи муносибатҳои ҳамкорӣ байни мақомоти давлатӣ ва шаҳрвандон, таснифоти хизматрасониҳои давлатии электронӣ бо назардошти сатҳи камолоти рақамии низоми идоракунии давлатӣ ва дараҷаи рақамикунонӣ, инчунин тавсеаи асосҳои институтсионалӣ ва ташкилии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ вобаста ба рақамикунонӣ.

2. Асосҳои методологии равшанкардашудаи таҳқиқи равандҳои ташаккул ва рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, методологияи нави тарҳрезии меъмории низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, равиши асосноки модулӣ ҷиҳати таъсис ва ташаккули портали хизматрасониҳои давлатӣ дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт, равишҳои ҳамаҷонибаи таҳлил ва банизомдарории омилҳои рақамикунонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ, методикаи муаллифии арзёбии сифати хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар асоси низоми нишондиҳандаҳои самаранокии фаъолият ва принсипҳои таваҷҷуҳ ба муштариён.

3. Механизми ташкилию иқтисодии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир дар асоси амсилаи консептуалӣ бо равшан намудани муҳтаво ва сохтори он, мушаххассозии асосҳои институтсионалии ташаккул ва рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунонии иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон, арзёбии омилҳои асосии таъсиррасон ба ташаккул ва рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт.

4. Асоснокии натиҷаҳои таҳлили вазъи муосири рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ бо дарназардошти сенарияҳои худкор ва лоиҳаҳои озмоишӣ (пилотӣ)-и электроникунонии хизматрасониҳои давлатӣ, арзёбии мушкилоти дар ин раванд ошкоргардида, муайян кардани равишҳо ва усулҳои нави санҷидашуда ҷиҳати такмили таркиби хизматрасониҳои давлатӣ,

сохтори вазифавӣ ва идоракунии онҳо, роҳандозӣ намудани бозомӯзии кормандони мақомоти давлатӣ ва ташаккули фарҳанги корпоративии онҳо.

5. Омилҳои асосии муайяншудаи татбиқи бобарори амалияҳои пешқадами хориҷӣ, имконияти мутобиқсозии онҳо дар шароити институтсионалию технологии идоракунии давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба хотири беҳтар намудани самаранокӣ ва сифати хизматрасониҳои давлатии электронӣ.

6. Воситаҳои институтсионалию технологии таҳия ва асосноксозии пешниҳоди дурусти хизматрасониҳои давлатии электронӣ, аз ҷумла механизмҳои амнияти иттилоотӣ, истифодаи технологияҳои зеҳни сунъӣ, низомҳои автоматикунонидашудаи арзёбӣ ва назорати сифати хизматрасониҳо, инчунин технологияҳои ҳамгирошуда барои ҳамкорӣ байни мақомоти давлатӣ ва истифодабарандагонро ташкил дода, ҳамзамон самаранокӣ, шаффофият, эътимоднокӣ ва сифати хизматрасониҳои давлатии электрониро баланд бардошта, заминаро барои рушди устувори инфрасохтори рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон фароҳам меоранд.

7. Самтҳои стратегии таҳия ва пешниҳодшудаи рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунонии иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон, тавсияҳои илмию методӣ оид ба такмили механизми пешниҳоди онҳо, амсиласозии иқтисодӣ ва сенарияҳои рушди бо назардошти омилҳои институтсионалӣ, ташкилӣ ва технологӣ таҳияшуда.

8. Дурнамои оммавигардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ, равандҳои марҳилавӣ вобаста ба сатҳи рақамикунонии бахшҳои алоҳидаи иқтисодиёти мамлакат, воситаҳо ва механизми асосноккардашудаи афзоиши талабот ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ, зарурати қабули «Стратегияи давлатии баланд бардоштани саводнокии рақамии аҳолӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2045», тавсияҳои илмӣ барои ташкили Маркази алоҳидаи дастрасии ҷамъиятӣ ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шаҳру ноҳияҳо.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот. Аҳамияти назариявии таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки муқаррароти назариявӣ ва методологии дар диссертатсия асоснокшуда ба рушди минбаъдаи хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ, омӯзиши равишҳои фароҳам овардани шароити

зарурии иҷтимоию иқтисодӣ, инчунин таҳлили таъсири он ба самаранокии татбиқи принсипҳои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ мусоидат мекунанд.

Аҳамияти амалии таҳқиқот дар таҳия ва пешниҳоди тавсияҳои амалию методӣ, ки ба фароҳам овардани шароити зарурӣ ҷиҳати рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ равона карда шудаанд, ифода меёбад. Натиҷаҳои асосии илмӣ метавонанд аз ҷониби мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ дар таҳияи самтҳои афзалиятноки рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, баланд бардоштани маърифати рақамикунонӣ ва инфрасохтори «иқтисоди рақамӣ» истифода шаванд.

Дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот бо истифода аз равиши ҳамаҷонибаи илмӣ, аз ҷумла таҳлили назариявӣ, омӯзиши муқоисавии таҷрибаи ватанӣ ва байналмилалӣ, асосноккунии методологии равандҳои ташаккул ва рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ ва истифодаи усулҳои таҳқиқоти миқдорӣ ва сифатӣ, аз ҷумла амсиласозии иқтисодӣ ва таҳлили муназзам таъмин карда мешавад. Натиҷаҳо бо истифода аз санҷиш дар асоси маълумоти оморӣ, санадҳои меъёрию методӣ тасдиқ карда шудаанд, ки барои ҳамчун боэътимод ва дорои аҳамияти амалӣ ҳисобидани тавсияҳо ва пешниҳодҳои таҳияшуда ҷиҳати такмили механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамии Ҷумҳурии Тоҷикистон имкон медиҳад.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мавзуъ, навгонӣ ва натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ ба бандҳои зерини Шиносномаи ихтисосҳои КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи ихтисоси 5.2. – Иқтисодиёт (5.2.10. – Иқтисодиёти савдо ва соҳаҳои хизматрасонӣ) мувофиқат мекунад: 3. Ташаккул ва рушди бозори савдо, хизматрасониҳои тиҷоратӣ ва маишӣ; 17. Механизми иқтисодию ташкилии рушди инноватсионии савдо, хизматрасониҳои тиҷоратӣ ва маишӣ; 20. Такмили механизми ҷойгиршавии шабакаҳои савдо, хизматрасониҳои тиҷоратӣ ва маишӣ; 22. Рушди инфрасохтори савдо: савдои озмунӣ, фаъолияти ярмаркавӣ, савдои биржавӣ ва электронӣ; 24. Рушди савдои шабакавӣ дар шароити муосир; 31. Рушди технологияҳои рақамӣ дар савдо, хизматрасониҳои тиҷоратӣ ва маишӣ; 38. Идоракунии

ҷараёнҳои технологӣ дар субъектҳои савдо, хизматрасониҳои тиҷоратӣ ва маишӣ.

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот. Саҳми шахсии муаллиф дар интихоби мавзуъ, асосноккунӣ ва мубрам будани он, муайянкунии мақсад, предмет ва объекти таҳқиқот, дар асосноккунии номгӯйи вазифаҳои таҳқиқот зоҳир мегардад. Муаллиф дар таҳия ва санҷиши муқаррароти назариявӣ, методологӣ ва методӣ оид ба идоракунии рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ ва таъсири онҳо ба самаранокии натиҷаҳои иқтисодии фаъолият саҳм гузоштааст. Иштироки шахсии муаллиф дар ба даст овардани натиҷаҳои дар таҳқиқот пешниҳодшуда аз ҷониби ҳаммуаллифон тасдиқ карда шуда, дар интишороти муштарак инъикос карда шудааст.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Муқаррароти асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар семинарҳои илмӣ, конференсияҳои байналмилалии илмию амалии Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон (Душанбе, 2020-2025), Донишкадаи такмили ихтисоси Хадамоти гумруки назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон (Душанбе, 2021-2022), Донишкадаи кӯҳию металлургии Тоҷикистон (Хуҷанд, 2020-2021), инчунин дар конференсияҳои сатҳи байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ баррасӣ ва тасдиқ шудаанд. Натиҷаҳои асосии таҳқиқот аз ҷониби Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии ноҳияи Фирдавсии шаҳри Душанбе (санад аз 11.04.2025) тасдиқ ва дар амал татбиқ карда шуданд. Муқаррароти назариявӣ ва методии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар раванди таълими Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон ҳангоми таҳияи нақшаҳо ва дастурҳои таълимӣ, матнҳои лексияҳо аз фанҳои «Ҳукумати электронӣ», «Хизматрасониҳои давлатии электронӣ», «Иқтисоди рақамӣ», «Бехатарии иттилоотӣ» ва «Системаи иттилоотии ягонаи гумрукӣ» (маълумотнома №02/230 аз 04.04.2025) барои донишҷӯён, магистрантон ва докторантҳои PhD истифода мешаванд.

Интишорот аз рӯйи мавзуи диссертатсия. Доир ба мавзуи диссертатсия 62 кори илмӣ, аз ҷумла, 21 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои илмии тақризшавандаи аз ҷониби Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсияшуда ва 3 монография нашр шудааст.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, панҷ боб, хулоса ва тавсияҳо, рӯйхати адабиёт иборат аст. Муҳтавои асосии таҳқиқот дар 395 саҳифа оварда шуда, 40 ҷадвал ва 49 расмро дар бар мегирад. Рӯйхати адабиёти истифодашуда аз 342 номгӯй иборат аст.

ҚИСМҲОИ АСОСИИ ТАҲҚИҚОТ

Дар **муқаддима** мубрам будани мавзуи таҳқиқот асоснок карда шуда, аҳамияти он барои илми иқтисодӣ ва амалия роҳандозӣ намудани механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ дар шакли электронӣ таъкид карда шудааст. Мақсад ва вазифаҳо, объект ва предмети таҳқиқот, инчунин фарзияи асосии он муайян карда шуда, тавсифи асосҳои назариявию методологӣ ва дигар ҷиҳатҳои муҳими диссертатсия оварда шудааст.

Дар боби якум – «Асосҳои назариявии рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити ташаккули иқтисоди рақамӣ», – асосҳои назариявии ташаккул ва рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ ба низом дароварда шуда, хусусиятҳои асосии таснифот, инчунин асосҳои институтсионалии ташаккул ва рушди онҳо дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт муайян карда шудаанд.

Муаллиф, ба хотири равшан намудани мафҳуми «хизматрасониҳои давлатии электронӣ» дар аввал моҳият ва таркиби мафҳуми «хизматрасониҳои давлатӣ»-ро шарҳ медиҳад. Вале, тавре ӯ тасдиқ мекунад, таърифҳои дар адабиёт овардашуда моҳият, таркиб, ва тамоми паҳлуҳои хизматрасониҳои давлатии электрониро пурра шарҳ дода наметавонанд. Дар баробари ин, муаллиф якчанд таърифҳои мафҳуми мазкурро аз адиёт оварда шарҳ медиҳад. Аз ҷумла, муҳаққиқи тоҷик Ф.Б. Шарифӣ қайд мекунад, ки «хизматрасониҳои давлатӣ натиҷаҳои мустақим ва ғайримустақими фаъолияти давлат мебошанд. Дар шароити муосир, вазифаҳои давлат на танҳо дар таъмини сохтори иҷтимоӣ, балки табдили худ ба истеҳсолкунандаи мустақими неъматҳои муайяни иқтисодӣ, хизматрасониҳои давлатӣ низ ифода меёбанд. Манбаи асосии истеҳсол ва пешниҳоди онҳо буҷети давлатӣ аст» [76]**Ошибка! Источник ссылки не найден.** с. 157]. Аз нигоҳи муҳаққиқи қазоқистонӣ Б.К. Нургазинов, хизматрасониҳои давлатӣ ҳамчун шакли амалисозии вазифаҳои давлатӣ ҳуқуқҳои конститутсионӣ ва

манфиатҳои қонунии шаҳрвандон ва шахсони ҳуқуқиро тавассути мақомоти давлатӣ таъмин мекунанд, яъне «пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ вазифаи ҷудонашавандаи давлати муосири иҷтимоӣ буда, рӯйхати онҳо бо афзоиши талаботи иҷтимоӣ ва мушкилоти нав пайваста васеъ мешавад» [45], с. 24].

Пас аз таҳқиқи тафсирҳои гуногун, муаллиф чунин таърифи мафҳуми «хизматрасониҳои давлатӣ»-ро пешниҳод мекунад: хизматрасониҳои давлатӣ амалҳо ва қарорҳои аз ҷиҳати иҷтимоӣ муҳим мебошанд, ки аз ҷониби мақомоти ваколатдори давлатӣ анҷом дода шуда, барои қонеъ намудани эҳтиёҷоти қонунии шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ равона гардидаанд ва дар шакли муқарраршудаи меъёрию ҳуқуқӣ ва ташкилию иқтисодӣ амалӣ карда мешаванд.

Ин таъриф имкон медиҳад, ки хизматрасониҳои давлатӣ на танҳо ҳамчун натиҷаи ниҳоии фаъолияти мақомоти давлатӣ, балки ҳамчун унсури механизми ташкилию иқтисодии идоракунии давлатӣ низ баррасӣ карда шаванд. Ҳамчунин, таърифи пешниҳодшуда заминаи назариявиро барои минбаъд равшан кардани хусусиятҳои пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ дар шакли электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ фароҳам меорад.

Муаллиф дар диссертатсия таъкид мекунад, ки мафҳуми хизматрасониҳои давлатии электронӣ хусусияти бисёрҷанбавӣ дорад. Вобаста ба ин, таърифи муаллифии ин мафҳум пешниҳод карда мешавад: хизматрасониҳои давлатии электронӣ – маҷмуи амалҳо ва равандҳои муташаккил мебошанд, ки аз ҷониби мақомоти ваколатдори давлатӣ ва муассисаҳои махсуси марбута бо истифода аз технологияҳои иттилоотию коммуникатсионӣ анҷом дода мешаванд ва бо мақсади баланд бардоштани самаранокии фаъолияти мақомоти давлатӣ ва қабули қарорҳо, афзоиши шаффофият, кам кардани хароҷоти маъмурӣ, баланд бардоштани сатҳи сифат ва дастрасии хизматрасониҳои давлатӣ барои шаҳрвандон ва шахсони ҳуқуқӣ амалӣ карда мешаванд. Ин таърифи муаллиф дар муқоиса ба дигар таърифҳо нисбатан бештар фарогири хусусиятҳои васеъи хизматрасониҳои давлатии электронӣ мебошад.

Дар диссертатсия принсипҳои асосии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ шарҳ дода шудаанд, аз қабили: тамаркуз ба шаҳрвандон (истифодабаранда, муштарӣ), дастрасии баробар, амнияти иттилоотӣ ва якпорчагии

институтсионалӣ. Ба андешаи муаллиф, ин принсипҳо заминаеро ташкил медиҳанд, ки метавонад эътимоди ҷамъиятиро тақвият диҳад ва роҳро барои низоми самараноктар, шаффофтар ва масъулиятноки идоракунии давлатӣ муайян кунад.

Муаллиф таъкид мекунад, ки риояи принсипҳои пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ ҳангоми пешбурди идораи давлатӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ дар рушди устувори иқтисодиёти мамлакат аҳамияти калидӣ дорад. Он таҳаввулоти минбаъдаи иқтисодиётро ба самти иқтисодиёти рақамӣ идома дода, равишҳо ва усулҳои нави пешбурди хизматрасониҳои давлатии электрониро ташкил менамояд.

Муаллиф қайд мекунад, ки дар таҳқиқи ҷанбаҳои назариявии ташаккул ва рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ ҷойгоҳи махсусро ҷанбаҳои назариявии таснифоти онҳо ташкил медиҳанд. Барои таҳқиқи таснифоти хизматрасониҳои давлатии электронӣ зарур аст, ки таснифоти ҳукумати электронӣ ҳамчун унсури пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ таҳлил карда шавад.

Таҳқиқи таснифоти умумии хизматрасониҳои давлатӣ нишон медиҳад, ки таснифоти ҷойдошта ниҳоӣ набуда, танҳо барои беҳтар гардидани механизми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ дар шакли электронӣ ва баҳодиҳии сифати онҳо пешниҳод гардидаанд. Ҳангоми коркарди таснифот зарур аст, то таснифотеро пешниҳод карда шавад, ки барои дастгирии аҳолӣ равона карда шуда, ба онҳо имконият диҳад, ки хизматрасониҳои давлатиро вобаста ба эҳтиёҷоти худ бо мақсади бунёди арзишҳо ҷустуҷӯ ва харидорӣ намоянд. Амсилаҳои мавҷудаи зинавӣ хусусиятҳои баланди хизматрасониҳои давлатиро нишон медиҳанд. Онҳо рафти рушди хизматрасониҳои давлатиро дар самти нисбатан назарраси дар шакли электронӣ муттаҳидшуда ифода мекунанд.

Дар диссертатсия ду гурӯҳи хизматрасониҳои давлатии электронӣ ҷудо карда мешавад: хизматрасониҳои давлатие, ки барои аҳолӣ пешкаш карда мешаванд; хизматрасониҳои давлатие, ки барои корхонаҳо пешкаш карда мешаванд (расми 1).

Дар диссертатсия бо такя ба асосҳои назариявӣ ва бо дарназардошти хусусиятҳои институтсионалӣ, иқтисодӣ ва технологии Ҷумҳурии Тоҷикистон кӯшиш карда мешавад, ки таснифоти ҳамгиро ва маҳаллишудаи хизматрасониҳои давлатӣ пешниҳод карда шавад. Ин таснифот на танҳо аз дастовардҳои

назариявӣ баҳра мебарад, балки бо воқеияти амалии низоми маъмурии мамлакат низ мувофиқ аст.

Ба андешаи муаллиф, новобаста аз он, ки дар мамлакат заминаҳои институтсионалии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар марҳилаи ташаккул қарор доранд ва санадҳои меъёрию ҳуқуқии зарурӣ дар самти гузариш ба иқтисодиёти рақамӣ ва татбиқи технологияҳои рақамӣ дар соҳаи идоракунии давлатӣ қабул карда шудаанд, масъалаҳои иловагии ҳалталаб дар ин ҷода вуҷуд доранд.

Хизматрасониҳои давлатӣ

Хизматрасониҳои давлатӣ ба аҳолӣ	**Хизматрасониҳои давлатӣ ба корхонаҳо**
– пардохти андоз аз даромад дар шакли электронӣ – хизматрасониҳо оид ба ҷустуҷӯи кор – бақайдгирӣ барои кумакпулии таъиноти иҷтимоӣ – гирифтани ҳуҷҷатгузориҳои шахсӣ – бақайдгирии худравҳо – ариза барои гирифтани иҷозат ба сохтмон – мурочиат ба мақомоти интизомӣ – бақайдгирӣ дар китобхонаи ҷамъиятӣ – бақайдгирии аҳди никоҳ ва гирифтани шаҳодатномаи таваллуд – бақайдгирӣ барои дохилшавӣ ба муассисаҳои таълимӣ – бақайдгирии дар ҷойи истиқомат – хизматрасониҳои ба саломатӣ алоқаманд – пардохти ҳаққи барқ, об – байқайдгирӣ дар муассисаҳои томактабӣ ва мактабӣ	– саҳми иҷтимоӣ барои кормандон – пардохти андозҳо – бақайдгирии ширкати нав – пешниҳоди маълумот ба мақомоти омор -барасмиятдарории гумрукии молҳо – иҷозатномагирии ба ҳифзи муҳити зист алоқаманд – хариди давлатӣ

Расми 1. – Гурӯҳбандии хизматрасониҳои давлатӣ

Сарчашма: таҳияи муаллиф

Қайд карда мешавад, ки дар мамлакат имконияти пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ тариқи электронӣ танҳо баъди пурра татбиқ шудани лоиҳаи ҳукумати электронӣ имконпазир аст. Вобаста ба ин, 4 марҳилаи рушди асосҳои институтсионалии бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ ҷудо карда шудааст (расми 2).

Расми 2. – Марҳилаҳои рушди асосҳои институтсионалии бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ

Сарчашма: Таҳияи муаллиф

Дар диссертатсия пешниҳод карда мешавад, ки дар баробари самтгирӣ ба рақамикунонии пурраи иқтисодиёт бояд раванди таъсиси ҳукумати электронӣ ва портали хизматрасониҳои давлатии электронӣ чун заминаи аввалӣ анҷом дода шуда, сипас раванди рақамикунонии пурра пайгирӣ карда шавад.

Дар боби дуюм – «Методологияи таҳқиқи ташаккул ва рушди механизми хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунонӣ», – равишҳои асосии методологии ташаккули низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ муайян карда шуда, методикаи тарҳрезии меъмории портали чунин хизматрасониҳо бо тавсифи муфассали татбиқи амалии он таҳия карда шудааст. Механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар асоси амсилаи консептуалӣ пешниҳод карда шудааст.

Дар дисертатсия қайд карда мешавад, ки барои интихоби дурусти равишҳои методологии ташаккули низоми хизматрасониҳои давлатии электронӣ муқаррар кардан зарур аст, ки кадом равиш шарҳи онҳоро фаррох мегардонад ва хусусиятҳои сифатии онҳо аз рӯйи кадом маҳакҳо ташаккул меёбанд. Дар ин мавирд истифодаи равишҳои маркетингӣ, равандӣ, ба мизоҷ нигаронидашуда, аутсорсингӣ ва инноватсионӣ мақсаднок мебошад.

Истифодаи равиши маркетингӣ дар ташкили хизматрасониҳои давлатии электронӣ на танҳо дараҷаи қонеъ буданро аз хизматрасониҳои пешниҳодшуда баланд мебардорад, балки метавонад ба рушди минбаъдаи иқтисоди рақамӣ дар мамлакат мусоидат кунад. Он зарурати дақиқсозии мақсад ва вазифаҳои нави низоми хизматрасониҳои давлатиро тақозо менамояд. Дар ин раванд вазифаҳои нави маркетингӣ дар соҳаи танзими давлатии иқтисодиёт ташаккул меёбанд, ки дар расми 3 оварда шудаанд.

Истифодаи унсурҳои консепсияи маркетинг имкон медиҳад, ки низоми мониторинги хизматрасониҳои электронӣ, арзёбии самаранокии равандҳои дохилии маъмурӣ ва расмиёти пешниҳоди хизматрасонӣ, инчунин муайян кардани сатҳу сифати қонеъшавии ниёзҳои истеъмолкунандагон аз хариди хизматрасониҳои давлатии электронӣ ва дараҷаи дастрасии онҳо ба роҳ монда шавад.

Расми 3. – Истифодаи консепсияи маркетингӣ дар фаъолияти мақомоти давлатӣ

Сарчашма: таҳияи муаллиф

Равиши равандии ташкили низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ низ дар тавзеҳи он нақши муҳим дорад. Риояи принсипҳои пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ тариқи равзанаи ягона то андозае метавонад сифати онҳоро беҳтар гардонад. Принсипҳои маъмул дар ин раванд дар расми 4 оварда шудаанд.

Робитаи байни равандҳо	• дуруст ба роҳ мондани робитаҳои байни иштирокчиёни раванди хариду фурӯши хизматрасониҳои давлатӣ ва мақомоти иҷрокунандаи мушаххас
Серталабӣ ё аҳамиятнокии раванд	• тахмин карда мешавад, ки ҳар як раванд бояд мақсади мушаххас дошта бошад, натиҷаҳои он бояд дорои талабот ва ниёзҳо бошанд ва дар доираи он истеъмолкунанда бояд интизори натиҷа бошад
Ҳуҷҷатгузории равандҳо	• татбиқи онҳо ҳуҷҷатгузорӣ ва худкорсозии ҳамаи фаъолиятҳоро дар назар дорад. Ин яке аз шартҳои стандартикунонии раванд ва такмили минбаъдаи он мебошад

Расми 4. – Принсипҳои асосии таъсиси равзанаи ягонаи пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар асоси равиши равандӣ

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар асоси [78]

Истифодаи ин равиш ҳангоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ афзалияти зиёдеро доро мебошад. Дарки ин афзалиятҳо ва рафъи мушкилоти ҷойдошта сифати баланди хизматрасониҳои давлатии электрониро таъмин мекунад.

Муаллиф хулоса мебарорад, ки раванди пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ ҳамчун фаъолияти муассисаҳои давлатӣ ва ширкатҳои салоҳиятдор ба шумор меравад, ки дар баробари пешниҳоди хизматрасониҳо маҷмуи равандҳои

иловагиро фаро гирифта даври зисти хизматрасониҳоро дар умум ифода менамояд (расми 5).

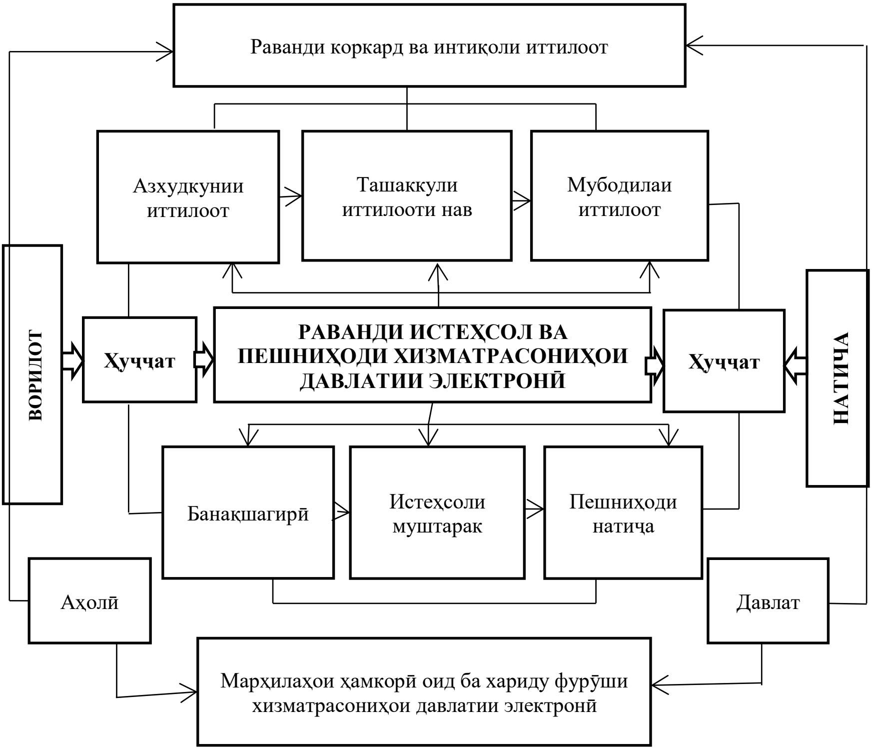

Расми 5. – Амсилаи ташаккули мубодилаи иттилоот ҳангоми амаликунии хариду фурӯши хизматрасониҳои давлатии электронӣ

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар асоси [15]; [38].

Дар пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ равиши ба мизоҷ нигаронидашуда низ ҷойгоҳи махсус дорад. Пеш аз ҳама, барои баланд бардоштани сатҳи таваҷҷуҳи муштариён зарур аст, ки онҳо дар бораи зарурати муносибати ба мизоҷ нигаронидашуда огоҳонида шаванд, маблағгузории кофӣ дошта бошанд ва сатҳи қаноатмандии сокинон арзёбӣ карда шавад.

Ҳангоми пешбурди хизматрасониҳои давлатии электронӣ равиши аутсорсингӣ низ муҳим аст. Аҳамияти аутсорсинг дар пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, пеш аз ҳама, дар нигоҳ доштани фаъолияти муассисаҳои давлатӣ дар доираи фаъолияти касбии асосиашон, кам кардани талабот ба кормандон, сарфаи маблағҳои буҷетӣ, тезонидани раванди иҷрои амалиёт ва коҳиши хароҷоти моддӣ ифода меёбад.

Новобаста аз он, ки ҷараёни рақамикунонии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ худ раванди инноватсионӣ мебошад, дар баробари равишҳои дар боло зикргардида, равиши инноватсионии хизматрасониҳои давлатии электрониро низ ҷудо намудан мумкин аст.

Муаллиф равиши ҳамгирошудаи ташкили низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электрониро пешниҳод менамояд, ки унсурҳои ҳар як равиши баррасишударо муттаҳид намуда, истифодаи онҳоро дар идоракунии давлатӣ дар шаклӣ амсилаи ягона ва ҳамоҳангшуда пешбинӣ менамояд. Истифодаи он имкон медиҳад, ки портали хизматрасониҳои давлатии электронӣ фарогири тамоми принсипҳои идоракунии давлатӣ, бозорӣ ва муосири пешбурди амалиёт дар самти ҳамкории аҳолӣ бо бахши давлатӣ ва пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ бошад.

Гузариш ба хизматрасониҳои давлатии рақамии дар шакли комил фаъолияткунанда имруз барои мамлакати мо масъалаи хеле муҳим аст. Он на танҳо ба обрӯю мавқеи мамлакат дар сатҳи ҷаҳонӣ таъсир мерасонад, балки сатҳу сифати зиндагии аҳолиро ҳамчун истеъмолкунандаи хизматрасониҳои электронии давлатӣ беҳтар мегардонад. Ба андешаи муаллиф, ин масъала бештар аз ҳама ба тарҳрезии дурусти сохтори меъмории портали хизматрасониҳои давлатии электронӣ ва амалисозии лоиҳаи ҳукумати электронӣ дар амал алоқаманд аст.

Муаллиф сохтори меъмории ҳукумати электрониро, ки ҳангоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии рақамӣ истифода мешавад, таҳия кардааст, ки қисмҳои таркибии он аз интерфейс, меъмории фаъолият, иттилоот, низомҳои барномавӣ, меъмории ҳамгирой ва инфрасохтори технологӣ иборат аст (расми 6).

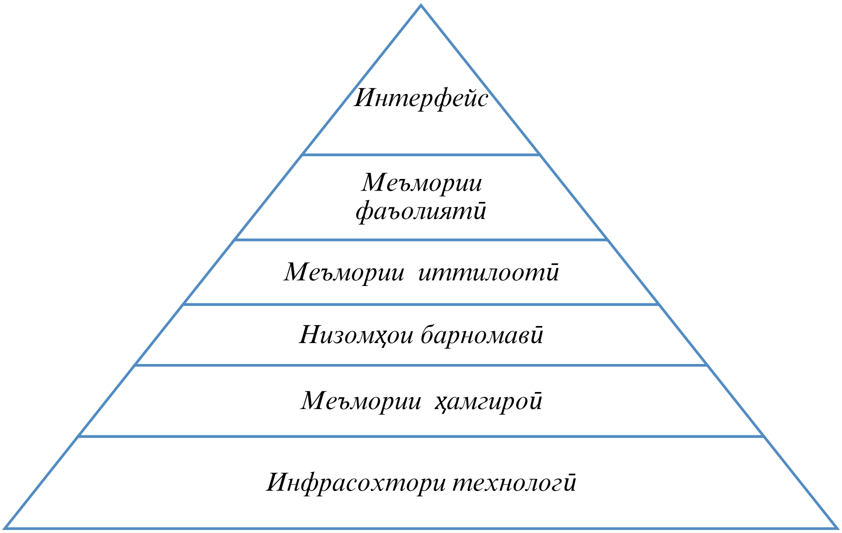

Расми 6. – Сохтори меъмории ҳукумати электронӣ
Сарчашма: таҳияи муаллиф

Ба инобат гирифтани методологияи дар диссертатсия таҳияшудаи сохтори меъмории низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар мамлакат имконият медиҳад, ки портали мукаммал ва бенуқсони пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ таъсис ва таъмини босифат ва саривақтии чунин хизматрасониҳоро кафолат дода шавад. Дар ин ҳолат дастрасии аҳолӣ аз тамоми минтақаҳои мамлакат ба хизматрасониҳои осону қуллай таъмин карда мешавад.

Муаллиф ҳама ҷиҳатҳои зикргардидаро ҷамъбаст намуда, методологияи тарҳрезии меъмории низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электрониро бо назардошти омилҳои институтсионалӣ, ташкилию вазифавӣ ва вазифавию техникӣ (технологӣ) пешниҳод намудааст. Методологияи мазкур ба равишҳои муназзамию институтсионалӣ ва равандӣ асос ёфта, татбиқи пайдарпайи марҳилаҳои муайянро дар бар мегирад (расми 7).

Ба хотири рушди раванди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар мамлакат механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди онҳо таҳия карда шуда, дар баробари равшан кардани муҳтаво ва сохтор, унсурҳои асосии институтсионалӣ, ташкилӣ

ва иқтисодии ин механизм ба низом даровардa шуда, робитаи байни унсурҳои он асоснок карда шудааст.

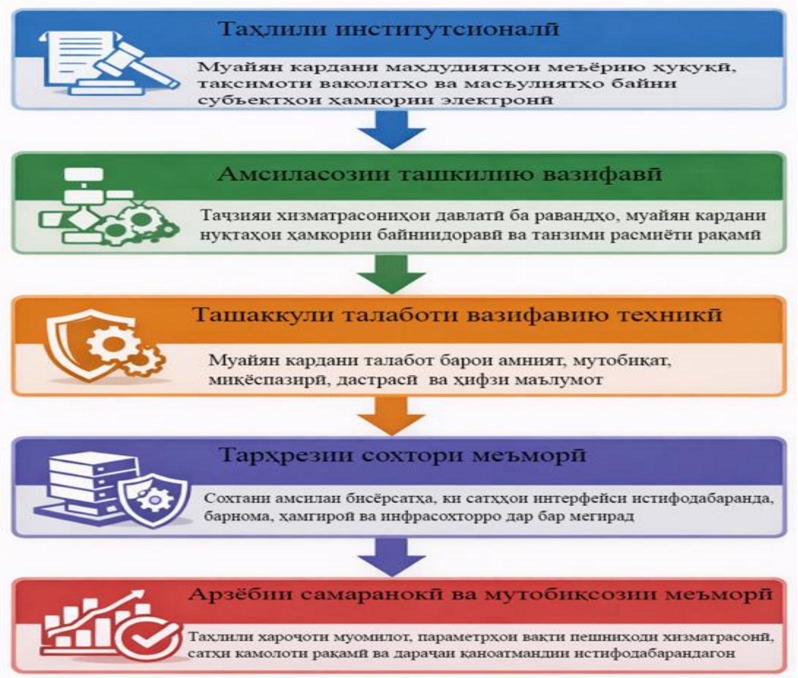

Расми 7. – Методологияи тарҳрезии меъмории низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ

Сарчашма: таҳияи муаллиф

Собит карда шудааст, ки татбиқи механизми таҳияшуда имкон медиҳад, ки гузариши босифат ба идоракунии давлатии рақамӣ таъмин гардад, устувории институтсионалии Ҷумҳурии Тоҷикистон тақвият ёбад, сатҳи эътимод ба ҳокимият боло равад, сифати зиндагии шаҳрвандон беҳтар шавад.

Рушди технологияҳои рақамӣ ва ҷорӣ намудани онҳо ба соҳаи идоракунии давлатӣ ба ташаккули равишҳои нави пешниҳоди хизматрасониҳо ба аҳолӣ мусоидат намуд. Дар ин шароит нақши калидиро механизми ташкилию иқтисодӣ мебозад, ки фаъолияти самараноки низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электрониро таъмин мекунад.

Яке аз воситаҳои самарабахши маблағгузории механизми ташкилию иқтисодии хизматрасониҳои давлатии электронӣ рушди шарикии давлат ва бахши хусусӣ мебошад. Он имкон медиҳад, ки маҳдудияти манбаъҳои буҷетӣ тавассути ҷалби сармоягузории хусусӣ ҷуброн карда шавад.

Дар диссертатсия механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ таҳия шудааст, ки як низоми мукаммали унсурҳои ташкилӣ ва иқтисодии бо ҳам алоқаманд буда, фаъолияти самараноки низоми ҳукумати электрониро таъмин мекунад ва дастрасии хизматрасониҳои давлатиро барои аҳолӣ ва тиҷорат афзоиш медиҳад (расми 8).

Имкони татбиқи механизми ташкилию иқтисодии пешниҳодшуда дар амалияи бозори хизматрасониҳои давлатии электронии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба вазъи муосири рушди ҳукумати электронӣ ва зерсохторҳои он, дараҷаи инкишофи зерсохтори рақамӣ, фарогирии заминаҳои меъёрӣ, ҳамоҳангсозии фаъолияти ниҳодҳо ва малакаи касбии кормандон вобаста аст.

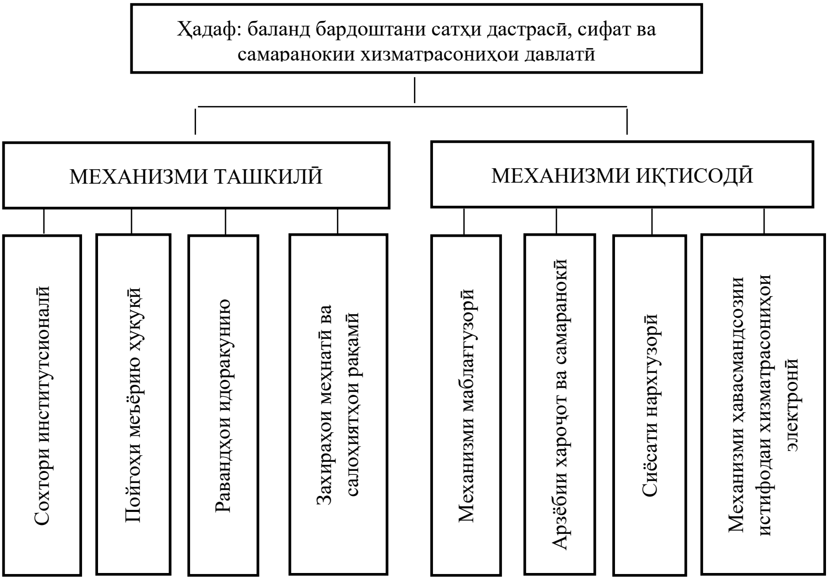

Расми 8. – Механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ.
Сарчашма: таҳияи муаллиф

Муаллиф амсилаи консептуалии умумии механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электрониро, ки ба шароити иҷтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқ шудааст, пешниҳод кардааст. Ин амсила на танҳо ҳамчун воситаи муосиргардонии рақамӣ, балки ҳамчун низоми идоракунии устувори табдили бахши давлатӣ дар маҷмӯъ хизмат мекунад (расми 9).

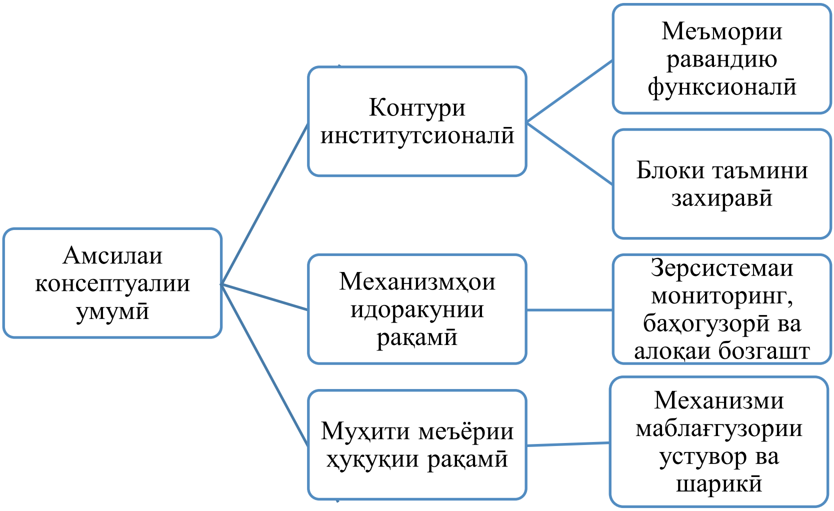

Расми 9. – Амсилаи консептуалии умумии механизми ташкиливу иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ

Сарчашма: таҳияи муаллиф

Амсилаи консептуалӣ татбиқи мукаммал ва бисёрсатҳаи хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистонро таъмин менамояд, ки ҳам хусусиятҳои миллӣ ва ҳам стандартҳои байналмилалии идоракунии давлатиро ба инобат мегирад.

Дар боби сеюм – «Вазъи муосир ва тамоюлҳои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ», – вазъи ташкили низоми хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар мамлакат

таҳлил ва арзёбӣ карда шуда, омилҳо ва заминаҳои рушди чунин хизматрасониҳо дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт ошкор карда шудаанд. Таҷрибаи хориҷӣ дар ин самт таҳқиқ шуда, имконияти истифодаи он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон арзёбӣ карда шудааст.

Дар диссертатсия монеаҳои асосии боздорандаи ҷорисозии пурраи ҳукумати электронӣ ва пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ муайян карда шудаанд, аз қабили: паст будани сатҳи боварии аҳолӣ ба мақомоти давлатӣ ва камбуди итминон доштан ба амният ва самаранокии муоширати рақамӣ бо давлат; дастрасии маҳдуд ба шабакаи Интернет, махсусан дар минтақаҳои дурдаст; ноомодагии равонӣ ва манфиатии баъзе кормандони давлатӣ, ки бо ҷорӣ гардидани шаффофият ва рақамикунонии равандҳо имкони аз даст додани манбаъҳои ғайриқонунии даромадро эҳсос мекунанд; сатҳи баланди ришва ва набудани механизмҳои мукаммали ҳифзи маълумоти шахсӣ; инфрасохтори пасти технологияҳои рақамӣ; хусусиятҳои ҷуғрофии мамлакат, ки бештар кӯҳистон аст ва барои пахши Интернети фарохмаҷро мушкилӣ эҷод менамояд; норасоии малакаҳои рақамӣ миёни намояндагони насли калонсолтари кормандони давлатӣ.

Ба ақидаи муаллиф, барои таъмини дастёбии пурраи аҳолӣ ба хизматрасониҳои электронӣ зарур аст, ки як қатор чораҳо роҳандозӣ карда шаванд, ки муҳимтаринашон инҳо мебошанд:

– таъсисии портали ягонаи омӯзишӣ;

– таъмини суръати баланди Интернет дар тамоми қаламрави мамлакат;

– ташаккули реҷаи 24 соатаи фаъолияти барномаҳои компютерии истифодашаванда;

– баланд бардоштани эътимод ва боварии аҳолӣ ба ҳукумати электронӣ;

– таъмини махфияти маълумоти истеъмолкунандагон.

Муаллиф қайд мекунад, ки дар соли 2024 қиммати шохиси хизматрасониҳои онлайнӣ барои Ҷумҳурии Тоҷикистон 0,44760, сохтори институтсионалӣ 0,84, пешниҳоди хизматрасонӣ 0,4578, ширкати электронӣ 0,2720 ва платформаи технологӣ ба 0,4375 расонида шудааст [83]. Аммо новобаста аз тамоюли рушд бисёре аз нишондиҳандаҳои таҷассумкунандаи рушди ҳукумати

электронӣ дар мамлакат ва худкорсозии хизматрасониҳои давлатӣ суст боқӣ мемонад.

Дар баробари ин, дар сомонаҳои худкоршуда, ҳамаи иштирокчиён қобилияти амалисозии муомилотро тариқи онлайн надоранд. Ин аз як ҷониб ба саводнокии пасти аҳолӣ дар самти истифодаи ҳукумати электронӣ марбут бошад (дар соли 2024 ба 0,3333 баробар аст), аз ҷониби дигар, сомонаҳои худкоршуда бо тамоми ширкатҳои таҳвилкунандагони алоқа ҳамкориро ба роҳ намондаанд. Барои мисол бароҳмонии амалияти электронӣ дар сомонаи «andoz.tj» барои муштариёни шикатҳои мобилии Билайн ва Вавилон дастраст нест, ки ин ба табъизи онҳо сабаб шуда метавонад.

Ба андешаи муаллиф, барои мукаммал намудани механизми ташаккул ва рушди низоми хизматрасониҳои электронӣ дар доираи ҳукумати электронӣ татбиқи чорабиниҳои зерин мақсаднок ба шумор меравад:

1. Бояд ҳадафҳо ва вазифаҳои асосии рақамикунонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ саҳеҳ ва дақиқ муайян карда шавад. Ҳадафҳо бояд мушаххас ва ноилшаванда бошанд.

2. Пешакӣ муайян намудани самараҳое, ки татбиқи технологияҳои рақамиро дар идоракунии давлатӣ фароҳам меоварад.

3. Омӯзиш ва татбиқи таҷрибаи давлатҳои қобили таваҷҷуҳ.

4. Тезонидани раванди ташаккули ҳукумати электронии пурра фаъолияткунанда дар мамлакат.

5. Такмили инфрасохтори рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.

6. Фаъолсозии ҳузури давлат дар шабака.

7. Баланд бардоштани нақши бахши хусусӣ тариқи ташкили ҳамкориҳои шарикӣ.

8. Коркарди механизми муваффақи маблағгузории пурраи лоиҳаи ҳукумати электронӣ.

9. Такмили минбаъдаи муҳити ҳуқуқии танзими соҳа.

10. Ҳавасмандгардонии таҳқиқот ва кашфиёт дар самти рушди технологияи рақамӣ.

11. Ташаккули талабот ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ.

Дар ҷалби бештари аҳолӣ ва корхонаҳо ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ нақши омилҳо ва гурӯҳҳои таъсиррасон назаррас аст. Таъсиррасонӣ ба гурӯҳҳои иҳотанамудаи аҳолӣ аз қабили оила, дӯстон, ҳамкасбон ва ҳамсабақон муҳим аст (ҷадвали 1).

Ҷадвали 1. – Омилҳои таъсиррасон ба тақозои шаҳрвандон ба хизматрасониҳои давлатӣ тариқи Интернет

Нишондиҳандаҳо	Тавсифи нишондиҳанда
Боварӣ ба Интернет	Дараҷаи эътимоде, ки мардум нисбати Интернет ва истифодабарии он доранд
Боварӣ ба ҳукумати электронӣ	Сатҳи эътимоди мардум нисбати мақомотҳои пешниҳодкунандаи хизматрасониҳои давлатӣ
Мувофиқат	Сатҳи инноватсияе, ки ба арзишҳои мавҷуда, эътиқод ва таҷрибаи шаҳрвандон мувофиқат мекунад
Боиттилоотӣ	Дониши мардум нисбат ба амалишавии лоиҳаи ҳукумати электронӣ ва дастрасии хизматрасониҳои давлатӣ тариқи Интернет
Таҷрибаи пешина	Мардуме, ки дар соҳаи ҳукумати электронӣ таҷриба доранд ва аз он истифода намудаанд

Сарчашма: таҳияи муаллиф

Таҳлили омилҳо нишон медиҳад, ки ба ташкили ҳукумати электронӣ ва пешниҳоди самараноки хизматрасониҳои давлатӣ тариқи Интернет боварӣ ба мақомоти давлатӣ ва технологияҳои пешниҳодкунандаи онҳо хеле муҳим аст.

Дар асоси муайянсозии омилҳои таъсиррасон ба ташаккули бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ фарзияҳоеро коркард намудан мумкин аст, ки дар ҷадвали 2 оварда шудаанд.

Муаллиф қайд мекунад, ки аз сабаби норасоии маълумоти оморӣ оид ба таъмини омилҳои дар боло зикргардида дар раванди таҳқиқот аз усули пурсишнома истифода карда шуд. Бо ҳамин мақсад дар байни 330 истифодабарандагони фаъоли Интернет пурсишнома гузаронида шуд, то ки дараҷаи истифодабарии шаклҳои электронии хизматрасониҳои давлатӣ ва сифати онҳо муайян карда шавад.

Ҷадвали 2. – Фарзияҳои ташаккули эътимоди шаҳрвандон ба ҳукумати электронӣ

Фарзияҳо	Шарҳи фарзия	Нишондиҳандаҳо
Фарзияи 1	Аксарияти истифодабарандагони шабакаҳои электронӣ ба миқдори ками хизматрасониҳои давлатӣ тариқи Интернет таваҷҷуҳ зоҳир менамоянд	Нияти истифода намудан
Фарзияи 2	Шаҳрвандоне, ки боварии зиёд ба Интернет доранд, нисбати ташкили ҳукумати электронӣ ва хариди электронии хизматрасониҳои давлатӣ бештар хоҳиш доранд	Боварӣ ба Интернет
Фарзияи 3	Шаҳрвандоне, ки боварии зиёд ба ҳукумат доранд, нисбати ташкили ҳукумати электронӣ ва хариди электронии хизматрасониҳои давлатӣ бештар ҳавасманданд	Боварӣ ба ҳукумат
Фарзияи 4	Шаҳрвандоне, ки пешравии имрӯзаро дар соҳаи истифодаи ТИК дар ташкили ҳукумати электронӣ эътироф ва дар амалисозии он бештар ҳавасманданд	Мувофиқат
Фарзияи 5	Шаҳрвандоне, ки дар соҳаи ташкили ҳукумати электронӣ таҷрибаи зарурӣ доранд, барои амалисозии он ҳавасманданд	Таҷрибаи пешина
Фарзияи 6	Шаҳрвандоне, ки аз ҳукумати электронӣ бештар хабардоранд, хоҳиши зиёди бархӯрдор шудан аз хизматрасониҳои онро доранд	Боиттилоотӣ

Сарчашма: таҳияи муаллиф

Дар умум аксари пурсидашудагон ба таври муназзам ба Интернети баландсифат дастрас буда, 86%-и онҳо зиёда аз 3 сол дар ин соҳа таҷриба доштанд ва 78%-и дигарашон Интернетро ҳамарӯза истифода менамуданд. 97,5% и пурсидашудагон дастрасӣ ба Интернет дар хона ё ҷойи кор доштанд (ҷадвали 3).

Ҷадвали 3. –Таҷриба ва усули дастрасии посухгӯяндаҳо ба Интернет

Истифодаи Интернет	Давраҳои истифода	Миқдор	%

Таҷрибаи истифодаи Интернет	то як сол	9	2,72
	1-2 сол	45	13,63
	зиёда аз се сол	276	83,64
Сарчашмаи дастрасӣ ба Интернет	дастрасӣ дар ҷои кор	224	67,88
	дастрасӣ дар хона	98	29,70
	дастрасӣ тариқи Интернет кофе ё дигар мавқеъҳо	8	2,42
Дараҷаи истифодаи Интернет	ҳамаруза (мунтазам)	260	78,79
	дар ду се руз як маратиба гоҳ-гоҳ	57	17,27
	дар як ҳафта як маротиба (вобаста ба зарурат)	13	3,94

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар асоси натиҷаи пурсишномаи гузаронидашуда

Сохтори демографии пурсидашудагон дар ҷадвали 4 оварда шудааст. Аз миқдори умумии пурсидашудагон 25,76% шаҳрвандони синни 18-25 сола, 23,03% шаҳрвандони синни 26-35 сола ва 51,21% синни 36-40 соларо ташкил медиҳад. Аз рӯйи ҷинс 56,96%-ро мардон ва 43,03%-ро занон ташкил медиҳанд. Аз миқдори умумии пурсидашудагон 29,70% дар ш. Душанбе, 26,36% дар вилояти Суғд, 33,64% дар вилояти Хатлон ва 10,30% дар ШНТҶ зиндагонӣ менамоянд.

Натиҷаи таҳқиқот нишон дод, ки истифодабарии хизматрасониҳои давлатӣ тариқи Интернет дар мамлакат, пеш аз ҳама, ба «Фарогирии рақамӣ» алоқаманд набуда, ба сабабҳои иҷтимоӣ ва рафторӣ марбут аст. Маълум шуд, ки дар асоси як тағйирёбандаи вобаста (нияти истифода) ва 5 тағйирёбандаи новобаста (боварӣ ба Интернет, боварӣ ба ҳукумат, мутобиқат, маълумотнокӣ ва таҷрибаи пешина) талабот ба хизматрасониҳо тариқи Интернетро муайян намудан мумкин аст.

Таҳлили омилҳо ва заминаҳои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ нишон медиҳад, ки татбиқи бобарори технологияҳои рақамӣ танҳо тавассути корбурди равиши ҳамаҷониба, ки такмили меъёрию ҳуқуқӣ, рушди инфрасохтори рақамӣ, баланд бардоштани сатҳи саводнокии рақамии аҳолӣ ва ташаккули низоми самараноки идоракунии захираҳои инсониро дар мақомоти давлатӣ муттаҳид мекунад, имконпазир аст.

Ҷадвали 4. – Сохтори демографии посухгӯяндаҳо

НИШОНДИҲАНДАҲО	БУЗУРГИИ ТАҒЙИРЁБАНДА	ФОСИЛА N=330	%
Синну сол	18-25	85	25,76
	26-35	76	23,03
	36-40	169	51,21
Ҷинс	мардҳо	188	56,97
	занҳо	142	43,03
Миллат	тоҷикҳо	206	62,42
	ӯзбекҳо	20	6,06
	дигар миллатҳо	4	1,21
Дараҷаи маълумот	маълумоти бакалавр ва олӣ	204	61,82
	магистр, номзади илм	92	27,88
	маълумоти миёна	30	9,09
	маълумоти нопурра	4	1,21
Таҷрибаи истифодаи Интернет	то як сол	9	2,72
	1-2 сол	45	13,63
	зиёда аз се сол	276	83,64
Ҷои таввалуд	ш. Душанбе	98	29,70
	вилояти Суғд	87	26,36
	вилояти Хатлон	111	33,64
	ШНТМ	34	10,30

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар асоси натиҷаи пурсишномаи гузаронидашуда

Муаллиф тасдиқ мекунад, ки барои муайян намудани самтҳои асосии рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ зарур аст, ки таҷрибаи хориҷӣ дар ин самт омӯхта шуда, роҳҳои истифода намудани он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод гарданд. Ӯ қайд мекунад, ки дар байни давлатҳои пешрафтаи ҷаҳон давлатҳои Аврупо имрӯз дар соҳаи татбиқи ҳукумати электронӣ ва ташкили низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ ба муваффақиятҳои назаррас ноил гардидаанд. Бо ноил гардидан ба пешравӣ дар пешниҳоди хизматрасониҳои алоҳида давлатҳои пешрафтаи Аврупо қисми зиёди хизматрасониҳои иҷтимоиро тариқи Интернет ба роҳ монданд. Пешравии назаррас дар ин самт дар Британияи Кабир мушоҳида мешавад, ки дар баробари Австрия, Малта ва Португалия таъминоти пурраи тамоми 12 намуди

хизматрасониҳои асосии появӣ барои шаҳрвандонро тариқи онлайн пешниҳод намудааст. Омӯзиши таҷрибаи мамлакатҳои хориҷӣ нишон дод, ки барои Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқ намудани баъзе аз самтҳои таҷрибаи Эстония дар соҳаи истифодабарии Интернет ҳангоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ ба шаҳрвандон хеле қуллай ва самарнок хоҳад буд. Дар ин раванд ду варианти электроникунонии хизматрасониҳои давлатӣ пешниҳод карда мешавад. Варианти якум, - таъсиси портали ягона ва пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ тариқи равзанаи ягона. Варианти дуюм, - таъсиси сомонаҳои алоҳида ва пешниҳоди хизматрасониҳои электронӣ тариқи онҳо. Ба ақидаи муаллиф, ҷорӣ намудани чунин таҷриба дар пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ дараҷаи қонеъияти сатҳу сифати хизматрасониҳои давлатиро барои шахсони инфиродӣ ва ҳуқуқӣ баланд мебардорад.

Мутобиқ кардани таҷрибаи хориҷӣ, бо назардошти хусусиятҳои иҷтимоию иқтисодӣ ва институтсионалии Ҷумҳурии Тоҷикистон, аҳамияти хоса дорад. Дар ин маврид, қабули стратегияи «мутобиқшавии мутобиқшаванда» дар рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ интихоби мантиқӣ ва воқеӣ аст. Ин стратегия имкон медиҳад, ки беҳтарин амалияҳои ҷаҳонӣ, ки ба талаботи воқеии ҷомеа, доираҳои ҳуқуқӣ ва имкониятҳои институтсионалии мамлакат мутобиқ карда шудаанд, татбиқ карда шаванд.

Дар боби чорум – «Воситаҳои институтсионалию технологии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ», – масъалаҳои таъмини амнияти иттилоотии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ, равишҳои корбурди зеҳни сунъӣ дар низоми чунин хизматрасониҳо баррасӣ шуда, ба хусусиятҳои арзёбии сифати хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ таваҷҷуҳ карда мешавад.

Муаллиф қайд мекунад, ки ҷомеаи рақамӣ бо суръати баланд рушд карда, доираи истифода ва фарогирии технологияҳои рақамӣ дар тамоми бахшҳои иқтисодиёт ва идоракунии давлатӣ тамоюли афзоянда доранд. Дар ин раванд масъалаи амнияти иттилоотӣ аҳамияти бештар касб менамояд.

Омори киберҷиноят дар бахшҳои мухталифи иқтисодиёт низ меафзояд. Ҳалли ин масъала танҳо ба коркарди механизми амниятии ҳифзи додаҳо дахл дорад. Дар таҳияи амиқи сиёсат ва стратегияи амнияти додаҳо, кафолатҳои ҳуқуқи корбарон, инчунин ташкили маъракаи густурдаи огаҳӣ барои баланд бардоштани саводнокии рақамӣ зарур аст. Зеро, дар ҷараёни истифодаи порталҳои хизматрасони давлатии электронӣ, на танҳо маълумоти шахсии шаҳрвандон, балки маълумоти молиявӣ ва дигар иттилооти махфӣ интиқол ва коркард мешавад.

Ба андешаи муаллиф, нақши муҳимро дар таъмини амнияти иттилоотӣ ҳангоми расонидани хизматрасониҳои давлатӣ тариқи электронӣ имзои электронӣ мебозад. Шуъбаҳои гуногуни сохторҳои давлатӣ, ки бо ҳамдигар ҳангоми қабули дархостҳо ва таҳияи ҷавобҳо дар иртиботанд, ҳамкориро дар самти аслияти имзои электронӣ ба роҳ мемонанд. Аммо, новобаста аз оне, ки имзои электронӣ яке аз унсурҳои муҳими аслияти иттилоотии ҳукумати электронӣ ба шумор меравад, он на ҳамеша зерсохтори миллии эътимодро ташаккул дода метавонад.

Низоми амнияти иттилоотии мақомоти давлатӣ бояд ҳамаҷониба ва самаранок бошад. Вобаста ба ин, муаллиф як қатор талаботро ҷудо мекунад (расми 10).

Ҳамин тариқ, паҳншавии густурдаи равандҳои рақамикунонӣ зарурати баланд бардоштани сатҳи амнияти иттилоотро дар низоми миллии идоракунии маълумот ба миён овард. Дар робита ба ин, муаллиф пешниҳод менамояд, ки ҳамасола барномаҳо ва нармафзори портали хизматрасониҳои давлатии электронӣ тибқи талаботи амнияти иттилоотӣ ва мавҷуд набудани имкониятҳои эълоннашуда сертификатсия карда шаванд ва мутобиқи талаботи стандартҳои ҷории ватанӣ ва байналмилалӣ оид ба коркарди маълумоти махфӣ ва маълумоти шахсӣ ба роҳ монда шаванд.

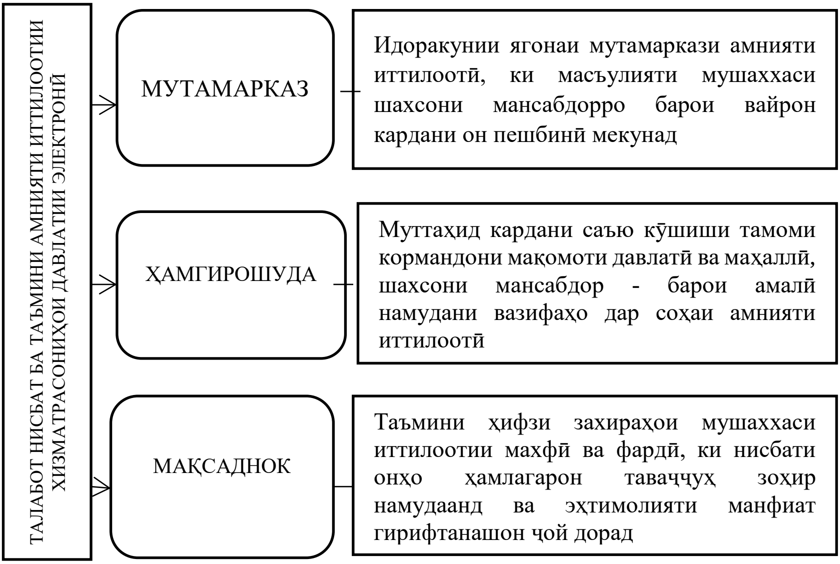

Расми 10. – Талабот нисбат ба таъмини амнияти иттилоотии хизматрасониҳои давлатии электронӣ

Сарчашма: таҳияи муаллиф

Дар диссертатсия ба масъалаи корбурди технологияи зеҳни сунъӣ дар низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ диққати муҳим дода шудааст. Ба андешаи муаллиф, такя ба зеҳни сунъӣ бояд намунаеро риоя кунад, ки дар бахши тиҷорат собит шудааст. Татбиқи зеҳни сунъӣ дар пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ сохтори низоми барномавии мавҷудаи платформаҳои рақамиро мукаммал карда, ба ташкили робитаҳои судманди байни аҳолӣ, корхонаҳо ва муассисаҳои давлатӣ мусоидат менамояд. Дар натиҷа табодули дониш байни сохторҳои зиркгардида вусъат гирифта, равишҳои нав ташаккул меёбанд, ки стартапҳои навро дастгирӣ менамоянд.

Шиносоии муаллиф бо дараҷаи татбиқи зеҳни сунъӣ дар идоракунии давлатӣ нишон медиҳад, ки дар соли 2023 ҳаҷми ҷаҳонии истифодаи зеҳни сунъӣ дар идоракунии давлатӣ 12,6 млрд. долл. ИМА-ро ташкил дод ва интизор меравад, ки соли 2033 ба 78,0 млрд. долл. ИМА расонида шавад [81].

Ҳамин тариқ, зеҳни сунъӣ дар бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ ҳамгироии технологияҳои рақамиро дар

доираи амалиёти бахши давлатӣ барои баланд бардоштани самаранокӣ, қабули қарорҳо ва расонидани хизмат дар бар мегирад. Ин ба автоматикунонии равандҳо, беҳбуди ҷалби шаҳрвандон ва баланд бардоштани қобилияти таҳлилӣ мусоидат мекунад.

Дар боби панҷум – «Самтҳои стратегӣ ва механизмҳои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ», – самтҳои такмили механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ муайян карда шуда, амсилаи иқтисодӣ ва сенарияҳои рушди онҳо таҳия карда мешаванд. Ҳамчунин воситаҳо ва механизмҳои оммавигардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ пешниҳод карда мешаванд.

Самтҳои стратегии рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунонии иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон ошкор карда шуда, тавсияҳои илмию методӣ оид ба рушди механизми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт пешкаш карда шудааст. Дар асоси амсиласозии иқтисодӣ сенарияҳои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ бо назардошти омилҳои институтсионалӣ, ташкилӣ ва технологии рақамикунонӣ таҳия карда шудаанд.

Механизми гузариш ба низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ таҳия карда шудааст (расми 11), ки дар он ҳолати имрӯзаи пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ, омилҳои мусоидаткунанда ва монеаҳои гузариш ба низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳо таҷассум ёфтаанд.

Механизми пешниҳодшаванда раванди рушди хизматрасониҳои давлатии электрониро ифода намуда, бо дарназардошти мураккабии низоми анъанавии онҳо гузариш ба шакли электрониро дар асоси амаликунии ислоҳоти муайян пешниҳод менамояд.

Барои идоракунии чунин раванди мураккаб гузариш ба ҳукумати электронӣ корбурди усулҳои нави роҳбарикунӣ талаб карда мешавад.

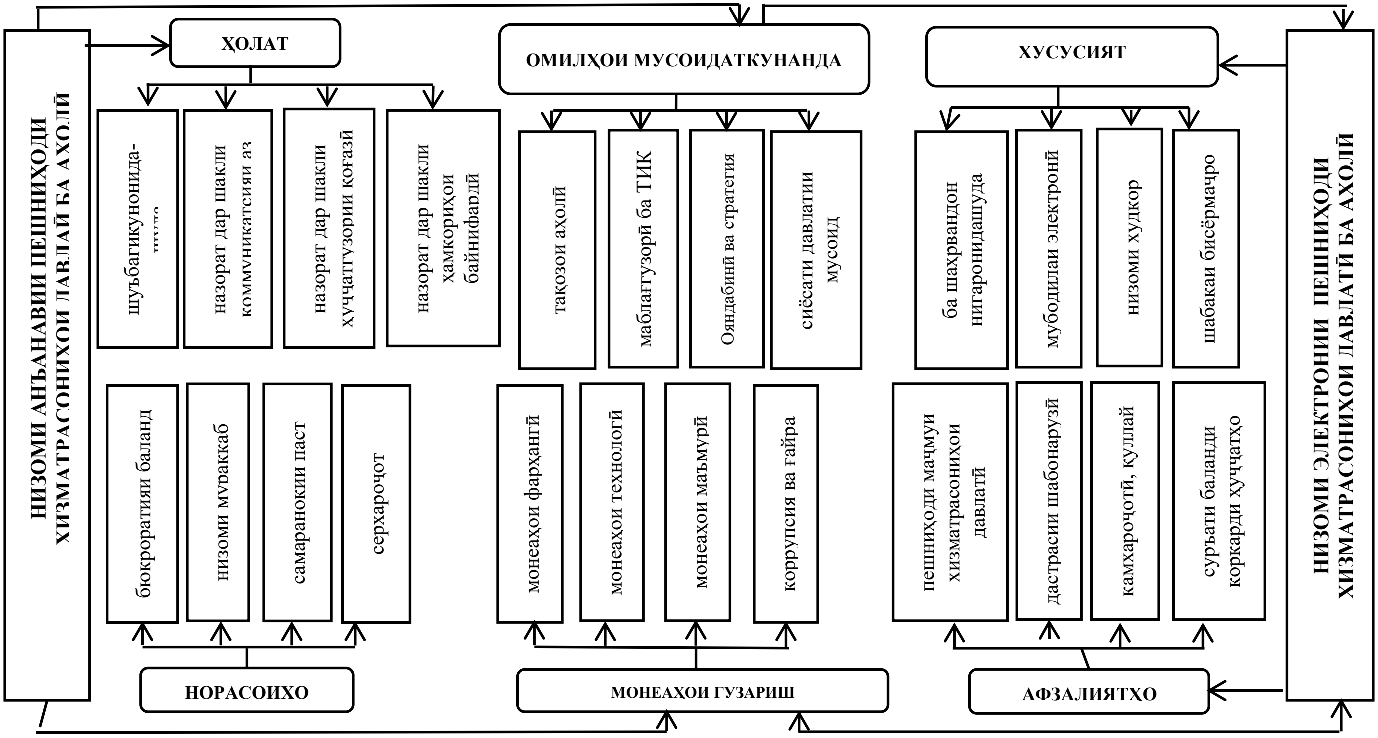

Расми 11. – Механизми гузариш ба низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ. Сарчашма: таҳияи муаллиф

Илова бар ин, чунин роҳбаронро зарур аст, ки дар баробари малакаҳои техникӣ малакаи кор бо идоракунии иттилоот, ҷамъияти иттилоотӣ ва идоракунии фосилавиро дошта бошанд. Чунин малакаҳо барои табақаҳои гуногуни идоракунандагон дар ҷадвали 5 оварда шудаанд.

Ҷадвали 5. - Малакаҳои идоракунӣ барои гузариш ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ

Малакаҳо	Нишондиҳандаҳо	Зинаҳои идоракунӣ
Технология и иттилоотӣ	Саводнокии базавӣ дар соҳаи технологияи иттилоотӣ; касбият дар соҳаи технологияи иттилоотӣ	Тамоми кормандон, менеҷерон ва мутахассисони ТИК
Идоракунии иттилоот	Менеҷерон ва мутахассисон дар соҳаи идоракунии иттилоот; идоракунии иттилоти дохилӣ; идоракунии иттилооти берунӣ: ҳифзи махфият, донистани механизми алоқаҳои ҷавобӣ	Менеҷерон ва мутахассисони бахши кор бо итилоот
Ҷомеаи иттилоотӣ	Фаҳмиши имкониятҳои ТИК; имконияти арзёбии тамоюлҳо; пешгуии таъсири ТИК ба фарҳанги ташкилот, имконияти таҳияи стратегияи ТИК	Менеҷерон
Идоракунӣ/ пешбурди тиҷорат	Тағйироти сохторӣ; идоракунии хавфҳо; механизми маблағгузорӣ; ҳамкорӣ ва ҳамоҳангсозӣ; шарикии давлат ва бахши хусусӣ; асосҳои баҳисобгирӣ	Менеҷерон

Сарчашма: таҳияи муаллиф

Муаллиф тасдиқ мекунад, ки корбурди тавсияҳои дар боло зикргардида имконият медиҳад, ки истифодаи технологияҳои рақамӣ дар бозори хизматрасониҳои давлатӣ тағйироти кулливо ба вуҷуд оварад.

Бароиояндабинии рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ ҳамчун маълумоти появӣ маълумоти ҷадвали 6 истифода шудааст.

Ҷадвали 6. – Маълумоти омории появӣ барои ояндабинии рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

Нишондиҳанда	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2023/ 2017, %**
ММД, млн сомонӣ	54790,3	71059,2	79109,8	83958,3	101076,3	118181,7	130791,5	2,4 маротиба
Истеҳсоли хизматрасониҳо, млн. сомонӣ	25049,7	26111,4	29333,8	29597,1	33132,8	47897,1	54409,4	2,2 маротиба
Хизматрасониҳо дар самти мақомоти идоракунӣ, таъминоти иҷтимоӣ, млн. сомонӣ	1708,6	2005,6	2139,9	2247,4	2411,3	2620,7	6962,1	4 маротиба
Шуғл дар мақомоти давлатӣ ва мудофиа, суғуртаи ҳатмии иҷтимоӣ, ҳазор нафар	44,8	47,3	44,5	45,1	50,5	49,8	49,6	10,7%

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар асоси [50]

Тибқи ояндабинии анҷомдодашуда ММД дар соли 2030 бо нархҳои ҳамон давра ба 366434,55 млн. сомонӣ мерасад, ки нисбат ба соли 2026 ба андозаи 163044,54 млн. сомонӣ (1,80%) зиёд хоҳад буд (ҷадвали 7). Истеҳсоли хизматрасониҳо дар умум бошад, ба 141214,69 млн. сомонӣ баробар хоҳад шуд, ки нисбат ба соли 2026 ба андозаи 59332,25 млн сомонӣ (1,72%) зиёд хоҳад буд. Дар ин давра ҳаҷми хизматрасониҳои давлатӣ 3,33% хоҳад афзуд, аммо ҳаҷми шуғл дар ин бахш танҳо 1,08% хоҳад меафзояд, ки ин ба автоматикунонии хизматрасониҳо ва кам шудани эҳтиёҷот алоқаманд хоҳад буд.

Ҳамин тариқ, муаллиф се сенарияи гузариш ба электроникунонии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатиро пешниҳод кардааст:

1. Электроникунонии пурра - худкорсозии тамоми хизматрасониҳои давлатӣ дар доираи як сомонаи Интернетӣ тариқи равзанаи ягона.

Ҷадвали 7. – Маълумоти ояндабинии рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Ҷумҳурии Тоҷикистон

Нишондиҳандаҳо	2026	2027	2028	2029	2030	2030/ 2026 %
ММД, млн. сомонӣ	203390,01	235638,54	273000,23	316285,82	366434,55	1,80
Истеҳсоли хизматрасониҳо, млн. сомонӣ	81882,44	93834,61	107531,41	123227,49	141214,69	1,72
Хизматрасониҳо дар самти мақомоти идоракунӣ, таъминоти иҷтимоӣ, млн. сомонӣ	17176,21	23209,00	31360,67	42375,46	57258,95	3,33
Шуғл дар мақомоти давлатӣ ва мудофиа, суғуртаи ҳатмии иҷтимоӣ, ҳазор нафар	52,43	53,41	54,40	55,42	56,45	1,08

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар асоси [50]

2. Электроникунонии нисбӣ - худкорсозии қисмани хизматрасониҳои давлатӣ дар доираи сомонаҳои мақомоти пешкашкунандаи хизматрасониҳои давлатӣ.

3. Электроникунонии равандҳо - худкорсозии озмоишӣ-соҳавии хизматрасониҳои давлатӣ.

Новобаста аз интихоб ё якҷоя кардани яке аз ин се сенарияҳо зарур аст, ки тадбирҳои саривақтӣ барои баланд бардоштани самаранокии онҳо андешида шаванд. Чунин тадбирҳо метавонанд роҳи ислоҳоти низоми хизматрасониҳои давлатиро ба сӯи устуворӣ ва субот роҳнамоӣ кунанд, хавфҳои эҳтимолии ин равандро ошкор ва роҳро барои татбиқи барномаҳои самараноки идоракунии хавфҳо муайян кунанд. Дар ин раванд ислоҳоти низоми хизматрасониҳои давлатӣ набояд боиси пайдоиши шаклҳои нави бюрократия гардад.

Дар диссертатсия дурнамои оммавигардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ пешниҳод карда шуда, равандҳои зинавии он вобаста ба сатҳи рақамикунонии соҳаҳои алоҳидаи иқтисодиёти мамлакат муқаррар карда шудаанд. Воситаҳо ва механизмҳои афзоиши талабот ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ асоснок карда шуданд. Зарурати қабули «Стратегияи давлатии баланд бардоштани саводнокии рақамии аҳолӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2045» асоснок карда шуда, оид ба ташкили Маркази алоҳидаи дастрасии ҷамъиятӣ ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шаҳру ноҳияҳо тавсияҳои илмӣ пешниҳод карда шудааст.

Ба андешаи муаллиф, дараҷаи оммавигардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ пеш аз ҳама ба коркарди низоми огоҳонидани аҳолӣ алоқаманд аст, ки доираи он хизматрасониҳои электронии давлатӣ бо усулҳои умумӣ, дастрас ва самараноки оммависозӣ пурра карда мешавад. Натиҷаи татбиқи чунин усулҳо боиси он мегардад, ки сатҳи огоҳии шаҳрвандон оид ба хизматрасониҳои мавҷудаи давлатии электронӣ, имтиёзҳо ва роҳҳои дарёфти онҳо баланд бардошта мешавад.

Пажӯҳишҳо нишон медиҳанд, ки сатҳи саводнокии рақамии аҳолӣ дар мамлакат имрӯз ба дараҷаи назаррас ташаккул наёфта, он дар байни минтақаҳои мамлакат ва сохтори демографии аҳолӣ яксон нест. Аммо новобаста аз ин, дар

мамлакат дараҷаи рақамикунонии соҳаҳои иқтисодиёт бо суръати баланд пеш рафта, аз 50 то 95%-ро ташкил медиҳад (ҷадвали 8).

Ҷадвали 8. – Сатҳи рақамикунонии соҳаҳои алоҳидаи иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Бахшҳои иқтисодиёт	Сатҳи рақамикунонии соҳа
1. Бонк ва молия	95%
2. Андозбандӣ	95%
3. Расмиёти гумрукӣ	90%
4. Энергетика	80%
5. Нақлиёт	70%
6. Адлия	70%
7. Маориф	70%
8. Саноат	60%
9. Тандурустӣ	60%
10. Кишоварзӣ	50%

Сарчашма: таҳия ва ҳисоби муаллиф

Аз ин рӯ, вобаста ба баландравии сатҳи рақамикунонии иқтисодиёт зарур аст, ки дараҷаи саводнокии рақамии аҳолӣ баланд бардошта шавад. Барои дар оянда боз ҳам хубтар намудан ва баланд бардоштани нишондиҳандаҳо зарур аст, ки низоми меъёрҳои арзёбии дараҷаи қаноатмандии аҳолӣ аз хизматрасониҳои давлатии электронӣ таҳия ва ҷорӣ карда шуда, оммавигардонии хизматрасониҳои электронӣ таъмин карда шавад. Дар робита ба ин, бояд ба аҳолӣ роҷеъ ба навъҳо ва усулҳои гирифтани хизматрасониҳои давлатӣ маълумоти кофӣ дода шавад, шаҳрвандонро дар ҳама марҳилаҳои қабул дастгирӣ намуда, ба баланд бардоштани сатҳи некуаҳволӣ ва саводнокии рақамии онҳо мусоидат намудан зарур аст.

Дар диссертатсия пешниҳод карда мешавад, ки аз технологияҳои муосири иттилоотӣ, воситаҳои электронӣ ва кушодаи ҳукумат фаъолона истифода бурда, ниҳодҳо, механизмҳо ва воситаҳои нави ба мушкилот нигаронидашуда дар шакли платформаҳои махсуси маҷозӣ бунёд карда шаванд. Дурнамои оммавигардонии хизматрасониҳои давлатии

электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар расми 12 тасвир шудааст.

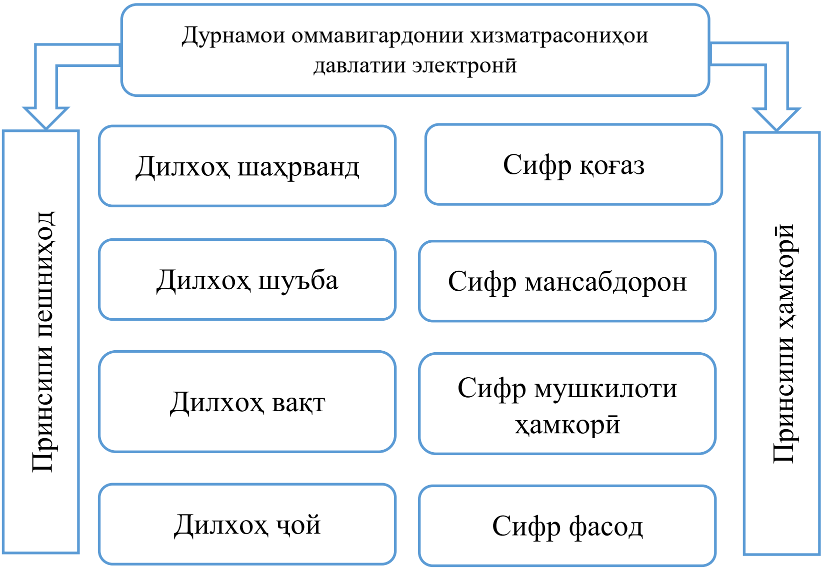

Расми 12. – Дурнамои оммавигардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ

Сарчашма: таҳияи муаллиф

Принсипҳои дар расм овардашуда сифати муносибтарини хизматрасониҳои электрониро тавсиф мекунад, ки ҳама гуна гурӯҳҳои мурочиаткунандагонро аз эҳсоси монеаҳои идоравӣ, маҳдудиятҳои фазоӣ истисно мекунад. Татбиқи ин принсипҳо имкон медиҳад, ки масъулияти инфиродии хизматчиёни давлатӣ дар ҳамаи марҳилаҳои хизматрасонӣ баланд бардошта шавад.

Ба андешаи муаллиф, барои он ки хизматрасониҳои давлатии электронӣ оммавӣ карда шаванд, муносибати ҳамаҷониба, аз ҷумла такмили барномаҳои таълимӣ, беҳтар намудани инфрасохтори техникӣ ва баланд бардоштани эътимоди шаҳрвандон ба платформаҳои рақамӣ зарур аст. Дар баробари ин давлат бояд ба барномаҳои баланд бардоштани саводнокии рақамии аҳолӣ, бахусус одамони солхӯрда сармоягузорӣ кунад. Инҳо метавонанд курсҳои таълимии

онлайнӣ ё семинарҳо ва тренингҳои офлайнӣ бошанд. Рушди технологияҳои рақамӣ, хизматрасониҳои электронии давлатӣ ба ҷузъи ҷудонашавандаи ҷомеаи муосир табдил меёбанд. Аммо барои он, ки ин гуна хизматрасониҳо муассир амалӣ шуда, барои ҳар як шаҳрванд дастрас бошанд, бунёди инфрасохтори қавӣ ва дастрас лозим аст. Рушди чунин инфрасохтор имкон медиҳад, ки ҳамкории давлат ва шаҳрвандон боз ҳам муассиртар гардад, ба раванди хизматрасониҳои давлатии электронӣ суръат бахшида шавад ва сатҳи эътимод ба мақомоти давлатӣ ва муассисаҳои пешкашкунандаи чунин хизматрасониҳо баланд бардошта шавад.

ХУЛОСА ВА ТАВСИЯҲО

Натиҷаҳои асосии илмии диссертатсия

Аз натиҷаи таҳқиқот якчанд нуктаҳои назариявию методологӣ, тавсия ва пешниҳодҳои амалӣ вобаста ба мавзуи таҳқиқшаванда таҳия карда шудаанд, ки онҳоро дар шакли хулоса ва тавсияҳо пешниҳод мекунем.

1. Таҳлили равишҳо ва принсипҳои назариявӣ, ки рушди хизматрасониҳои давлатии электрониро танзим мекунанд, нишон медиҳад, ки гузариш ба иқтисоди рақамӣ на танҳо як табдили технологӣ, балки як тағйироти бунёдӣ дар мантиқи идоракунии давлатӣ мебошад. Дар ин раванд, хизматрасониҳои давлатии электронӣ ба воситаи наздик кардани давлат ба шаҳрвандон, афзоиши шаффофият ва беҳтар кардани сифати қабули қарорҳо табдил меёбанд. Принсипҳо, аз қабили тамаркуз ба шаҳрвандон, дастрасии баробар, амнияти иттилоотӣ ва якпорчагии институтсионалӣ заминаеро ташкил медиҳанд, ки метавонад эътимоди ҷомеаро ба ниҳодҳо ва муассисаҳои давлатӣ тақвият бахшад ва роҳро барои ташаккули низоми самараноктари идоракунии давлатӣ муайян кунад [1-М; 14-М; 24-М; 31-М; 37-М; 38-М; 43-М; 58-М].

2. Таҳқиқи таснифоти хизматрасониҳои давлатӣ дар шароити рақамикунонии иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон нишон медиҳад, ки тарзи пешниҳоди ин хизматрасониҳо мустақиман ба сатҳи омодагии институтсионалӣ ва технологии давлат алоқаманд аст. Таснифоти хизматрасониҳо аз рӯи дараҷаи рақамикунонӣ, намуди муошират бо шаҳрвандон ва доираи татбиқ на танҳо як воситаи

таҳлилӣ, балки як роҳнамои амалӣ барои таҳияи сиёсати давлатӣ мебошад. Чунин равиш ба ҳукумати мамлакат имкон медиҳад, ки роҳи гузариш ба ҳукумати электрониро ба таври воқеӣ тарҳрезӣ кунад, афзалиятҳоро дақиқтар муайян кунад ва хизматрасониҳоеро пешниҳод намояд, ки ба талаботи воқеии ҷомеа ҷавобгӯ бошанд [10-М; 15-М; 24-М; 25-М; 30-М; 38-М; 55-М].

3. Омӯзиши асосҳои институтсионалии ташаккул ва рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт нишон медиҳад, ки муваффақияти ин раванд бевосита аз сифат ва ҳамоҳангии мақомот ва муассисаҳои давлатии дахлдор вобаста аст. Ҳукумати электронӣ танҳо дар сурате метавонад устувор рушд кунад, ки ҳамкории самаранок ва мувофиқ байни муассисаҳои давлатӣ, пойгоҳи меъёрию ҳуқуқӣ, сохторҳои ташкилӣ ва имкониятҳои инсонӣ вуҷуд дошта бошад. Ҳамоҳангии заифи институтсионалӣ, пароканадагии вазифаҳо ва набудани масъулияти возеҳ метавонад самаранокии хизматрасониҳои давлатии электрониро коҳиш диҳад ва эътимоди шаҳрвандонро ба мақомоти давлатӣ паст кунад. Баръакс, ташаккули низоми институтсионалии мувофиқ ва чандир роҳро барои пешниҳоди хизматрасониҳои самаранок, шаффоф ва таҳтиҳисоботӣ омода мекунад [8-М; 10-М; 13-М; 17-М; 27-М; 31-М; 56-М].

4. Баррасии равишҳои методологӣ ҷиҳати ташкил ва тарҳрезии методологияҳои низоми хизматрасониҳои давлатии электронӣ нишон медиҳад, ки самаранокии ин низомҳо на танҳо аз сатҳи технологияҳои истифодашаванда, балки пеш аз ҳама аз мантиқи тарҳрезӣ, мувофиқати методологӣ ва мутобиқсозии сохтори хизматрасониҳо ба талаботи воқеии аҳолӣ ва корхонаҳо, ки ин хизматрасониҳо ба онҳо нигаронида шудаанд, вобаста аст. Омезиши равишҳои муназзам, равандӣ ва ба истифодабаранда нигаронидашуда дар ташкили хизматрасониҳои электронӣ, дар баробари истифодаи усулҳои тарҳрезии марҳилавӣ, имкон медиҳад, ки низоми чандир, миқёспазир ва мутобиқшаванда ба шароити институтсионалӣ ва иқтисодии мамлакат бунёд карда шавад. Чунин равиш на танҳо сатҳи шаффофият ва самаранокии хизматрасониҳои давлатиро баланд мебадорад, балки заминаро барои беҳтар кардани таҷрибаи шаҳрвандон ва баланд бардоштани сифати идоракунии давлатӣ фароҳам меорад [7-М; 8-М; 9-М; 29-М; 57-М; 59-М].

5. Устуворӣ ва самаранокии хизматрасониҳои давлатии электронӣ бевосита аз ҳамоҳангии байни унсурҳои ташкилӣ, иқтисодӣ ва технологӣ вобаста аст. Механизми муассир бояд ба тақсимоти возеҳи масъулиятҳо байни муассисаҳои давлатӣ, маблағгузории устувор, ангезаҳои муносиби иқтисодӣ ва истифодаи оқилонаи захираҳо асос ёбад. Дар чунин шароит, хизматрасониҳои давлатии электронӣ на танҳо ба воситаи кам кардани хароҷот ва афзоиши маҳсулнокии фаъолияти мақомоти давлатӣ табдил меёбанд, балки дар беҳтар кардани сифати идоракунии давлатӣ, афзоиши шаффофият ва тақвияти эътимоди шаҳрвандон ба мақомоти давлатӣ нақши муҳим мебозанд. Набудани муттаҳидии ташкилӣ ё ноустувории захираҳои молиявӣ метавонад самаранокии ин механизмро ба таври ҷиддӣ коҳиш диҳад [16-М; 17-М; 33-М; 34-М; 60-М].

6. Таҳлили вазъи муосири ташкили хизматрасониҳои давлатии электронӣ ба аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон нишон медиҳад, ки ин соҳа дар марҳилаи миёнаи табдили рақамӣ қарор дорад: марҳилае, ки дар он дар баробари дастовардҳои назаррас, мушкилоти сохторӣ ва институтсионалӣ то ҳол боқӣ мондаанд. Аз як тараф, рушди инфрасохтори коммуникатсионӣ, роҳандозии платформаҳои рақамӣ ва васеъ шудани доираи хизматрасониҳои онлайн аз ҳаракати ботадриҷи ҳукумат ба сӯи амсилаҳои нави хизматрасониҳои давлатӣ шаҳодат медиҳад. Аз тарафи дигар, нобаробарӣ дар сатҳи дастрасии рақамӣ, парокандагии институтсионалӣ, маҳдудиятҳои техникӣ ва ҳамгироии заифи низом монеи истифодаи пурраи иқтидорҳои мавҷуда мегардад [2-М; 16-М; 18-М; 43-М; 45-М; 46-М; 48-М; 54-М].

7. Омӯзиши таҷрибаи мамлакатҳои пешрафта дар соҳаи ҳукумати электронӣ нишон медиҳад, ки муваффақият дар рушд ва густариши хизматрасониҳои давлатии электронӣ на танҳо натиҷаи пешрафти технологӣ, балки натиҷаи омезиши ҳамоҳанги сиёсати оқилона, тадбирҳои муассири институтсионалӣ ва таваҷҷуҳи доимӣ ба талаботи шаҳрвандон низ мебошад. Мамлакатҳое, ки тавонистанд ҳукумати электрониро ҳамчун як қисми низоми идоракунии рақамӣ ҷорӣ кунанд, ба ҷанбаҳои ҳамгироии муназзам, шаффофияти равандҳо, амнияти маълумот, иштироки шаҳрвандон ва омодасозии кормандон диққати махсус додаанд. Вале, қайд бояд кард, ки корбурди амсилаҳои муваффақи хориҷӣ бидуни мутобиқсозӣ ба

шароити институтсионалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии ҳар як мамлакат ғайриимкон аст. Бинобар ин, барои Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода аз ин таҷрибаҳо корбурди равиши хостагирона ва ботадриҷро, ки бо сатҳи омодагии рақамӣ, иқтидори институтсионалӣ ва захираҳои мавҷудаи мамлакат мувофиқ бошад, талаб мекунад [11-М; 20-М; 30-М; 39-М; 47-М; 51-М; 53-М].

8. Таҳлили талабот ҷиҳати амнияти иттилоотӣ дар доираи пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ нишон медиҳад, ки амнияти иттилоотӣ яке аз рукнҳои асосии устуворӣ ва самаранокии ҳукумати рақамӣ дар иқтисодиёти муосир мебошад. Густариши истифодаи технологияҳои рақамӣ, афзоиши ҳаҷми маълумоти шахсӣ ва ҳассос, инчунин рушди муоширати онлайн байни ҳукумат ва шаҳрвандон хавфҳои нави амниятиро ба бор овардаанд, ки нодида гирифтани онҳо метавонад эътимоди аҳли ҷомеаро ба хизматрасониҳои электронӣ ба таври ҷиддӣ коҳиш диҳад. Таҷрибаи мамлакатҳои гуногун нишон медиҳад, ки амнияти иттилоотӣ на танҳо як масъалаи техникӣ, балки як масъалаи стратегӣ ва институтсионалӣ мебошад, ки доираҳои шаффофи ҳуқуқӣ, механизмҳои самараноки идоракунӣ ва ташаккули фарҳангро дар байни истифодабарандагон ва кормандони давлатӣ талаб мекунад. Бинобар ин, таъмини амнияти иттилоотӣ шарти асосии рушди минбаъдаи хизматрасониҳои давлатии электронӣ ва амиқтар кардани идоракунии рақамӣ мебошад [3-М; 11-М; 34-М; 40-М; 44-М; 49-М; 61-М; 62-М].

9. Рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар асоси зеҳни сунъӣ воридшавии ин технологияро ба равандҳои пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ ва табдили мантиқи анъанавии идоракунии давлатиро ифода мекунад. Истифодаи алгоритмҳои зеҳнӣ барои коркарди дархостҳои шаҳрвандон ва дастгирии қабули қарорҳои маъмурӣ имкон медиҳад, ки суръат, дақиқӣ ва самаранокии хизматрасониҳо афзоиш ёбад ва сохтори хизматрасониҳои давлатӣ ба сӯи амсилаҳои фасеҳ ва ба шаҳрвандон нигаронидашуда равона карда шавад. Ҳамзамон, татбиқи пурраи иқтидори зеҳни сунъӣ дар бахши давлатӣ тақвияти эътимоди ҷомеа, таъмини шаффофияти кори технологияҳо, ҳифзи маълумоти шахсӣ ва нигоҳ доштани нақши назорати инсонӣ дар равандҳои қабули қарорҳоро талаб мекунад [5-М; 19-М; 26-М; 35-М; 39-М; 42-М; 60-М].

10. Натиҷаҳои таҳқиқот нишон медиҳанд, ки арзёбии ҳамаҷониба ва воқеъбинонаи хизматрасониҳои давлатии электронӣ тарҳрезӣ ва татбиқи маҷмуи мувофиқи нишондиҳандаҳои андозагирии фаъолиятро дар шакли як низоми таҳлилии ҳамгиро талаб мекунад. Танҳо афзоиши шумораи нишондиҳандаҳо ё анҷоми зоҳираи онҳо, бе ба назар гирифтани ҳамбастагӣ, мутобиқат ва таъсири мутақобилаи байни нишондиҳандаҳо, наметавонад тасвири дақиқи сифат ва самаранокии хизматрасониҳои пешниҳодшавандаро пешниҳод кунад. Бинобар ин, ноил шудан ба арзёбии дуруст танҳо вақте имконпазир аст, ки маълумоти боэътимод дар бораи муносибатҳо, қаноатмандӣ ва рафтори шаҳрвандону корхонаҳо дар доираи таҳлилии ҳамоҳангшуда ба таври муназзам ҷамъоварӣ ва коркард карда шаванд. Ҳамчунин, нишондиҳандаҳои арзёбӣ бояд тавре тарҳрезӣ шаванд, ки онҳо ҳамзамон ба талаботи ҳукумат, бахши хусусӣ ва ҷомеа посух диҳанд ва бо ҳадафҳои мамлакат оид ба рушди иҷтимоӣ ва иқтисодӣ мувофиқ бошанд [6-М; 12-М; 22-М; 27-М; 28-М; 61-М].

11. Натиҷаҳои омӯзиши механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ ва амсиласозии иқтисодии сенарияҳои рушд нишон медиҳанд, ки самаранокии ин хизматрасониҳо аз ҳамоҳангии байни ислоҳоти институтсионалӣ, мантиқи иқтисодӣ ва имкониятҳои технологӣ вобаста аст. Таҳлили сенарияҳо нишон медиҳад, ки равишҳои тадриҷӣ, ки бар асоси афзалиятгузорӣ ва арзёбии хароҷот ва манфиатҳо, дар муқоиса бо рушди босуръат асос ёфтаанд, имкон медиҳанд, ки захираҳо ба таври муносиб истифода шаванд, хароҷот кам карда шаванд ва сифати хизматрасониҳои давлатӣ беҳтар карда шавад. Дар ин доира, истифодаи воситаҳои ояндабинӣ ва амсиласозии иқтисодӣ дар идоракунии оқилонаи масири рушди ҳукумати электронӣ нақши муҳим мебозад [4-М; 21-М; 23-М; 28-М; 36-М; 41-М; 50-М; 62-М].

12. Таҳлили воситаҳо ва механизмҳои пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ нишон медиҳад, ки густариши истифодаи ин хизматрасониҳо бевосита бо сатҳи самаранокии идоракунии давлатӣ, сифати робитаҳои ҳукумат бо шаҳрвандон ва сатҳи талаботи иҷтимоӣ алоқаманд аст. Хизматрасониҳои давлатии электронӣ метавонанд ба таври васеъ истифода шаванд, агар онҳо ҳамчун миёнарави ҳамгирошуда, боэътимод ва ба истифодабаранда

нигаронидашуда байни ҳукумат ва ҷомеа амал кунанд. Рушди технологияҳои ҳамкории электронӣ, такмили муоширати институтсионалӣ ва ташаккули фазои ҳамгирои иттилоотӣ омилҳои асосии баланд шудани сифати пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ ва осонкунии гузариш ба иқтисоди рақамӣ мебошанд. Дар ин замина, ҳамкории институтсионалӣ ва иштироки фаъоли сатҳҳои гуногуни идоракунӣ дар муваффақияти сиёсати пешбурди фаъолият нақши ҳалкунанда доранд [21-М; 22-М; 27-М; 32-М; 43-М; 52-М; 60-М].

Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо

1. Бо назардошти он, ки гузариш ба ҳукумати электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ на танҳо як табдили технологӣ аст, балки инчунин табдили мантиқ ва амалияи идоракунии давлатиро талаб мекунад, тавсия дода мешавад, ки мақомоти давлатӣ ислоҳоти рақамиро ҳамчун як қисми табдили институтсионалӣ ва идоракунӣ баррасӣ кунанд. Дар робита ба ин, зарур аст, ки равандҳои қабули қарорҳо, механизмҳои ҳисоботдиҳӣ ва амсилаҳои ҳамкории давлат бо шаҳрвандон ҳамзамон бо рушди инфрасохтори технологӣ баррасӣ шаванд. Чунин равиш истифодаи самараноки хизматрасониҳои давлатии электрониро имконпазир мегардонад, инчунин шаффофият, сифати идоракунӣ ва сатҳи эътимоди мардумро ба мақомот ва муассиаҳои давлатӣ баланд мебардорад.

2. Таснифоти хизматрасониҳои давлатии электронӣ сатҳи омодагии институтсионалӣ ва технологии давлатро инъикос мекунад. Бинобар ин, тавсия дода мешавад, ки таснифоти дар таҳқиқот таҳияшуда ҳамчун асос барои тарҳрезии роҳнамо ҷиҳати рушди ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода шавад. Истифодаи ин сохтор ба муассисаҳои давлатӣ мадад мерасонад, ки раванди рақамикунонии хизматрасонҳо ботадриҷ, мутаносибан ба иқтидорҳои воқеӣ ва бо муқаррар кардани афзалиятҳои возеҳ амалӣ карда шавад. Ин аз татбиқи шитобкоронаи ислоҳот пешгирӣ мекунад ва роҳро барои пешниҳоди хизматрасониҳо, ки ба талаботи воқеии ҷомеа ва шароити институтсионалии мамлакат ҷавобгӯ бошад, муайян мекунад.

3. Асосҳои институтсионалӣ дар рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ нақши калидӣ доранд. Вобаста ба ин, тавсия дода мешавад, ки тақвияти ҳамоҳангсозии институтсионалӣ ҳамчун яке аз авлавиятҳои асосии сиёсати рақамикунонӣ дар Ҷумҳурии

Тоҷикистон баррасӣ шавад. Ин возеҳ муайян кардани масъулиятҳо байни муассисаҳои давлатӣ, таъсиси механизмҳои устувори ҳамкории байниидоравӣ ва рушди иқтидорҳои институтсионалӣ ва захираҳои инсонии баландихтисос ва кордон дар соҳаи ҳукумати электрониро талаб мекунад. Чунин равиш метавонад аз такрори вазифаҳо, исрофи захираҳо ва носамаранокии институтсионалӣ пешгирӣ кунад ва роҳро барои таъсиси низоми устувор ва боэътимоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ омода кунад.

4. Пешниҳод мешавад, ки дар раванди таҳияи хизматрасониҳои давлатии электронӣ аз пойгоҳи методологии ҳамгиро истифода шавад, ки марҳилаҳои таҳлили талабот, тарҳрезӣ, татбиқ, арзёбӣ ва такмили доимии хизматрасониҳоро ба таври муназзам фаро мегирад. Ин пойгоҳ бояд дар асоси равиши ба истифодабаранда нигаронидашуда ва бо назардошти хусусиятҳои институтсионалӣ ва технологии Ҷумҳурии Тоҷикистон тарҳрезӣ шавад. Барои кам кардани хавфҳои татбиқ ва баланд бардоштани самаранокӣ, тавсия дода мешавад, ки низомҳои хизматрасониҳои электронӣ ботадриҷ ва дар асоси лоиҳаҳои озмоишӣ тарҳрезӣ ва татбиқ карда шаванд. Ин равиш имкон медиҳад, ки амсилаҳо тағйир дода шаванд, усулҳо ба воқеияти амалиётӣ мутобиқ карда шаванд, истифодаи муносиби захираҳои молиявӣ ва ташкилӣ анҷом дода шуда, замина барои беҳтар кардани устувори низомии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ фароҳам оварда шавад.

5. Барои баланд бардоштани самаранокии механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, тавсия дода мешавад, ки амсилаи ҳамоҳангшудаи маблағгузорӣ ва идоракунии ташкилӣ тарҳрезӣ ва амалӣ карда шавад, ки дар он нақши муассисаҳои давлатӣ, бахши хусусӣ ва дигар ҷонибҳои манфиатдор ба таври возеҳ муайян карда мешаванд. Истифодаи воситаҳо ба монанди шарикии давлатӣ ва бахши хусусӣ, буҷетсозии ба натиҷа асосёфта ва низомҳои ҳавасмандгардонии кормандон метавонад устувории иқтисодии ин хизматрасониҳоро таъмин кунад ва шароити зарурира барои рушди пайваста ва беҳтар кардани сифати хизматрасониҳои давлатии электронӣ фароҳам оварад.

6. Пешниҳод мешавад, ки ҳукумат хизматрасониҳои электрониро на вобаста ба сохторҳои маъмурии мавҷуда, балки дар

асоси эҳтиёҷот, имконияти ва рафтори воқеии истифодабарандагон аз нав тарҳрезӣ кунад. Ин сода кардани равандҳои маъмурӣ, кам кардани амалҳои нолозим, ҳамгиро кардани низомҳои институтсионалӣ ва таҳияи робита бо истифодабарандагонро, ки барои ҷомеа фаҳмо бошанд, талаб мекунад. Ҳамчунин, бунёди механизмҳои расмӣ барои гирифтани фикру мулоҳизаҳои шаҳрвандон ва истифодаи натиҷаҳои онҳо дар такмили пайвастаи хизматрасониҳо метавонад сатҳи эътимоди аҳли ҷомеа ва самаранокии хизматрасониҳои давлатии электрониро ба таври назаррас баланд бардорад.

7. Дар асоси натиҷаҳои омӯзиши таҷрибаҳои муваффақонаи ҷаҳонӣ, пешниҳод карда мешавад, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон амсилаи «мутобиқшавии мутобиқшаванда» - ро ҳамчун стратегияи асосии рушди хизматрасониҳои ҳукумати электронӣ қабул кунад. Ин амсила муфассал муайян кардани таҷрибаҳои беҳтарини байналмилалӣ (ба монанди равзанаи ягонаи хизматрасонӣ, ҳамкории рақамии ҳамгиро, истифодаи маълумоти кушода ва низомҳои арзёбии фаъолияти рақамӣ) ва мутобиқсозии онҳоро ба доираҳои ҳуқуқӣ, институтсионалӣ ва технологӣ дар мамлакат талаб мекунад. Ҳамчунин тавсия дода мешавад, ки ин раванд тавассути лоиҳаҳои озмоишӣ, ҳамкорӣ бо ташкилотҳои байналмилалӣ, интиқоли дониш ва тақвияти захираҳои инсонӣ амалӣ карда шавад, то хавфҳо кам шуда, замина барои татбиқи устувор ва самараноки ҳукумати электронӣ фароҳам оварда шавад. Чунин равиш метавонад ба афзоиши сифати хизматрасониҳои давлатӣ, баланд шудани сатҳи самаранокии низоми маъмурӣ ва тақвияти эътимоди шаҳрвандон ба муассисаҳои давлатӣ оварда расонад.

8. Пешниҳод карда мешавад, ки як низоми ҳамаҷонибаи бисёрзинавӣ барои хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тарҳрезӣ ва татбиқ карда шавад. Ин низом бояд стандартҳои ягонаи техникӣ, қоидаҳои мушаххаси ҳуқуқӣ дар соҳаи ҳифзи маълумот, механизмҳои назорат ва мониторинги доимии таҳдидҳои киберӣ ва барномаҳои мунтазами омӯзишӣ ва огоҳӣ дар бораи амниятро барои кормандони давлатӣ ва шаҳрвандон дар бар гирад. Ҳамчунин тавсия дода мешавад, ки амнияти иттилоотӣ аз марҳилаҳои аввали тарҳрезии низомҳои электронӣ барои пешгирӣ аз пайдоиши осебпазириҳои сохторӣ баррасӣ карда шавад. Татбиқи чунин равиш метавонад ба баланд шудани сатҳи эътимоди

шаҳрвандон, коҳиши хавфҳои амниятӣ ва таъмини устувории дарозмуддати хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар иқтисоди рақамӣ оварда расонад.

9. Дар асоси натиҷаҳои дар боло зикршуда, пешниҳод карда мешавад, ки дар раванди таҳияи хидматрасониҳои давлатии бар пояи зеҳни сунъӣ равиши тадриҷӣ, шаффоф ва ба инсон нигаронидашуда қабул карда шавад. Ин равиш бояд таҳияи чорчӯбаҳои мушаххаси ҳуқуқӣ ва ахлоқиро барои истифодаи зеҳни сунъӣ, таъмини ҳифзи маълумоти шахсии шаҳрвандон, таъсиси механизмҳои назорат ва дахолати инсон дар қарорҳои алгоритмӣ ва огоҳ кардани ҷомеаро дар бораи тарзи кори системаҳои интеллектуалӣ дар бар гирад. Ҳамчунин, татбиқи лоиҳаҳои озмоишӣ дар соҳаи хидматрасониҳои васеъ истифодашаванда ва гирифтани фикру мулоҳизаҳои пайваста аз шаҳрвандон метавонад дар афзоиши эътимоди ҷомеа ва пазириши иҷтимоии зеҳни сунъӣ нақши муҳим бозад. Чунин сиёсат роҳро барои истифодаи устувор, масъулиятнок ва самараноки зеҳни сунъӣ дар системаи хизматрасонии давлатӣ ҳамвор хоҳад кард.

10. Дар асоси натиҷаҳои таҳқиқот, тавсия дода мешавад, ки низоми миллии арзёбии хизматрасониҳои давлатии электронӣ таҳия ва амалӣ карда шавад, ки дар он нишондиҳандаҳои миқдорӣ ва сифатӣ дар як низоми ҳамгиро муайян карда мешаванд. Чунин низом бояд механизмҳои пайваста ҷамъоварӣ намудани маълумот, истифодаи воситаҳои таҳлилии рақамӣ ва вокуниши доимии шаҳрвандон ва корхонаҳоро дар бар гирад. Ҳамчунин тавсия дода мешавад, ки нишондиҳандаҳо бо назардошти афзалиятҳои рушди мамлакат ва дастовардҳои технологӣ давра ба давра бозбинӣ карда шаванд, то натиҷаҳои арзёбӣ ба воситаи муассири баланд бардоштани сифати хизматрасониҳо, қабули қарорҳои идоракунӣ ва ташаккули сиёсати давлатӣ табдил ёбанд.

11. Пешниҳод карда мешавад, ки рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо такя ба механизми ташкилию иқтисодии сенариявӣ ва ба додаҳо асосёфта сурат гирад. Истифодаи амсиласозии иқтисодӣ барои муайян кардани афзалиятҳои сармоягузорӣ, арзёбии оқибатҳои қарорҳои идоракунӣ ва интихоби роҳҳои воқеии рушд метавонад ба баланд шудани самаранокии хароҷоти давлатӣ, устувории хизматрасониҳо ва вокуниши беҳтар ба талаботи шаҳрвандон оварда расонад.

12. Дар асоси натиҷаҳои бадастомада, пешниҳод карда мешавад, ки сиёсати пешбурди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бояд ба беҳтар кардани таҷрибаи воқеии шаҳрвандон нигаронида шавад. Хизматрасониҳои электронӣ бояд содда, фаҳмо ва барои истифодаи ҳаррӯза дастрас бошанд. Таъсиси платформаҳои муттаҳиди хизматрасониҳо метавонад муоширати байни ҳукумат ва шаҳрвандонро осон кунад ва сатҳи эътимоди аҳли ҷомеаро баланд бардорад. Дар ин робита, нақши мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ хеле муҳим аст. Барои ин ниҳодҳоро зарур аст, ки хизматрасониҳои пешниҳодшударо дар сатҳи минтақавӣ дар доираи портали ягона муттаҳид кунанд. Ҳамзамон, сифати иттилооте, ки дар сомонаҳои ҳукуматӣ нашр мешавад, бояд беҳтар карда шавад, то шаҳрвандон ба маълумоти дақиқ ва боэътимод дастрасӣ дошта бошанд. Густариши автоматикунонии хизматрасониҳои давлатӣ ва тиҷоратӣ инчунин метавонад талаботро ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ афзоиш диҳад ва самаранокии идоракунии давлатиро ба таври назаррас баланд бардорад.

РӮЙХАТИ АДАБИЁТ

1. РӮЙХАТИ АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА

[1]. Абламейко, С.В. Развитие информационных технологий для отраслей народного хозяйства Республики Беларусь [Текст] / С.В. Абламейко, В.В. Анищенко, С.В. Медведев, А.В. Тузиков // Первый съезд ученых Республики Беларусь: сборник материалов, Минск, 01-02 ноября 2007 года. – Минск: Республиканское унитарное предприятие «Издательский дом «Белорусская наука», 2007. – С. 571-577.

[2]. Акылбекова, Н.И. Электронное правительство как инструмент модификации государственного управления: казахстанский и мировой опыт [Текст] / Н.И. Акылбекова, А.Ж. Сактарбеков // Известия Иссык-Кульского форума бухгалтеров и аудиторов стран Центральной Азии. – 2023. – № 4(43). – С. 9-15.

[3]. Арутюнова, Л.Б. Предоставления государственных услуг и исполнение государственных функций в электронном виде [Текст] / Л.Б. Арутюнова // Правовая информатика. – 2012. – № 1. – С. 16-21.

[4]. Бальзамов, А.А. Информационная система хранения персональных данных для портала государственных услуг [Текст] / А.А. Бальзамов, А.Ю. Бальзамов // Перспективы развития информационных технологий. – 2014. – № 17. – С. 77-81.

[5]. Бальзамов, А.А. Концепция построения и принципы интеграции элементов инфраструктуры электронного правительства региона [Текст] / А.А. Бальзамов, А. Ю. Бальзамов // Перспективы развития информационных технологий. – 2015. – № 23. – С. 68-81.

[6]. Бальзамов, А.А. Разработка информационной системы хранения персональных данных пользователей портала государственных услуг [Текст] / А.А. Бальзамов, А.Ю. Бальзамов // Наука в центральной России. – 2013. – № 11S. – С. 13-18.

[7]. Баранов, Н.С. Электронное правительство как инструмент в государственном управлении [Текст] / Н.С. Баранов // Государственное и муниципальное управление. Ученые записки. – 2025. – № 2. – С. 264-271.

[8]. Бестолкова, Г.В. Государственные электронные услуги: виды и особенности [Текст] / Г.В. Бестолкова // Государственное управление. Электронный вестник. – 2017. – № 65. – С. 23-44.

[9]. Бестолкова, Г.В. Процесс формирования электронного правительства российской федерации [Текст] / Г.В. Бестолкова // Государственное управление Российской Федерации: вызовы и перспективы: Материалы 15-й Международной конференции, Москва, 25 мая 2017 года. – Москва: КДУ, Университетская книга, 2018. – С. 50-54.

[10]. Ватлина, Л.В. Формирование цифровой экономики и направления ее влияния на социально-экономическое развитие и трансформацию публичного управления [Текст] / Л.В. Ватлина // Вопросы инновационной экономики. – 2020. – Т. 10, № 4. – С. 1993-2004.

[11]. Воронина, Л.И. Взаимодействие системы публичной власти с институтами гражданского общества и средствами массовой информации: учебное пособие [Текст] / Л.И. Воронина. – Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2022. – 98 с.

[12]. Воронина, Л.И. Оценка качества государственных услуг в сфере социальной политики: анализ проблем и пути их решения [Текст] / Л.И. Воронина, А.И. Ахаимова // Стратегии развития социальных общностей, институтов и территорий: материалы V Международной научно-практической конференции, Екатеринбург, 22-23 апреля 2019 года. В двух томах. Том 1. – Екатеринбург: Уральский федеральный университет имени первого Президента России Б.Н. Ельцина, 2019. – С. 51-55.

[13]. Воронина, Л.И. Оценка качества услуг по социальному обслуживанию пожилых граждан в условиях трансформации социального государства: состояние и перспективы [Текст] / Л.И. Воронина, Т.И. Касьянова, Т.Е. Радченко // Вопросы управления. – 2021. – № 6(73). – С. 53-66

[14]. Воронина, Л.И. Теоретические аспекты применения маркетингового подхода в публичном управлении [Текст] / Л.И. Воронина // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Экономика и менеджмент. – 2018. – Т. 12, № 1. – С. 152-159.

[15]. Джумъаев, Б.М. Подходы к совершенствованию механизма оказания бизнес-услуг в условиях инновационной трансформации экономической системы [Текст] / Б.М. Джумъаев // Вестник Российско-таджикского (славянского) университета. – Душанбе, 2020. - № 3(71). – С. 167-177.

[16]. Еремеев, С.Г. Концептуализация публичных электронных услуг: аспект публичности [Текст] / С.Г. Еремеев, Ю.М. Большакова // Вопросы управления. – 2019. – № 3(58). – С. 39-45.

[17]. Ефремов, А.А. Принцип однократного предоставления данных в системе электронного правительства [Текст] / А.А. Ефремов // Государственное управление. Электронный вестник. – 2019. – № 74. – С. 56-69.

[18]. Имомов, М.К. Особенности функционирования государственного сектора сферы услуг в рыночной экономике / М.К. Имомов // Вестник Таджикского национального университета. – 2017. – № 2/3. – С. 156-159.

[19]. Имомов, М.К. Тенденции изменения масштаба государственного сектора сферы услуг в экономике Таджикистана [Текст] / М.К. Имомов // Вестник Таджикского национального университета. – 2017. – № 2/7. – С. 168-172.

[20]. Иншакова, Е.Г. Препятствия при формировании «электронного правительства» на территории субъектов Российской Федерации: пути решения и перспективы [Текст] / Е.Г. Иншакова // Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Право. – 2012. – № 2(13). – С. 291-298.

[21]. Иншакова, Е.Г. Электронное правительство в публичном управлении [Текст] / Е.Г. Иншакова. – М.: Издательство Юрайт, 2025. – 138 с.

[22]. Исматов, А.Ф. Таҳлил ва баҳодиҳии ҳолати истифодаи хизматрасониҳои электронӣ дар раванди маъмурикунонии андоз [Матн] / А.Ф. Исматов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2023. – № 10-1. – С. 103-112.

[23]. Казакова, Т.В. Процессный подход при предоставлении муниципальных услуг при использовании принципа «Одного окна» [Текст] / Т.В. Казакова // Стратегии развития социальных общностей, институтов и территорий: материалы Международн. науч.-практ. конф. Екатеринбург, 23–24 апреля 2015 г. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2015. – Т. 2. – С. 72-75.

[24]. Каримов, Б.И. Ҷанбаҳои назариявии татбиқи ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Б.И. Каримов // Паёми молия ва иқтисод. – 2022. – № 2(31). – С. 199-204.

[25]. Каримов, Ш.Т. Консепсияи ташаккули ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: раванди татбиқ ва дурнамои он [Матн] / Ш.Т. Каримов, Л.Х. Расулзод // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2024. – № 7. – С. 293-298.

[26]. Киселев, А.С. Причины и необходимость использования информационных технологий в деятельности российского государственного аппарата [Текст] / А.С. Киселев // Социально-экономические явления и процессы. – 2015. – Т. 10, № 9. – С. 190-197.

[27]. Киселева, Н.В. Принципы предоставления государственных и муниципальных услуг [Текст] / Н. В. Киселева // Государственная власть и местное самоуправление. – 2014. – № 5. – С. 21-25.

[28]. Комкова, Г.Н. Экспертные оценки развития электронных государственных услуг [Текст] / Г.Н. Комкова, С.А. Овчинников // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2012. – № 5(44). – С. 201-205.

[29]. Курбатова, О.В. Государственные услуги в условиях цифровизации государственного управления [Текст] / О.В. Курбатова, Л.Л. Сакулина // Вестник Московского университета МВД России. – 2020. – № 4. – С. 186-189.

[30]. Курганова, М.В. Популяризация электронных государственных услуг в Российской Федерации [Текст] / М.В. Курганова // Международный научно-исследовательский журнал. – 2021. – № 7-3(109). – С. 106-109.

[31]. Қодирзода, Д.Б. Методология ва методикаи тарҳрезии сохтори меъмории низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2024. – № 9. – С. 73-84.

[32]. Қодирзода, Д.Б. Таҳқиқи равишҳои методологии ташкили низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити гузариш ба иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2024. – № 12. – С. 84-95.

[33]. Қодирзода, Д.Б. Таҷрибаи хориҷии ташаккулёбӣ ва рушди низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ / Д.Б. Қодирзода, М.Х. Ҳабибуллоев // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – 2018. – № 3(24). – С. 8-16.

[34]. Қодирзода, Д.Б. Ҳолат ва дурнамои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ. Монография [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода – Душанбе: ДССХТ, 2021. - 136 с.

[35]. Қодиров Д.Б. Баъзе масалаҳои мукаммалсозии сохтори идораи давлатӣ дар шароити муосир [Матн] / Д.Б.

Қодиров, М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон.– Душанбе - 2017. № 1. (2/10). - С. 78-82

[36]. Қурбонализода, Д.Т. Рушди хизматрасониҳои пулакӣ барои аҳолӣ дар шароити рақамикунонӣ [Матн] / Д.Т. Қурбонализода // Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. – 2025. – № 3(91). – С. 239-251.

[37]. Қурбонализода, Д.Т. Таҷрибаи хориҷии рушди хизматрасониҳои иҷтимоӣ дар шароити табдилдиҳии рақамӣ [Матн] / Д.Т. Қурбонализода, // Паёми молия ва иқтисод. – 2024. – № 4-1(43). – С. 370-381.

[38]. Мазалова, Н.Ф. Модель механизма государственного управления процессом оказания услуг предпринимателям как элемент цифровой государственной платформы [Текст] / Н.Ф. Мазалова // Экономика и предпринимательство. – 2020. – № 7(120). – С. 600-606.

[39]. Муратова, Г.В. Моделирование проблемного поля создания электронного правительства России [Текст] / Г.В. Муратова, С.С. Шашков // Экономические и гуманитарные исследования регионов. – 2011. – № 4. – С. 138-144.

[40]. Мусофирова, Ф.С. Ташаккул ва рушди ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Ф.С. Мусофирова // Нақши зеҳни сунъӣ дар тақвияти зеҳни касбии мутахассисони ба бозори меҳнат рақобатпазири соҳаи таҳсилоти олӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, Душанбе, 21 феврали соли 2025. – Душанбе: Донишгоҳи технологии Тоҷикистон. 2025. – С. 104-111.

[41]. Новикова, Н.Г. Проблемы формирования и перспективы развития системы электронных государственных услуг в России [Текст] / Н.Г. Новикова, А.С. Гладышев // Сервис plus. – 2014. – Т. 8, № 2. – С. 52-57.

[42]. Нурализода, А.Н. Асосҳои назариявии рушди иқтисоди рақамӣ дар минтақаҳо: назарияҳо, таҳлилҳо ва пешниҳодҳо / А.Н. Нурализода, Д.Т. Қурбонализода // Паёми молия ва иқтисод. – 2023. – № 1(35). – С. 153-165.

[43]. Нурализода, А.Н. Механизмҳои баланд бардоштани хизматрасониҳои иҷтимоӣ дар доираи табдилдиҳии

рақамӣ [Матн] / А.Н. Нурализода, Д.Т. Қурбонализода // Паёми молия ва иқтисод. – 2023. – № 4-2(39). – С. 67-77.

[44]. Нурализода, А.Н. Рушди хизматрасониҳои иҷтимоӣ омили муҳими баланд гардидани сатҳи зиндагии аҳолӣ дар минтақа. Монография [Матн] / А.Н. Нурализода, И.З. Асоев. – Душанбе. Матбаа, 2025. – 191 с.

[45]. Нургазинов, Б.К. Государственные услуги как форма реализации государственных функций обеспечения прав и законных интересов физических и юридических лиц [Текст]/ Б.К. Нургазинов, Л.Т. Жанузакова, А.А. Караев // Вестник Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан. – 2020. – № 5(63). – С. 17-27.

[46]. Овчинников, С.А. Вопросы защиты информации при переходе на оказание государственных услуг в электронном виде [Текст] / С.А. Овчинников, Е.В. Ковалева // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2012. – № 5(44). – С. 205-207.

[47]. Овчинников, С.А. Комплексный подход к рассмотрению теории управления рисками при внедрении информационных технологий [Текст] / С.А. Овчинников, С.Е. Гришин // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2011. – № 5(39). – С. 188-191.

[48]. Овчинников, С.А. Проблемы обеспечения информационной безопасности «электронного правительства» [Текст] / С.А. Овчинников // Электронное государственное управление: проблемы и перспективы: сб. матер. междунар. науч.-практ. конф. (г. Саратов, 28 мая 2009 г.). Саратов, 2009. – С. 105-111.

[49]. Овчинников, С.А. Проблемы экспертных оценок развития электронных государственных услуг [Текст] / С.А. Овчинников, И.И. Тюрменко, М.Д. Земсков // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2013. – № 3(47). – С. 147-152.

[50]. Омори солонаи Ҷумҳурии Тоҷикистон 2024 // Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе. 2024. – 308 с.

[51]. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ», 28.12.2023 [Сарчашмаи электронӣ] / Низоми дастрасӣ: URL: https://www.president.tj/event/missives/36370.

[52]. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ, 28.12.2024 [Сарчашмаи электронӣ] / Низоми дастрасӣ: URL: https://www.president.tj/ event/missives/49225.

[53]. Расулзод, Л.Х. Махсусиятҳои ҳукумати электронӣ дар таҷрибаи давлатҳои Осиёи марказӣ [Матн] / Л.Х. Расулзод // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2022. – № 10. – С. 290-294.

[54]. Расулзод, Л.Х. Нақш ва ҷойгоҳи технологияи иттилоотию коммуникатсионии муосир дар ташаккули ҳукумати электронӣ [Матн] / Л.Х. Расулзод // Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. – 2023. – № 3(83). – С. 76-84.

[55]. Расулзод, Л.Х. Нақши технологияҳои иттилоотию иртиботӣ дар таъмини самаранокии идораи давлатӣ [Матн] / Л.Х. Расулзод // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2023. – № 5. – С. 308-313.

[56]. Раҳимов, Ф.М. Ҳукумати электронӣ ва нақши он дар таҳкими раванди идоракунии сиёсии Тоҷикистон [Текст] / Ф.М. Раҳимов // Роҳҳои пешгирии экстремизм ва терроризм дар шароити имрӯза: Конференсияи ҷумҳуриявии илмию назариявӣ, Душанбе, 09 октября 2024 года. – Душанбе: Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 2024. – Р. 248-261.

[57]. Салимов, Ю.Б. Рақамикунонӣ ҳамчун омили муҳимми ташаккули ҳукумати электронӣ [Матн] / Ю.Б. Салимов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2023. – № 9. – С. 190-197.

[58]. Сафарзода, Д.Ҷ. Методҳои салоҳиятҳои рақамӣ ва Ҳукумати электронӣ дар сохтори идоракунии мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳоти Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Д.Ҷ. Сафарзода, Б. Ф. Файзализода // Идоракунии давлатӣ. – 2024. – № 2(67). – С. 305-313.

[59]. Сафарзода, Д.Ҷ. Технологияҳои рақамӣ дар низоми муосири хизмати давлатӣ [Матн] / Д.Ҷ. Сафарзода, Б.Ф.

Файзализода // Паёми китобхонаи миллӣ. – 2025. – № 1(9). – С. 187-202.

[60]. Сергеева, С.Л. Электронное правительство на пути к созданию ответственного и эффективного государственного управления [Текст] / С.Л. Сергеева, А.С. Денисов // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Политология. – 2019. – Т. 21, № 3. – С. 525-537.

[61]. Смешко, О.Г. Управление качеством государственных и муниципальных услуг в условиях цифровизации общества / О.Г. Смешко, Е.В. Ушакова, Т.А. Борисова // Экономика и управление. – 2019. – № 11(169). – С. 4-13.

[62]. Степанов, В.В., Черняков, М.К., Дидикин, А.Б. Комплексная оценка социально экономического развития города Искитима Новосибирской области: монография [Текст] / В.В. Степанов, М.К. Черняков, А.Б. Дидикин. - Новосибирск: Изд-во НГТ Ерженин Р.В. Электронное правительство России: обзор научных публикаций и исследований // Вопросы государственного и муниципального управления. Public administration issues. – 2018. - № 3. - С. 205-228.

[63]. Степанова, А.М. Информационная политика государства по продвижению электронного правительства [Текст] / А.М. Степанова // Вестник Сибирского института бизнеса и информационных технологий. – 2017. – № 2(22). – С. 65-73.

[64]. Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 [Матн] / Қарори Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 декабри соли 2016, № 636. – Душанбе: ҶДММ «Контраст», 2016. – 88 с.

[65]. Суглобов, А.Е. Перспективы использования цифровых технологий в сфере государственных услуг и управления [Текст] / А.Е. Суглобов, А.В. Минаков // Russian Journal of Management. – 2021. – Т. 9, № 3. – С. 46-50.

[66]. Сулаймонзода, Ш.Ф. Рушди бизнес-хизматрасонӣ дар шароити гузариш ба иқтисодиёти рақамӣ ва ҳукумати электронӣ [Матн] / Ш.Ф. Сулаймонзода, А.Н. Нурализода // Идоракунии давлатӣ. – 2021. – № 4-1(53). – С. 63-72.

[67]. Титова, А.И. Предоставление государственных услуг в электронном виде: зарубежный опыт и российская практика [Текст] / А.И. Титова // Инновации и инвестиции. – 2018. – № 5. – С. 169-174.

[68]. Тӯлиев, М.С. Баъзе масъалаҳои рушди ҳукумаи электронӣ [Матн] / М.С. Тулиев, А. Азимбоев // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – 2022. – № 3(42). – С. 109-114.

[69]. Тӯлиев, М.С. Рушди хизматрасониҳои электронӣ дар шароити ташаккули иқтисодиёти рақамии Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.С. Тӯлиев // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – 2019. – № 3(28). – С. 131-140.

[70]. Тӯлиев, М.С. Ҷабҳаҳои ташаккулёбӣ ва монеаҳои рушди бозори хизматрасониҳои электронӣ [Матн] / М.С. Тӯлиев, С.Р. Шарипов // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – 2018. – № 4(25). – С. 36-46.

[71]. Хамутовская, С.В. Электронные услуги как форма взаимодействия государства, бизнеса и граждан: сущность и особенности реализации в Республике Беларусь [Текст] / С.В. Хамутовская // Социологический альманах. – 2022. – № 13. – С. 278-287.

[72]. Ҳабибов, С. Механизми танзими давлатии рушди бозори хизматрасониҳои электронӣ [Матн] / С. Ҳабибов, М.С. Тулиев // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – 2021. – № 2(36). – С. 7-16.

[73]. Ҷабборов, Ф.А. Рушди иқтисоди рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: омилҳо ва шароитҳо / Ф.А. Ҷабборов, М.С. Тӯлиев // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – 2024. – № 4-2(55). – С. 273-282.

[74]. Ҷумъахонзода, Н.Ҷ. Ҳукумати электронӣ ва манфиатҳои он дар ҷаҳони муосир [Матн] / Н.Ҷ. Ҷумъахонзода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2023. – № 2. – С. 208-217.

[75]. Шамсов, И.С. Нақш ва мавқеи хизматрасониҳои электронӣ дар рушди иқтисодиёти миллӣ / И.С. Шамсов, М.А. Мусоева // Рақамикунонии идоракунии давлатӣ ва маҳаллӣ: ҷанбаҳои ташкилӣ-иқтисодӣ: Конференсияи байналмилалии

илмию амалӣ дар мавзуи, Душанбе, 21 февраля 2025 года. – Душанбе, 2025. – С. 188-193.

[76]. Шарифӣ, Ф.Б. Консепсияҳои муосири идоракунии хизматрасониҳои бахши давлатӣ [Матн] / Ф.Б. Шарифӣ // Муносибатҳои байналмилалӣ ва амният. – 2025. – № 2(14). – С. 229-238.

[77]. Шашков, С.С. Электронное правительство: теория, амсилаи, перспективные направления развития [Текст] / С.С. Шашков // Гуманитарные и социально-экономические науки. – 2011. – № 1(56). – С. 141-147.

[78]. Шерализода, Р.М. Татбиқи ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Р. М. Шерализода // Рақамикунонии иқтисодиёт ҳамчун омили рушди иқтисодӣ: Маҷмуи мақолаҳои конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ дар мавзӯи, Душанбе, 16 декабря 2024 года. – Душанбе: Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон, 2024. – С. 491-495.

[79]. Fountain, J.E. Building the Virtual State: Information Technology and Institutional Change [Text] / J.E. Fountain. – Washington: Brookings Institution Press, 2001. – 256 p.

[80]. Heeks, R. Implementing and Managing e-Government: An International Text [Text] / R. Heeks. – London: Sage Publications, 2006. – 304 p.

[81]. Latest News and Press Releases [Electronic source] / Access mode: https://www.globenewswire.com/en/search/organization/Precedence.

[82]. Relyea, H.C. E-government developments on delivering public services among local governments in Europe [Text] / H.C. Relyea // Government Information Quarterly. – 2005. – Vol. 22, Issue 2. – P. 217-238.

[83]. United Nations E-Government Surveys [Electronic source] / Access mode: URL: reports/ un-e-government-survey-2022.

[84]. West, D.M. Digital Government: Technology and Public Sector Performance [Text] / D.M. West. – Princeton: Princeton University Press, 2005. – 280 p.

2. РӮЙХАТИ ИНТИШОРОТИ ИЛМИИ ДОВТАЛАБИ ДАРАҶАИ ИЛМӢ

А) Монографияҳо

[1-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Муккамалгардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ: монография [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода. Матбааи «Тоҷир» – Душанбе, - 2025. – 350 с. ISBN 978-99985-49-70-8.

[2-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Ҳолат ва дурнамои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ: монгорафия [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода. ДССХТ, – Душанбе, - 2021. - 136 с.

[3-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Ҷанбаҳои иқтисодии рушди хизматрасонӣ оид ба ҳифзи саломатии аҳолӣ дар шароити муосир: монография [Матн] / В.М.Облоқулов, М.Ҳ. Ҳабибуллозода. ДССХТ – Душанбе, - 2020. - 158 с.

Б) Интишорот дар нашрияҳои илмии тақризшавандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон

[4-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Амсиласозии иқтисодӣ ва сенарияҳои рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми молия ва иқтисод. – Душанбе, – 2025. - №1(44). - С. 285-296. ISSN 2663-0389.

[5-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Равишҳо оид ба татбиқи зеҳнӣ сунъӣ дар раванди рақамикунонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. Бохтар, – 2025. - №1-2 (134). - С. 468-480. ISSN 2663-5534.

[6-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои асосии оммавигардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – Душанбе, – 2024. - №4/1 (54). - С. 426 - 436. ISSN 2308-054X.

[7-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Таҳқиқи равишҳои методологии ташкили низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити гузариш ба иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми

Донишгоҳои миллии Тоҷикистон. – Душанбе, - 2024. №12. - С. 84-95. ISSN 2413-5151.

[8-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Заминаҳои методӣ ва таснифи хизматрасонии электронии гумрукӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода., С.А. Ғаниев // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – Душанбе, – 2024. - №3 (53). - С. 397-401. ISSN 2308-054X.

[9-М]. Ҳабибуллозода М.Ҳ. Методология ва методикаи тарҳрезии сохтори меъмории низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, – 2024. - №9. - С. 41-54. ISSN 2413-5151.

[10-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Ҷанбаҳои методологии баҳодиҳии сифати хизматрасониҳои давлати электронӣ дар шароити бозор [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – Душанбе, – 2024. - №1 (51). - С. 369-380. ISSN 2308-054X.

[11-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои асосии таъмини амнияти иттилоотӣ ҳангоми гузариш ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, – 2024. - №2. -С. 77-84. ISSN 2413-5151.

[12-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Асосҳои назариявии рушди хизматрасониҳои электронии гумрукӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода., С.А. Ғаниев, // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – Душанбе, - 2023. - №4/2 (50). - С. 451-458. ISSN 2308-054X.

[13-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Асосҳои институтсионалии ташаккул ва рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – Душанбе, - 2023. - №4/1 (49). - С. 254-261. ISSN 2308-054X.

[14-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Механизми татбиқи иқтисодиёти рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – Душанбе, - 2023. - №1. (45). - С. 185-191. ISSN 2308-054X.

[15-М]. Khabibullozoda, M.Kh. Priority directions of the economy for the transition to a digital state in a digital economy [Text] / M.Kh. Khabibullozoda // Herald of the Tajik state university of commerce. – Dushanbe, - 2022 - N4/2 (44). - P. 90-95. ISSN 2308-054X.

[16-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Омилҳои таъсиррасон ба рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. – Душанбе, - 2021. - №3 (75). - С. 164-176. ISSN 2075-9584.

[17-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Механизми ташкилӣ-иқтисодии рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. – Душанбе, - 2021. - №2 (74). - С. 192-200. ISSN 2075-9584.

[18-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Таҳлили вазъи муосир ва низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода, Ш. Холиқов // Паёми Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. – Душанбе, - 2020. - №2 (70). - С. 101-107. ISSN 2075-9584.

[19-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Мушкилотҳои гузариш ба низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ ба аҳолӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода, Р.У. Рустамов // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – Душанбе, - 2020. - №2. (31). - С. 180-183. ISSN 2308-054X.

[20-М]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Таҷрибаи хориҷии ташаккулёбӣ ва рушди низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ [Матн] / Д.Б. Қодиров, М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – Душанбе, - 2018. - №3 (24). - С 8-16. ISSN 2308-054X.

[21-М]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Мукаммалгардонии низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ тариқи электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Паёми Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон. «Кишоварз» - Душанбе, - 2018. - №3 (79). - С. 114-117. ISSN 2074-5435.

[22-М]. Хабибуллоев, М.Х. Проблемы формирования и перспективы развития рынка электронных государственных

[Текст] / М.Х. Хабибуллоев // Вестник Таджикского национального университета. – Душанбе, - 2017. - № 2/10. - С. 130-134. ISSN 2413-5151.

[23-М]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Баъзе масалаҳои мукаммалсозии сохтори идораи давлатӣ дар шароити муосир [Матн] / Д.Б. Қодиров, М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, - 2017. - № 1 (2/10). - С. 78-82. ISSN 2413-5151.

[24-М]. Хабибуллоев, М.Х. Теоретические аспекты предоставления электронных государственных услуг населению [Текст] / М.Х. Хабибуллоев, // Вестник Таджикского национального университета. – Душанбе, - 2016. - № 1 (2/10/219). - С. 206-209. ISSN 2413-5151.

В) Мақолаҳо дар дигар нашрияҳо

[25-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Муккамалгардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Рушди устувори соҳаҳои сайёҳӣ ва хизматрасонӣ: Конференсияи ҷумҳуриявӣ, 23 апрели слоли 2025. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, 2025 - С. 38 – 44.

[26-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Татбиқи зеҳнӣ сунъӣ дар раванди рақамикунонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Рушди устувори соҳаҳои сайёҳӣ ва хизматрасонӣ / Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 23 апрели слоли 2025. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, 2025 - С. 120 – 125.

[27-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Методологияи тарҳрезии сохтори меъмории низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Рушди хизматрасониҳои гумрукӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ // Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳурияӣ, 25 октярби соли 2024. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, 2024 - С. 6-13.

[28-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои методии баҳодиҳии сифати хизматрасониҳои давлати электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Иқтисодиёти сабз – инфросохтори рушди соҳаи саноат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ, 28 ноябри соли 2024. Донишгоҳи

байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, 2024 - С. 464-469.
[29-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Тарҳрезии сохтори меъмории низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Иқтисодиёти сабз – инфросохтори рушди соҳаи саноат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ, 28 ноябри соли 2024. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, 2024 - С. 469-472.
[30-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои асосии муккамалгардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода, // Раванҳои муосири молиявӣ-қарзӣ: мушкилот ва дурнамо: Конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ, 6 декабри соли 2024. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, 2024 - С. 433-436.
[31-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои афзалиятноки иқтисодиёт барои гузариш ба давлати рақамӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Рушди мақомоти гумрук дар 30 – соли таъсисёбии гумрукии Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар заинаи Донишкадаи такмили ихтисоси Хадамоти гумуруки нази Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ – амалии ҷумҳуриявӣ, январи соли 2022. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, 2022 - С. 38-42.
[32-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Усулҳои арзиёбии омилҳои ба рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ таъсиррасон дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Танзими иқтисодӣ - ҳуқуқии муносибатҳои байналмилалӣ дар бахши фаъолияти иқтисодӣ хориҷӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 29 январи соли 2022. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, 2022 - С. 36-40.
[33-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Рушди баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 26 марти соли 2022. Донишгоҳи

байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, 2022 - С.187-190.

[34-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Механизми гузариш ба низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Самтҳои асосии таъмини саноатикунонии босуръати иқтисодиёт дар пасманзари ҳадафҳои стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистон, бахшида ба эълон гардидани солҳои 2022-2026 «Солҳои рушди саноат»: Конференсияи илмӣ – амалии ҷумҳуриявӣ, 29-30 апрели соли 2022. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, 2022 - С.155-159.

[35-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Автоматикунонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити саноатикунонии босуръат [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Такмили муносибатҳои молиявӣ-қарзӣ ҳамчун заинаи амалисозии ҳадафи чоруми миллӣ-саноатикунонии босуръати мамлакат: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 28 майи соли 2022. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, 2022 - С. 69-71.

[36-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои асосии мукаммалгардонии хизматрасониҳои давлатӣ дар доираи татбиқи ҳукумати электронӣ дар шароити иқтисодиёти ракамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Танзими давлатии зиддибуҳронии бахши воқеии иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити саноатикунонии босураъти кишмар: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 26 сентябри соли 2022. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, 2022 - С. 76-78.

[37-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Ташаккул ва рушди хизматрасониҳои электронӣ дар шароити муосири иқтисодиёти рақамии Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Методҳои омӯзиши технологияҳои иттилоотӣ-иртиботӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ, бахшида ба татбиқи «Бистсолаи омӯзиш ва рушди илмҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи илму маориф»: Конференсияи илмию амалӣ ҷумҳуриявӣ, 03 апрели соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2021 – С. 210-214.

[38-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Асосҳои назариявӣ ва таҳқиқи рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар

шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Муносибатҳои молиявӣ-қарзӣ: муаммоҳо, роҳҳои рушд, дурнамо: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 29 – уми майи соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2021 – С. 206-208.

[39-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои калидии иқтисодиёт барои гузариш ба давлати рақамӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Муаммоҳои рушди иқтисоди миллӣ дар шароити ҷаҳони пасокоронавирусӣ: Конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ, 29 октябри соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2021 - С. 154-158.

[40-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Тиҷорати электронӣ ва нақши он дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Самтҳои муосири татбиқи технологияҳои иттилоотӣ дар рақамикунонии истеҳсолот, илм ва истеҳсолоти саонатӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 27 ноябри соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2021 – С. 148-153.

[41-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Масоили мукаммалсозии низоми автоматикунонӣ ва рақамикунонии истеҳсолоти саноатӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода, // Фаъолияти инноватсионӣ ҳамчун омили рушди босуръати иҷтимоӣ ва иқтисодӣ дар саноат: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 29 ноябри соли 2021. Донишкадаи кӯҳию металургии Тоҷикистон. – Хуҷанд, 2021 - С. 102-105.

[42-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Истифодаи хизматрасониҳои алоқаи мобилӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҳолат ва дурнамо [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Масъалаҳои канорӣ барои баъзе синфҳои муодилаҳои дифференсиалӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 4 декабри соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2021 - С 201-204.

[43-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Нақши Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодиёти

рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Проблемаҳо ва дурнамои рушди менеҷмент ва маркетинги муосир дар саноати сайёҳӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 18 декабри соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2021 - С 165 то 169.

[44-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Мукаммалгардонии низоми хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ Ҳабибуллозода // Проблемаҳо ва дурнамои рушди менеҷмент ва маркетинги муосир дар саноати сайёҳӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 18 декабри соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2021 – С. 229-233.

[45-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Мавқеи технологияҳои иттилоотӣ дар ҳуҷҷатгузорӣ ва гардиши электронии ҳуҷҷатҳо [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Равандҳои муосири муносибатҳои пулию қарзӣ ва таъсири онҳо ба рушди иқтисодиёт: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 15 феврали соли 2020. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2020 - С. 160-162.

[46-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Вазъи муосир ва мушкилоти ворид намудани низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ ба аҳолӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Омодасозии кадрҳо бо ҳадафи рушди устувори сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амали байналмилалӣ, 10 апрели 2020. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. –Душанбе, 2020 – С. 252-256.

[47-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои афзалиятнокии тиҷорати электронӣ ва рушди муносибатҳои бозории субъектҳои хоҷагидорӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Саҳми мақомоти гумрук дар таъмини амнияти иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 18 апрели соли 2020. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2020 – С. 63-68.

[48-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Арзёбии омилҳои ба рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ таъсиррасон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Рушди фанҳои дақиқ – омили муҳими таъмини саноатикунонии босуръат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии донишкадавӣ, 24-25 апрели соли

2020. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2020 – С. 147-150.

[49-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Муккамалгардонии механизми раванди гузариш ба ҳукумати электронӣ: ҳолат ва дурнамо [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Саноатикунонии босуръат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҳадафҳо ва тамоюл: Конференсияи илмӣ-амали ҷумҳуриявӣ, 28 ноябри соли 2020. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2020 - С 164-170.

[50-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Пешниҳоди сенарияҳои хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Саноатикунонии босуръат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҳадафҳо ва тамоюл: Конференсияи илмӣ-амали ҷумҳуриявӣ, 28 ноябри соли 2020. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2020 – С. 226-229.

[51-М]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Мукаммалгардонии механизми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодиёти муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Забон – кафили пойдории миллат: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, бахшида ба рӯзи байналмилалии забони модарӣ, 21 феврали соли 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2019 – С. 374-377.

[52-М]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Омилҳои таъсиррасон ба ташаккулёбии бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Мукаммалгардонии фаъолияти молиявӣ-қарзӣ ва низоми андозбандӣ: назария, методология ва ҷанбаҳои амалӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 13 апрели соли 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2019 – С. 284-289.

[53-М]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Истифодаи таҷрибаи хориҷӣ дар амалигардонии низоми электронии хизматрасониҳои давлатӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Идоракунии давлатии рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҳолат ва дурнамо: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 15 июни соли 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2019 - С. 194-199.

[54-М]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Монеаҳои тиҷорати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва роҳҳои

муккамалгардонии он [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Бобоҷон Ғафуров – олими барҷаста ва арбоби давлатӣ бахшида ба 110 – солагии Бобоҷон Ғафуров: Конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-амалӣ, 28 сентябри соли 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2019 – С. 93- 100.

[55-М]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Меъёрҳои гурӯҳбандии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Х. Ҳабибуллоев, Ш. Пулатова // Масоили таъмини рушди устувор ва мутавозин дар иқтисодиёти ҷаҳон: тамоюл ва дурнамо: Конференсияи байналмилалии илмӣ-амалӣ, 28 октябри 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2019 – С. 62-67.

[56-М]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Мавқеъи тиҷорати электронӣ дар шароити иқтисодиёти муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Идоракунии стратегӣ ва таъмини самаранокии захираҳои энергетикӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ - амалии ҷумҳуриявӣ, 6 декабри соли 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2019 – С. 190-194.

[57-М]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Асосҳои методологии таснифоти хизматрасонҳои давлатии электронӣ дар иқтисодиёти муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев, Ғ. Ғуломов // Нақши Асосгузори сулҳи ваҳдати миллӣ Пешвои - миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар инкишофи иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 9 декабри соли 2018. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2018 – С. 348-354.

[58-М]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Асосҳои назариявии тиҷорати электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Нақши Асосгузори сулҳи ваҳдати миллӣ Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар инкишофи иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 29 декабри соли 2018. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2018 – С. 355-358.

[59-М]. Хабибуллоев, М.Х. Проблемы и предпосылки предоставления государственных услуг в электронном виде [Текст] / М.Х. Хабибуллоев // Рушди хизматрасониҳои молиявӣ дар шароити ҳамгироии хаҷагии ҷаҳонӣ: Конференсияи илмӣ -

амалии ҷумҳуриявӣ, 31 марти соли 2017. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2017 – С. 246-250.

[60-М]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Низоми муосири коргузории электронӣ дар идоракунии давлатӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // бахшида ба Даҳсолаи байналмилалии амал «Об барои рушди устувор, 2018-2028» ва Соли ҷавонон – 2017: Конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявӣ, соли 2017. –Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2017 – С. 128-130.

[61-М]. Хабибуллоев, М.Х. Преимущества предоставления государственных услуг населению в электронном виде [Текст] / М.Х. Хабибуллоев // Масъалаҳои асосии инкишофи гурӯҳҳои ҳамгироии минтақавӣ ва пайвастани Ҷумҳурии Тоҷикистон ба онҳо: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 27 октябри соли 2017. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2017 – С. 127-130.

[62-М]. Хабибуллоев, М.Х. Предпосылки формирования рынка электронных государственных услуг в Республике Таджикистан [Текст] / М.Х. Хабибуллоев // Ҷанбаҳои иниститутсионалии ташкили «Иқтисодиёти сабз» дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 25 ноябр соли 2017. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2017 – С. 164-167.

МЕЖДУНАРОДНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ТУРИЗМА И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА ТАДЖИКИСТАНА

УДК 65,9 (2 таджик)+65,9(2) 304.15+32.973.202
ТДУ 33 таджик + 338. 436.33+004.45(576.3)
Х-12

На правах рукописи

ХАБИБУЛЛОЗОДА МУХРИДДИН ХАБИБУЛЛО

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННО ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ ЭЛЕКТРОННЫХ ГОСУДАРСТВЕННЫХ УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ (ТЕОРИЯ, МЕТОДОЛОГИЯ, ПРАКТИКА)

АВТОРЕФЕРАТ
Диссертатсии на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 5.2. – Экономические науки (5.2.10. – Экономика торговли и сферы услуг)

Душанбе – 2026

Диссертация выполнена на кафедре экономической теории Международного университета туризма и предпринимательства Таджкистана

Научный консультант: **Кодирзода Диловар Бахридин -** доктор экономических наук, профессор кафедры экономической теории Таджикского национального университета.

Раджабов Раджаб Кучакович – доктор экономических наук, профессор кафедры таможенной деятельности Таджикского государственного университета коммерции.

Официальные оппоненты: **Шариф Рахимзода -** доктор экономических наук, профессор, главный научный сотрудник Института экономики и демографии Академии наук Таджикистана.

Рахмонзода Зоир Файзалӣ - доктор экономических наук, Ректор технологический университет Таджикистана

Ведущая организация: Академия государственного управления при Президенте Республики Таджикистан

Защита диссертации состоится 30.06.2026 года в 15:00 часов на заседании диссертационного совета 6D.КОА-12 при Таджикском государственном университете коммерции. Адрес: 734061, Республика Таджикистан, город Душанбе, улица Дехоти, дом 1/2, главный корпус, 4 этаж, диссертационный зал, e-mail: 6D.KOA-012@mail.ru, телефон ученого секретаря: (+992) 2348434.

С диссертацией и авторефератом можно ознакомиться в библиотеке Таджикского государственного университета коммерции (734061, г. Душанбе, ул. Дехоти, 1/2 и в официальном сайте ТГУК (www.ddtt.tj)

Автореферат разослан «____» _______________ 2026 года

Ученый секретарь диссертационного совета к.э.н., доцент **Машокиров Дж.Н.**

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы исследования. Актуальность темы диссертации определяется тем фактом, что в современную эпоху экономического развития Республики Таджикистан возрастает влияние процессов, происходящих в глобальной экономике, что во многом связано с развитием информационно-коммуникационных технологий (ИКТ). В результате ускоренной цифровизации отдельных экономических процессов формирование и развитие рынка государственных услуг приобретает электронный характер. Общество все чаще сталкивается с процессами рыночной конкуренции, и это увеличивает его потребности в государственной поддержке. Государство также стремится регулировать эти рыночные процессы. В этой связи растет спрос на государственные услуги со стороны каждого индивидуума в обществе, что вынуждает государство предоставлять свои услуги обществу на высоком уровне качества и скорости. В таких условиях значение инновационных цифровых технологий в эффективном осуществлении связей между государством и обществом весьма велика.

Под влиянием глобализации, развития инновационных технологий и расширения цифровой экономики процессы государственного управления, связанные с предоставлением услуг населению, становятся все более сложными. Одновременно государство все чаще использует возможности инновационных технологий для создания равных условий для каждого члена общества в доступе к предоставляемым услугам. Кроме того, усиление рыночной конкуренции и проникновение международных брендов привели к тому, что традиционные формы предоставления государственных услуг постепенно теряют свои позиции, и возростает интерес к их цифровизации.

В то же время, ожидания граждан, пользующихся преимуществами цифрового общества, делают важным поиск способов и средств доступа к цифровым формам государственных услуг, что повышает спрос на качество, скорость и своевременность таких услуг.

В современных условиях ускорения процессов цифровизации развитие рынка электронных государственных

услуг открывает новые возможности для внедрения современных технологий, таких как искусственный интеллект и облачные вычисления, с целью повышения качества и обеспечения безопасности услуг. Однако изучение текущего состояния развития этого сектора показывает, что, несмотря на большое внимание, уделяемое совершенствованию электронного правительства в Республике Таджикистан, и реализацию значительных реформ, инициировавших процесс цифровизации государственных услуг, перечень государственных услуг, предоставляемых в электронном виде, остается недостаточным, что требует дополнительных мер и разработки более совершенного механизма расширения этого процесса.

Относительно низкий уровень электронных государственных услуг и их небольшое количество свидетельствуют о низкой степени развития цифровой инфраструктуры, слабой технологической базе для предоставления услуг, а также низком уровне цифровой грамотности большинства слоев общества. Препятствием также является низкая мотивация некоторых государственных служащих к применения современных технологий в процессе государственного управления и осуществлению связей с общественностью. В результате страна до сих пор дает предпочтение предоставлению государственных услуг в традиционной форме, и общество пока еще не ощутило преимуществ их электронного осуществления.

С учетом данного обстоятельства, в Национальной стратегии развития Республики Таджикистан на период до 2030 года специально указывается, что «формирование политики недорогого и надежного доступа к сети интернет и телекоммуникационным услугам, которая играет важную роль в процессе оказания общественных услуг и эффективного управления» [64], с. 13] определена как особая возможность для развития.

В Послании Президента Республики Таджикистан, уважаемого Эмомали Рахмона Маджлиси Оли Республики Таджикистан от 28 декабря 2023 года, подчеркивается, что «Мы также объявили, что ... ускорение процесса цифровизации

экономики, развитие человеческого потенциала, повышение конкурентоспособности отечественной продукции, укрепление экспортных возможностей страны и улучшение качества социальных услуг являются приоритетными вопросами» [51]. Также в Послании Президента Республики Таджикистан от 28 декабря 2024 года было заявлено, что «Таджикистан идет устойчивыми шагами по пути перехода к цифровизации сфер национальной экономики во имя обеспечения прозрачности финансово-экономических отношений. В следующие 5 лет для продвижения цифровой экономики необходимо уделять первостепенное внимание следующим направлениям: … оперативное совершенствование правовых основ и принятие необходимых документов в направлении перехода на цифровую экономику, … полная цифровизация государственных услуг и создание единой платформы государственных услуг, … широкое использование искусственного интеллекта в ходе предложения услуг и системы государственной регистрации, … принятие мер в направлении обеспечения кибербезопасности информационных платформ» [52].

Следовательно, государственным органам необходимо уделять внимание совершенствованию своей деятельности в соответствии с ожиданиями общественности в отношении предоставления качественных и своевременных услуг, а также расширять использование ИКТ для принятия управленческих решений в сфере коммуникации с гражданами. В то же время, зарубежный опыт доказал, что цифровизация предоставления государственных услуг повышает эффективность деятельности государственных органов и является важным фактором экономического развития и прогресса в современных условиях. Все это определяет актуальность темы настоящего исследования.

Степень изученности научной темы. Сегодня особое внимание уделяется вопросам цифровизации отдельных аспектов экономики и секторов государственного управления. Это связано с тем, что новые тенденции в области научно-технического прогресса требуют комплексного внедрения информационных и цифровых технологий в различные сферы управления, особенно государственного. В этой связи уделяют этому вопросу повышенное внимание также и представители науки.

В последние годы экономические аспекты предоставления государственных услуг с использованием повсеместных сетей в условиях глобализации стали предметом активных исследований зарубежных экономистов. Абламейко[1], Н.И.Акылбековой[2], Л.Б. Арутюновой[3], А.А.Бальзамова[4], Н.С. Баранова[7], Г.В.Бестолковой[8], Л.В.Ватлиной[10], Д. Вест[84], Л.И. Ворониной[11], С.Г.Еремеева[16], Е.Г. Иншаковой[20], А.С. Киселева[27], Г.Н.Комковой[28], О.В. Курбатовой[29], М.В. Кургановой[46], Г.В. Муратовой[39], Х. Релиеа[82], Н.Г. Новиковой[30], Б.К. Нургазиновой[45][45], С.А.Овчинникова[46], С.Л. Сергеевой[60], О.Г.Смешко[61], А.М. Степановой[63], А.Е. Суглобова[65], А.И.Титовой[67], Дж. Фонтейна[79], С.В. Хамутовской[71], Р. Хикса[80], С.С. Шашкова[77], а также аналитические доклады ООН и ОЭСР рассматривают экономические, институциональные и управленческие аспекты развития электронных государственных услуг, их влияние на эффективность государственного сектора и качество взаимодействия правительства с гражданами и бизнесом.

Некоторые аспекты вопроса совершенствования механизма управления электронным правительством, как основы предоставления электронных государственных услуг обсуждаются в публикациях таджикских ученых, в том числе М.К. Имомова[18], А.Ф. Исматова[22], Б.И. Каримова[24], Ш.Т. Каримова[25], Д.Б. Кодирзода[31], Д.Т. Курбонализода[36], Ф.С.Мусофировой[40], А.Н. Нурализода[42], Л.Х. Расулзода[53], Ф.М.Рахимова[56], Ю.Б. Салимова[57], Д.Дж. Сафарзода[58], Ш.Ф.Сулаймонзода[66], М.С. Тулиева[68], Ф.А. Джабборова[73], Б.М.Джумаева[15], С. Хабибова[72], Н.Дж. Джумъахонзода[74], И.С.Шамсова[75], Ф.Б. Шарифи,[76], Р.М. Шерализода[78] и др.

Однако степень недостаточности исследований в области разработки и совершенствования механизма предоставления электронных государственных услуг в условиях глобализации свидетельствует об отсутствии единой аналитической методологии и научного развития данной проблемы.

Связь исследования с программами (проектами) и научными темами. Тема диссертационной работы связана с

Национальной стратегией развития Республики Таджикистан на период до 2030 года (постановление Правительства Республики Таджикистан от 1 октября 2016 года № 392), Стратегией развития искусственного интеллекта в Республике Таджикистан на период до 2040 года (Постановление Правительства Республики Таджикистан от 30 сентября 2022 г., № 483), Государственной стратегией борьбы с коррупцией в Республике Таджикистан на период до 2030 года (Указ Президента Республики Таджикистан от 3 августа 2021 г., № 222), Стратегией реформирования системы государственного управления в Республике Таджикистан (Указ Президента Республики Таджикистан от 15 марта 2006 г., № 1713), Среднесрочной программой развития цифровой экономики в Республике Таджикистан на 2021-2025 годы (Постановление Правительства Республики Таджикистан от 26 октября 2021 г., № 460), Концепцией формирования электронного правительства в Республике Таджикистан (Постановление Правительства Республики Таджикистан от 30 декабря 2011 г. № 643), Концепцией государственной информационной политики Республики Таджикистан (Указ Президента Республики Таджикистан от 30 апреля 2008 г. № 451). Диссертация выполнена в соответствии с научно-исследовательским планом кафедры экономической теории Международного университета туризма и предпринимательства Таджикистана.

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ИССЛЕДОВАНИЯ

Цель исследования. Целью исследования является изучение теоретических, методологических и практических подходов к развитию электронных государственных услуг, совершенствованию их организационно-экономического механизма в условиях цифровой экономики, что предполагает поиск путей повышения качества услуг при соблюдении стандартов информационной безопасности.

Задачи исследования. Для достижения цели исследования определены и решены следующие задачи:

1. Исследование теоретических подходов, принципов и институциональных основ формирования и развития электронных государственных услуг, их классификация в условиях цифровизации экономики.

2. Уточнение методологических основ изучения процесса формирования и развития электронных государственных услуг, разработка методологии проектирования системы их предоставления в условиях цифровизации.

3. Раскрытие содержания, структуры и элементов организационно-экономического механизма предоставления электронных государственных услуг в современных условиях и обоснование взаимосвязей между этими элементами.

4. Анализ и оценка современного состояния организации электронных государственных услуг населению в Республике Таджикистан и выявление тенденций их развития.

5. Изучение зарубежного опыта организации процесса электронных государственных услуг в условиях цифровой экономики, выявление передовых практик и оценка возможности их применения в Республике Таджикистан.

6. Разработка и обоснование институциональных и технологических средств предоставления электронных государственных услуг, включая информационную безопасность, использование технологий искусственного интеллекта и систему оценки качества услуг.

7. Разработка стратегических направлений и экономических инструментов совершенствования организационно-экономического механизма предоставления электронных государственных услуг, а также проведение экономического моделирования и разработка сценариев их развития.

8. Определение перспектив популяризации электронных государственных услуг, обоснование механизмов повышения спроса на эти услуги, установление поэтапных процессов цифровизации в зависимости от уровня развития отдельных социально-экономических отраслей.

Объектом исследования является рынок электронных государственных услуг для населения и предприятий в условиях перехода к цифровой экономике.

Предметом исследования являются организационно-экономические отношения формирования и развития организационно-экономического механизма предоставления

электронных государственных услуг в условиях цифровизации экономики.

Гипотеза исследования заключается в том, что цифровизация процесса предоставления электронных государственных услуг повысит эффективность государственного управления, расширит охват населения такими услугами, снизит бюрократические издержки и усилит влияние электронного правительства на уровень экономического развития.

Теоретические основы исследования базируются на теориях, связанных с развитием государственного управления и цифровой экономики. Основным теоретическим направлением является анализ концепции организационно-экономического механизма как комплексной системы, обеспечивающей предоставление государственных услуг. Используются также теории электронного правительства и цифровой трансформации, объясняющие влияние информационно-коммуникационных технологий на модернизацию взаимодействия государства, общества и бизнеса.

Методологические основы исследования сформированы подходами и методами научного познания. Исследование базируется на использовании общенаучных (исторический метод, анализ, синтез, индукция, дедукция, логическое моделирование) и специальных методов. Методология исследования основана на системном и комплексном подходах при изучении экономических показателей развития рынка электронных государственных услуг в условиях цифровой экономики и детальном изучении его отдельных подсекторов. В диссертации также используются системный и структурные научные методы, причинно-следственный анализ, экспертная оценка и факторный анализ.

Источники данных. Исследование подготовлено на основе публикаций в сфере государственного управления и цифровой экономики, нормативно-правовых актов, регулирующих информационные технологии и предоставление государственных услуг, постановлений Правительства Республики Таджикистан, распоряжений и методических рекомендаций уполномоченных государственных органов. В

диссертации использованы также материалы Агентства по статистике при Президенте Республики Таджикистан, государственные стратегии развития страны, направленные на создание электронного правительства и цифровизацию государственных услуг, материалы научно-практических конференций по развитию рынка электронных государственных услуг.

База исследования. Диссертация выполнена на кафедре экономической теории Международного университета туризма и предпринимательства Таджикистана в 2020 - 2025 годах. В ходе работы использовались ресурсы университета, включая доступ к электронной библиотеке, базам данных и техническим средствам обработки и анализа данных, а также возможность участвовать в научных конференциях, семинарах и специализированных круглых столах.

Научная новизна исследования. Научная новизна исследования заключается в разработке теоретических, методологических и практических подходов к развитию электронных государственных услуг, совершенствованию их организационно-экономического механизма в условиях цифровой экономики, предполагающие поиск путей повышения качества услуг при соблюдении стандартов информационной безопасности. Результаты исследования, содержащие элементы новизны в научной, теоретической, методологической и практической сферах, выражены в следующих аспектах:

1. Уточнены теоретические вопросы изучения понятий «государственные услуги» и «электронные государственные услуги», систематизированы подходы и принципы формирования и развития электронных государственных услуг в условиях цифровизации экономики. Представлено авторское определение понятия «электронные государственные услуги», понимаемого как совокупность взаимоотношений между государственными органами и гражданами. Представлена авторская классификация электронных государственных услуг с учетом уровня цифровой зрелости системы государственного управления и степени их цифровизации. Расширены институциональные основы формирования и развития

государственных услуг в связи с цифровизацией, определены основные тенденции их цифровизации.

2. Уточнены и методологически обоснованы процессы формирования и развития электронных государственных услуг, разработаны комплексные подходы к анализу и регулированию факторов цифровизации. Представлена авторская методология проектирования архитектуры системы предоставления электронных государственных услуг с учетом институциональных, организационно-функциональных и функционально-технических (технологических) факторов. Уточнены функционально-технические требования к архитектуре системы предоставления электронных государственных услуг, представлены ее структурные компоненты.

3. В целях развития процесса электронных государственных услуг в стране разработан организационно-экономический механизм их предоставлении, в рамках которого, помимо уточнения содержания и структуры, систематизированы основные институциональные, организационно-экономические элементы этого механизма, а также обоснована взаимосвязь между этими элементами. Доказано, что реализация разработанного механизма обеспечит качественный переход к цифровому государственному управлению, укрепит институциональную стабильность Республики Таджикистан, повысит уровень доверия к государству и улучшит качество жизни граждан.

4. На основе всестороннего анализа современного состояния рынка электронных государственных услуг в Республике Таджикистан определены основные тенденции с учетом существующих проблем и перспективных направлений его развития. Для повышения эффективности трансформации электронных государственных услуг предложена стратегия управления цифровизацией экономики и государственного управления. Предложены новые проверенные подходы и методы повышения качества государственных услуг.

5. На основе изучения зарубежного опыта организации электронных государственных услуг в условиях цифровой экономики выявлены и систематизированы передовые практики

предоставления этих услуг. Определены основные факторы успешной реализации передовых практик и оценена возможность их адаптации к институциональным и технологическим условиям государственного управления в Республике Таджикистан с целью повышения эффективности и качества электронных государственных услуг.

6. Разработаны и обоснованы институциональные и технологические инструменты, являющиеся основой для надлежащего предоставления электронных государственных услуг, которые включают элементы информационной безопасности, использование технологий искусственного интеллекта, автоматизированные системы оценки и мониторинга качества услуг, а также интегрированные технологии организации сотрудничества между государственными органами и пользователями. Выявлены проблемы обеспечения информационной безопасности в стране в связи с эскалацией киберугроз и обоснована необходимость защиты персональных данных пользователей государственных веб - сайтов.

7. Определены стратегические направления развития рынка электронных государственных услуг в условиях цифровизации экономики Республики Таджикистан, а также разработаны научно-методические рекомендации по созданию механизма предоставления государственных услуг в условиях цифровизации экономики. На основе экономического моделирования сформулированы сценарии развития электронных государственных услуг с учетом институциональных, организационных и технологических факторов цифровизации.

8. Представлены перспективы популяризации электронных государственных услуг и установлены поэтапные его процессы в зависимости от уровня цифровизации отдельных отраслей экономики страны. Обоснованы средства и механизмы повышения спроса на электронные государственные услуги. Обоснована необходимость принятия «Государственной стратегии повышения цифровой грамотности населения Республики Таджикистан на период до 2045 года» и даны научные рекомендации по организации в городах и районах

отдельных Центров общественного доступа к электронным государственным услугам.

Положения, выносимые на защиту

1. Авторское определение понятия рынка электронных государственных услуг как совокупности отношений сотрудничества между органами власти и гражданами, классификация электронных государственных услуг с учетом уровня цифровой зрелости системы государственного управления и степени цифровизации, а также расширение институциональных и организационных основ предоставления государственных услуг в связи с цифровизацией.

2. Методологические основы изучения процессов формирования и развития электронных государственных услуг, новая методология для проектирования архитектуры системы предоставления электронных государственных услуг, обоснованный модульный подход к созданию и развитию портала государственных услуг в условиях цифровизации экономики, комплексные подходы к анализу и регулированию факторов цифровизации электронных государственных услуг, авторская методика оценки качества электронных государственных услуг на основе системы показателей эффективности деятельности и принципов ориентации на клиента.

3. Организационно-экономический механизм предоставления электронных государственных услуг в современных условиях на основе концептуальной модели с уточнением ее содержания и структуры, конкретизация институциональных основ формирования и развития рынка электронных государственных услуг в условиях цифровизации экономики Республики Таджикистан, оценка основных факторов, влияющих на формирование и развитие рынка электронных государственных услуг в условиях цифровизации экономики.

4. Обоснованность результатов анализа современного состояния развития рынка электронных государственных услуг с учетом автоматизированных сценариев и пилотных проектов по электронификации государственных услуг, оценка проблем, выявленных в этом процессе, определение новых проверенных

подходов и методов повышения качества государственных услуг, их функциональной структуры и управления, осуществление переподготовки государственных служащих и формирование их корпоративной культуры.

5. Основные факторы успешной реализации передовых зарубежных практик, возможности их адаптации к институциональным и технологическим условиям государственного управления в Республике Таджикистан с целью повышения эффективности и качества электронных государственных услуг.

6. Разработанные и обоснованные автором институциональные и технологические инструменты, формирующие основу для надлежащего предоставления электронных государственных услуг, включая механизмы информационной безопасности, использование технологий искусственного интеллекта, автоматизированные системы оценки и мониторинга качества услуг, а также интегрированные технологии взаимодействия между государственными органами и пользователями, при одновременном повышении эффективности, прозрачности, надежности и качества электронных государственных услуг, создающие основу для устойчивого развития цифровой инфраструктуры в Республике Таджикистан.

7. Разработанные и предложенные стратегические направления развития электронных государственных услуг в условиях цифровизации экономики Республики Таджикистан, научно-методические рекомендации по совершенствованию механизма их предоставления, экономическое моделирование и сценарии развития с учетом институциональных, организационных и технологических факторов.

8. Перспективы популяризации электронных государственных услуг, его поэтапные процессы в зависимости от уровня цифровизации отдельных отраслей экономики страны, обоснованные инструменты и механизмы повышения спроса на электронные государственные услуги, необходимость принятия «Государственной стратегии повышения цифровой грамотности населения Республики Таджикистан на период до 2045 года»,

научные рекомендации по созданию в городах и районах отдельных Центров общественного доступа к электронным государственным услугам.

Теоретическая и практическая значимость исследования. Теоретическая значимость исследования выражается в том, что теоретические и методические положения, обоснованные в диссертации, способствуют дальнейшему развитию электронных государственных услуг в условиях цифровой экономики, изучению подходов к созданию необходимых социально - экономических условий, а также анализу их влияния на эффективность реализации принципов развития электронных государственных услуг в условиях цифровой экономики. Практическая значимость исследования выражается в разработке и представлении практических и методических рекомендаций, направленных на создание необходимых условий для развития электронных государственных услуг в условиях цифровой экономики. Основные научные результаты могут быть использованы органами государственной власти при определении приоритетных направлений развития электронных государственных услуг, повышении осведомленности о цифровизации и инфраструктуре «цифровой экономики».

Степень достоверности результатов исследования обеспечивается использованием комплексного научного подхода, включающего теоретический анализ, сравнительное изучение отечественного и международного опыта, методическое обоснование процессов формирования и развития электронных государственных услуг, а также применение количественных и качественных методов исследования, включая экономическое моделирование и системный анализ. Результаты подтверждаются проверкой на основе статистических данных, нормативно-методических документов, что позволяет признать разработанные рекомендации и предложения достоверными и имеющими практическое значение для совершенствования организационно-экономического механизма предоставления электронных государственных услуг в условиях цифровой экономики Республики Таджикистан.

Соответствие диссертации паспорту научной специальности. Тема, новизна и результаты диссертационного исследования соответствуют следующим пунктам Паспорта специальностей ВАК при Президенте Республики Таджикистан по научной специальности 5.2 – Экономические науки (5.2.10. – Экономика торговли и сферы услуг): 3. Формирование и развитие рынка торговли, коммерческих и бытовых услуг; 17. Организационно - экономический механизм инновационного развития торговли, коммерческих и бытовых услуг; 20. Совершенствование механизма размещения торговых сетей и услуг торгового и бытового обслуживания; 22. Развитие инфраструктуры торговли: конкурсные торги, ярмарочная деятельность, биржевая и электронная торговля; 24. Развитие сетевой торговли в современных условиях; 31. Развитие цифровых технологий в торговле, коммерческих и бытовых услуг; 38. Управление технологическими процессами в сфере торговли, коммерческих и бытовых услуг.

Личный вклад соискателя ученой степени. Личный вклад автора проявляется в выборе темы, ее обосновании и актуальности, определении цели, предмета и объекта исследования, обосновании перечня исследовательских задач. Автор имеет вклад в разработку и проверку теоретических, методологических и методических положений по управлению развитием электронных государственных услуг в условиях цифровой экономики и их влиянию на эффективность экономических результатов деятельности. Личное участие автора в получении результатов, представленных в исследовании, подтверждено соавторами и отражено в совместных публикациях.

Апробация и внедрение результатов исследования. Основные положения диссертационного исследования обсуждались и утверждались на научных семинарах, международных научно-практических конференциях Международного университета туризма и предпринимательства Таджикистана (Душанбе, 2020-2025 гг.), Института повышения квалификации Таможенной службы при Правительстве Республики Таджикистан (Душанбе, 2021-2022 гг.), Горно-

металлургического института Таджикистана (Худжанд, 2020-2021 гг.), а также на международных и республиканских конференциях. Основные результаты исследования подтверждены и внедрены в практику Исполнительным органом государственной власти района Фирдавси города Душанбе (акт из 11.04.2025). Теоретические и методические положения диссертационного исследования используются в образовательном процессе Международного университета туризма и предпринимательства Таджикистана при разработке учебных планов и методических пособий, лекционных текстов по дисциплинам «Электронное правительство», «Электронные государственные услуги», «Цифровая экономика», «Информационная безопасность» и «Единая таможенная информационная система» (справка №02/230 из 04.04.2025) для студентов, магистрантов и докторантов PhD.

Публикации по теме диссертации. По тематике диссертации опубликовано 62 научных работы, в том числе 21 научная статья в рецензируемых научных журналах, рекомендованных Высшей аттестационной комиссией при Президенте Республики Таджикистан и 3 монографии.

Структура и объем диссертации. Диссертация состоит из введения, пяти глав, заключения и рекомендаций, а также списка литературы. Основное содержание исследования представлено на 397 страницах, включая 40 таблиц и 49 рисунков. Список литературы содержит 342 наименований.

ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ ИССЛЕДОВАНИЯ

Во **введение** обосновывается актуальность темы исследования, подчеркивается ее важность для экономической науки и практики внедрения организационно - экономического механизма предоставления государственных услуг в электронной форме. Определяются цели и задачи, объект и предмет исследования, а также его основная гипотеза, дается описание теоретико-методологических основ и других важных аспектов диссертации.

В первой главе - «Теоретические основы развития электронных государственных услуг в условиях формирования цифровой экономики» - систематизированы теоретические основы формирования и развития электронных

государственных услуг, определяются основные особенности классификации, а также институциональные основы их формирования и развития в условиях цифровизации экономики.

Автор, для того чтобы прояснить концепцию «электронных государственных услуг», сначала объясняет сущность и состав понятия «государственные услуги». Однако, как он подтверждает, определения, приведенные в литературе, не могут в полной мере объяснить сущность, состав и все аспекты электронных государственных услуг. В то же время автор приводит несколько определений этого понятия из литературы. В частности, таджикский исследователь Ф.Б. Шарифи отмечает, что «государственные услуги являются прямым и косвенным результатом государственной деятельности. В современных условиях задачи государства выражаются не только в обеспечении социальной структуры, но и в ее превращении в непосредственного производителя определенных хозяйственных благ, государственных услуг. Главным источником их производства и обеспечения является государственный бюджет» [76], с. 157]. С точки зрения казахстанского исследователя Б.К. Нургазинова, государственные услуги как форма осуществления государственных функций обеспечивают конституционные права и законные интересы граждан и юридических лиц через государственные органы, то есть «предоставление государственных услуг является неотъемлемой задачей современного социального государства, и их перечень постоянно расширяется с ростом социальных потребностей и появлением новых проблем» [45], с. 24].

По завершении рассмотрения различных интерпретаций автором предлагается следующее определение понятия «государственных услуг»: государственные услуги – это социально значимые действия и решения, осуществляемые уполномоченными государственными органами, направленные на удовлетворение законных потребностей физических и юридических лиц и реализуемые в установленной нормативно-правовой, организационно-экономической форме.

Данное определение допускает рассматривать государственные услуги не только как конечный результат

деятельности государственных органов, но и как элемент организационного и экономического механизма государственного управления. Кроме того, предложенное определение предоставляет теоретическую основу для дальнейшего уточнения особенностей предоставления государственных услуг в электронном виде в условиях цифровой экономики.

В диссертации автор подчеркивает многогранность понятия электронных государственных услуг. В этой связи он предлагает следующее определение этого понятия: электронные государственные услуги - это совокупность организованных действий и процессов, осуществляемых уполномоченными государственными органами и соответствующими специализированными учреждениями с использованием информационно - коммуникационных технологий и реализуемых с целью повышения эффективности деятельности и принятия решений государственными органами, повышения прозрачности, снижения административных издержек, улучшения качества и доступности государственных услуг для граждан и юридических лиц. Данное определение, по сравнению с другими определениями, является относительно более всеобъемлющим и охватывает широкий спектр электронных государственных услуг.

В диссертации изложены основные принципы предоставления электронных государственных услуг, такие как: ориентация на граждан (пользователя, клиента), равный доступ, информационная безопасность и институциональная целостность. По мнению автора, эти принципы формируют основу, которая может укрепить общественное доверие и проложить путь к более эффективной, прозрачной и подотчетной системе государственного управления.

Автор подчеркивает, что соблюдение принципов предоставления электронных государственных услуг в государственном управлении в условиях цифровой экономики имеет ключевое значение для устойчивого развития экономики страны. Это будет способствовать дальнейшей эволюции экономики в сторону цифровой экономики и формированию новых подходов и методов предоставления электронных государственных услуг.

Автор отмечает, что при изучении теоретических аспектов формирования и развития электронных государственных услуг особое место занимают теоретические аспекты их классификации. Для изучения классификации этих услуг необходимо проанализировать классификацию электронного правительства как элемента предоставления государственных услуг.

Изучение общей классификации государственных услуг показывает, что существующие классификации не являются окончательными, а лишь предложены для улучшения механизма предоставления государственных услуг в электронной форме и оценки их качества.

Государственные услуги	
Государственные услуги для населения	**Государственные услуги для предприятий**
– электронная оплата подоходного налога – услуги по поиску работы – регистрация для получения социальной помощи – получение личных документов – регистрация транспортного средства – заявление на получение разрешения на строительство – обращение в правоохранительные органы – регистрация в публичной библиотеке – регистрация свидетельства о браке и рождении – регистрация для поступления в учебные заведения – регистрация по месту жительства – медицинские услуги	– социальные отчисления для сотрудников – налоговые платежи – регистрация новой компании – предоставление данных в статистические органы – таможенное оформление товаров – экологическое лицензирование – государственные закупки

Рисунок 1. - Группировка государственных услуг.

Источник: разработка автора

При разработке классификации необходимо предложить такую классификацию, которая будет направлена на поддержку населения, позволяя им искать и приобретать государственные

услуги в соответствии со своими потребностями, создавая тем самым ценность. Существующие иерархические модели демонстрируют высокие характеристики государственных услуг. Они отражают развитие государственных услуг в относительно значительном направлении, интегрированных в электронную форму.

В диссертации выделяется две группы электронных государственных услуг: государственные услуги, предоставляемые населению; государственные услуги, предоставляемые предприятиям (рисунок 1).

В диссертации, опираясь на теоретические основы и учитывая институциональные, экономические и технологические особенности Республики Таджикистан, делается попытка разработать комплексную и локальную классификацию государственных услуг. Она базируется на теоретические достижения, и соответствует практическим реалиям административной системы страны. По мнению автора несмотря на то, что в стране формируется институциональная база для электронных государственных услуг и приняты необходимые нормативно-правовые акты в направлении перехода к цифровой экономике и внедрения цифровых технологий в государственном управлении, существуют дополнительные вопросы, требующие решения в этом отношении.

Отмечается, что страна сможет предоставлять государственные услуги в электронном виде только после полной реализации проекта электронного правительства. В этой связи выделено 4 этапа развития институциональной структуры рынка электронных государственных услуг (рисунок 2).

В диссертации предлагается, что параллельно с переходом к полной цифровизации экономики следует в качестве предварительной основы завершить процесс создания электронного правительства и портала электронных государственных услуг, а затем продолжить процесс полной цифровизации.

Во **второй главе - «Методология исследования формирования и развития механизма электронных государственных услуг в условиях цифровизации»** - определены основные методологические подходы к формированию системы предоставления электронных государственных услуг, разработана методика проектирования архитектуры портала для таких услуг с подробным описанием ее практической реализации.

Организационно-экономический механизм предоставления электронных государственных услуг представлен на основе концептуальной модели.

Рисунок 2. - Этапы развития институциональных основ рынка электронных государственных услуг.

Источник: разработка автора

В диссертации отмечается, что для корректного выбора методологических подходов к разработке системы электронных государственных услуг необходимо определить, какой подход облегчит их интерпретацию и по каким критериям формируются их качественные характеристики. При этом, целесообразным является применение маркетингового, процессного, клиентоориентированного, аутсорсингового и инновационного подходов.

Применение маркетингового подхода в организации электронных государственных услуг повышает уровень удовлетворенности предоставляемыми услугами, и может способствовать дальнейшему развитию цифровой экономики в стране. Это требует уточнения целей и задач новой системы государственных услуг. В этом процессе формируются новые маркетинговые задачи в сфере государственного регулирования экономики, которые представлены на рисунке 3.

Использование элементов маркетинговой концепции позволяет создать систему мониторинга электронных услуг, оценить эффективность внутренних административных процессов и процедур предоставления услуг, а также определить уровень и качество удовлетворенности потребителей приобретением электронных государственных услуг и степень их доступности.

Рисунок 3. - Использование маркетинговой концепции в деятельности государственных органов
Источник: разработка автора

Процессный подход к организации системы предоставления электронных государственных услуг также играет важную роль в ее объяснение. Соблюдение принципов предоставления государственных услуг через «единое окно» может в некоторой степени улучшить их качество. Признанные принципы этого процесса представлены на рисунке 4.

Рисунок 4. – Основные принципы создания единого окна для предоставления электронных государственных услуг на основе процессного подхода

Источник: разработка автора на основе [23]

Использование это подхода при предоставлении электронных государственных услуг имеет множество преимуществ. Понимание этих преимуществ и устранение существующих проблем обеспечивает высокое качество электронных государственных услуг.

Автор делает вывод, что процесс предоставления государственных услуг рассматривается как деятельность государственных учреждений и компетентных компаний, которая, наряду с предоставлением услуг, включает в себя набор

дополнительных процессов и представляет собой жизненный цикл услуг в целом (рисунок 5).

Рисунок 5. - Модель развития обмена информацией в процессе внедрения электронных государственных услуг

Источник: разработка автора на основе [15] [38]

В предоставлении электронных государственных услуг особое место занимает также клиентоориентированный подход. Прежде всего, для повышения уровня заинтересованности клиентов необходимо информировать их о необходимости клиентоориентированного подхода, обеспечить достаточное финансирование и оценить уровень удовлетворенности населения.

При предоставлении электронных государственных услуг также важен аутсорсинговый подход. Важность аутсорсинга в предоставлении электронных государственных услуг выражается, прежде всего, в поддержании деятельности

государственных учреждений в рамках их основной профессиональной деятельности, снижении потребности в персонале, экономии бюджетных средств, ускорении процесса выполнения операций и снижение материальных затрат.

Несмотря на то, что сам процесс цифровизации предоставления электронных государственных услуг является инновационным процессом, помимо упомянутых подходов, можно также выделить и инновационный подход к электронным государственным услугам.

Автор предлагает интегрированный подход к организации системы предоставления электронных государственных услуг, который объединяет элементы каждого из рассмотренных выше подходов и предусматривает их использование в государственном управлении в виде единой и скоординированной модели. Его использование позволит порталу электронных государственных услуг охватить все принципы государственного управления, рыночного и современного управления операциями в сфере взаимодействия населения с государственным сектором и предоставления электронных государственных услуг.

Переход к полноценно функционирующим цифровым государственным услугам является сегодня очень важным вопросом для нашей страны. Он влияет не только на репутацию и положение страны на мировом уровне, но и повышает уровень и качество жизни населения как потребителей электронных государственных услуг. По мнению автора, этот вопрос наиболее тесно связан с правильным проектированием архитектуры портала электронных государственных услуг и практической реализацией проекта электронного правительства.

Автор разработал архитектуру электронного правительства, используемую при предоставлении цифровых государственных услуг, компонентами которой являются интерфейс, бизнес-архитектура, информационные системы, системы приложений, интеграционная архитектура и технологическая инфраструктура (рисунок 6).

Рисунок 6. - Архитектура электронного правительства

Источник: разработка автора

Учет разработанной в диссертации методологии архитектуры системы предоставления электронных государственных услуг в стране позволит создать полноценный и безупречный портал предоставления государственных услуг и обеспечить их качество и своевременность. В таком случае население всех регионов страны получит доступ к удобным и практичным услугам.

Автор, обобщая все методологические аспекты, представляет авторскую методологию проектирования архитектуры системы предоставления электронных государственных услуг с учетом институциональных, организационно-функциональных и функционально-технических (технологических) факторов. Эта методология основана на системном, институциональном и процессном подходах и предполагает последовательную реализацию определенных этапов (рисунок 7).

Рисунок 7. – Методология проектирования архитектуры системы предоставления электронных государственных услуг

Источник: разработка автора

В целях развития процесса электронных государственных услуг в стране разработан организационно-экономический механизм их предоставлении, в рамках которого, помимо уточнения содержания и структуры, систематизированы основные институциональные, организационно-экономические элементы этого механизма, а также обоснована взаимосвязь между этими элементами. Доказано, что реализация разработанного механизма обеспечит качественный переход к цифровому государственному управлению, укрепит

институциональную стабильность Республики Таджикистан, повысит уровень доверия к государству и улучшит качество жизни граждан.

Развитие цифровых технологий и их внедрение в сферу государственного управления способствовали формированию новых подходов к предоставлению услуг населению. В этих условиях ключевую роль играет организационно-экономический механизм, который обеспечит эффективное функционирование системы предоставления электронных государственных услуг.

Одним из эффективных средств финансировании организационно-экономического механизма электронных государственных услуг является развитие государственно-частного партнерства. Это позволяет компенсировать ограниченность бюджетных ресурсов за счет привлечения частных инвестиций.

В диссертации разработан организационно-экономический механизм предоставления государственных электронных услуг, представляющий целостную систему взаимосвязанных организационных и экономических элементов, обеспечивающий эффективное функционирование системы электронного правительства и улучшение доступности государственных услуг для населения и бизнеса (рисунок 8).

Рисунок 8. - Организационно-экономический механизм электронных государственных услуг. Источник: разработка автора

Возможность внедрения предлагаемого организационно-экономического механизма в практику рынка электронных государственных услуг Республики Таджикистан зависит от текущего состояния развития электронного правительства и его инфраструктуры, уровня развития цифровой инфраструктуры, охвата нормативно-правовой базы, координации деятельности институтов и профессиональной квалификации сотрудников.

Автор представляет общую концептуальную модель организационно-экономического механизма для предоставления электронных государственных услуг, адаптированной к социально-экономическим условиям Республики Таджикистан. Эта модель служит не только инструментом цифровой модернизации, но и является устойчивой системой управления трансформацией государственного сектора в целом (рисунок 9).

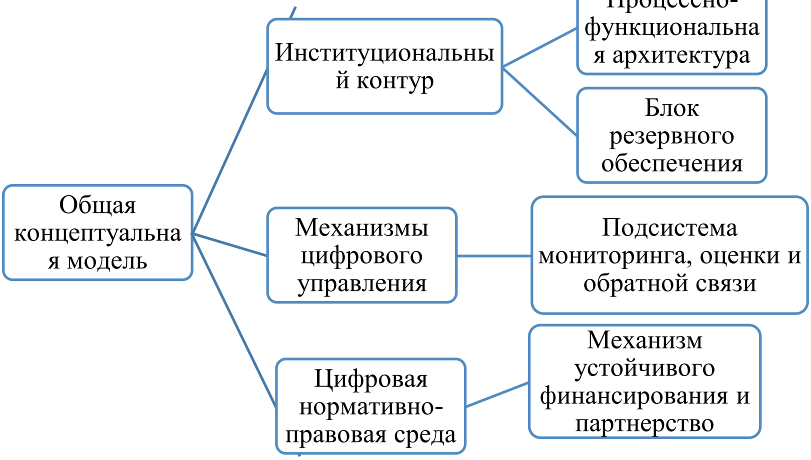

Рисунок 9. - Общая концептуальная модель организационно-экономического механизма предоставления электронных государственных услуг

Источник: разработка автора

Концептуальная модель обеспечивает всестороннее и многоуровневое внедрение электронных государственных услуг в Республике Таджикистан с учетом как национальных

особенностей, так и международных стандартов государственного управления.

В **третьей главе - «Современное состояние и тенденции развития электронных государственных услуг»** - анализируется и оценивается состояние организации системы электронных государственных услуг в стране, выявляются факторы и основы развития таких услуг в условиях цифровизации экономики. Изучается зарубежный опыт в этой области и оценивается возможность его применения в Республике Таджикистан.

В диссертации определены основные препятствия, воздерживающие полноценной реализации электронного правительства и предоставлению электронных государственных услуг, такие как: низкий уровень доверия населения к государственным органам и отсутствие уверенности в безопасности и эффективности цифровой связи с государством; ограниченный доступ к Интернету, особенно в отдаленных районах; психологическая неподготовленность и корыстные цели некоторых государственных служащих, которые видят возможность потери незаконных источников дохода во внедрении прозрачности и цифровизации процессов; высокий уровень взяточничества и отсутствие распространенных механизмов защиты персональных данных; низкий уровень развития цифровой технологической инфраструктуры; географические особенности страны, преимущественно горная местность, создающая трудности в доступе к широкополосному Интернету; недостаток цифровых навыков у представителей старшего поколения государственных служащих.

По мнению автора, для обеспечения полного доступа населения к электронным услугам нужно реализовать ряд мер, и наиболее важными из них являются:

- создание единого образовательного портала;

- обеспечение высокоскоростного доступа в Интернет по всей стране;

- формирование круглосуточного режима работы используемых компьютерных программ;

- повышение доверия населения к электронному правительству;

- обеспечение конфиденциальности данных потребителей.

Автор отмечает, что в 2024 году значение индекса онлайн-услуг для Республики Таджикистан составляет 0,44760, институциональной структуры - 0,84, предоставления услуг - 0,4578, электронной компании - 0,2720, а технологической платформы - 0,4375 [81]. Однако, несмотря на тенденцию роста, многие показатели, отражающие развитие электронного правительства и автоматизацию государственных услуг, остаются слабыми.

В то же время, на автоматизированных сайтах не все участники имеют возможность совершать транзакции онлайн. Это связано, с одной стороны, с низким уровнем грамотности населения в использование электронного правительства (в 2024 году он составлял 0,3333), с другой стороны, автоматизированные сайты не наладили сотрудничество со всеми операторами связи. Например, электронная обработка транзакций на сайте «andoz.tj» недоступна клиентам Билайн и Вавилон, что может привести к дискриминации в их отношении.

По мнению автора, для совершенствования механизма формировании и развитии системы электронных услуг в рамках электронного правительства целесообразно осуществление следующих мер:

1. Необходимо точно и четко определить основные цели и задачи цифровизации электронных государственных услуг. Цели должны быть конкретными и достижимыми.

2. Заранее определить эффектов, которые обеспечит внедрение цифровых технологий в государственное управление.

3. Изучить и применить опыт перспективных стран.

4. Ускорить процесс формировании полноценного электронного правительства в стране.

5. Совершенствование цифровой инфраструктуры в Республике Таджикистан.

6. Активизировать присутствие государства в сети.

7. Укрепить роль частного сектора посредством организации партнерства.

8. Разработать эффективный механизм полного финансирования проекта электронного правительства.

9. Дальнейшее совершенствование правовой и нормативной среды в отрасли.

10. Стимулировать исследования и инновации в направление развития цифровых технологий.

11. Создать спрос на электронные государственные услуги.

В привлечение большего числа людей и предприятий к услугам электронного правительства значительна роль факторов и групп влияния. Важное значение имеют группы влияния, окружающие население, такие как семья, друзья, коллеги и одноклассников (таблица 1).

Таблица 1. - Факторы, влияющие на спрос граждан на государственные услуги через Интернет

Показатели	Характеристика показателя
Доверие к интернету	Уровень доверия людей к интернету и его использованию
Доверие к электронному правительству	Уровень доверия населения к поставщикам государственных услуг
Совместимость	Уровень инноваций, соответствующий существующим ценностям, убеждениям и опыту граждан
Информативность	Осведомленность людей о реализации проекта электронного правительства и доступе к государственным услугам через Интернет
Прежний опыт	Люди, имеющие опыт работы с электронным правительством и использующие его

Источник: разработка автора

Анализ факторов показывает, что доверие к государственным органам и предоставляемым ими технологиям имеет большое значение для создания электронного правительства и эффективного предоставления государственных услуг через Интернет.

На основе выявления факторов, влияющих на формирование рынка услуг электронного правительства, можно сформулировать гипотезы, представленные в таблице 2.

Автор отмечает, что в связи с отсутствием статистических данных о предоставлении вышеупомянутых факторов в процессе исследования использовался метод анкетирования. С этой целью был проведен опрос 330 активных пользователей Интернета для

определения уровня использования электронных форм государственных услуг и их качества.

Таблица 2. – Гипотезы для формирования доверия граждан к электронному правительству

Гипотеза	Объяснение гипотезы	Показатели
Гипотеза 1	Большинство пользователей электронных сетей проявляют мало интереса к доступу к государственным услугам в режиме онлайн	Намерение использовать
Гипотеза 2	Граждане, которые высоко доверяют интернету, с большей вероятностью будут заинтересованы в создании электронного правительства и электронных закупок государственных услуг	Доверие к интернету
Гипотеза 3	Граждане, испытывающие высокое доверие к правительству, проявляют больший интерес к созданию электронного правительства и электронным закупкам государственных услуг	Доверие к правительству
Гипотеза 4	Граждане, которые признают сегодняшний прогресс в использовании ИКТ в организации электронного правительства и проявляют больший интерес к его внедрению	Совместимость
Гипотеза 5	Граждане, обладающие необходимым опытом в организации электронного правительства, заинтересованы в его внедрении	Предыдущий опыт
Гипотеза 6	Граждане, лучше осведомленные об электронном правительстве, с большей вероятностью будут пользоваться его услугами	Информированность

Источник: разработка автора

В целом, большинство респондентов имели регулярный доступ к качественному Интернету, 86% из которых имели более 3 лет опыта работы в этой сфере, а еще 78% использовали Интернет ежедневно. 97,5% респондентов имели доступ к Интернету дома или на работе (таблица 3).

Таблица 3. – Опыт респондентов и способы доступа к интернету

Использование интернета	Периоды использования	Количество	%
Опыт использования интернета	До одного года	9	2,72
	1-2 года	45	13,63
	Более одного года	276	83,64
Источник доступа в интернет	доступ на работе	224	67,88
	доступ дома	98	29,70
	доступ через интернет-кафе или другие места	8	2,42
Уровень использования интернета	ежедневно (регулярно)	260	78,79
	раз в два-три дня, изредка	57	17,27
	раз в неделю (по необходимости)	13	3,94

Источник: разработка автора, основанная на результатах опроса

Демографическая структура респондентов представлена в таблице 4. Из общего числа респондентов 25,76% составляют граждане в возрасте 18-25 лет, 23,03% - граждане в возрасте 26-35 лет и 51,21% - в возрасте 36-40 лет. По гендерному признаку 56,96% - мужчины и 43,03% - женщины. Из общего числа респондентов 29,70% проживают в Душанбе, 26,36% - в Согдийской области, 33,64% - в Хатлонской области и 10,30% — в ГРРП.

Результат исследования показал, что использование государственных услуг через Интернет в стране, в первую очередь связано не с «Цифровым покрытием», а с социальными и поведенческими причинами. Выяснилось, что на основе одной зависимой переменной (намерение использовать) и 5 независимых переменных (доверие к Интернету, доверие к правительству, соблюдение правил, образование и предыдущий опыт) можно определить спрос на услуги через Интернет.

Анализ факторов и предпосылок развития электронных государственных услуг показывает, что успешная реализация цифровых технологий возможна только при комплексном подходе, сочетающим совершенствование правовой и нормативной базы, развитие цифровой инфраструктуры,

повышении уровня цифровой грамотности населения и формирование эффективной системы управления человеческими ресурсами в государственных органах.

Таблица 4. – Демографическая структура респондентов

ПОКАЗАТЕЛИ	ВЕЛИЧИНА ПЕРЕМЕННОЙ	ИНТЕРВАЛ N=330	%
Возраст	18-25	85	25,76
	26-35	76	23,03
	36-40	169	51,21
Пол	мужчины	188	56,97
	женщины	142	43,03
Национальность	таджики	206	62,42
	узбеки	20	6,06
	другие нации	4	1,21
Уровень образования	бакалавриат и специалист	204	61,82
	магистр, кандидат наук	92	27,88
	среднее образование	30	9,09
	неполное среднее	4	1,21
Опыт использования Интернета	до одного года	9	2,72
	1-2 года	45	13,63
	боле одного года	276	83,64
Место рождения	г. Душанбе	98	29,70
	Согдийская область	87	26,36
	Хатлонская область	111	33,64
	ГРРП	34	10,30

Источник: разработка автора, основанная на результатах опроса

Автор подтверждает, что для определения основных направлений развития рынка электронных государственных услуг необходимо изучить зарубежный опыт в этой области и предложить пути его применения в Республике Таджикистан. Он отмечает, что среди развитых стран мира европейские страны добились значительных успехов в области внедрения электронного правительства и организации системы предоставления государственных услуг. Достигнув прогресса в предоставлении отдельных услуг, развитые европейские страны запустили большинство социальных услуг через Интернет. Значительный прогресс в этом направлении наблюдается в Соединенном Королевстве, которое вместе с Австрией, Мальтой

и Португалией обеспечило полное предоставление всех 12 видов основных услуг для граждан в режиме онлайн.

Изучение опыта зарубежных стран показало, что для Республики Таджикистан было бы очень эффективно внедрить некоторые сферы эстонского опыта в использования Интернета при предоставлении государственных услуг гражданам. В этом процессе предлагаются два варианта электронизации государственных услуг. Первый вариант – создание единого портала и предоставление государственных услуг через единое окно. Второй вариант – создание отдельных веб-сайтов и предоставление электронных услуг через них. По мнению автора, внедрение такого опыта в предоставление государственных услуг повышает степень удовлетворенности уровнем и качеством государственных услуг для физических и юридических лиц.

Особого значения имеет адаптация международного опыта с учетом социально-экономических и институциональных особенностей Республики Таджикистан. При этом, принятие стратегии «адаптивной адаптации» при развитии электронных государственных услуг является логичным и реалистичным выбором. Эта стратегия позволяет внедрять лучшие мировые практики, адаптированные к реальным потребностям общества, правовым рамкам и институциональным возможностям страны.

В **четвертой главе - «Институциональные и технологические средства предоставления электронных государственных услуг в цифровой экономике»** - рассматриваются вопросы обеспечение информационной безопасности электронных государственных услуг в цифровой экономике, подходы к использованию искусственного интеллекта в системе таких услуг и фокусируется на особенности оценки качества электронных государственных услуг в цифровой экономике.

Автор отмечает, что цифровое общество развивается стремительно, и масштабы, и охват цифровых технологий во всех секторах экономики и государственного управления растет. В этом процессе все большее значение приобретает вопрос информационной безопасности. Растет и статистика киберпреступлений в различных секторах экономики. Решение этой проблемы касается лишь разработки механизма защиты

данных. Необходимо тщательно разработать политику и стратегию информационной безопасности, гарантий прав пользователей, а также организовать широкомасштабную информационную кампанию по повышении цифровой грамотности. Ведь в процессе использования электронных порталов государственных услуг передаются и обрабатываются не только персональные данные граждан, но и финансовая и прочая конфиденциальная информация.

По мнению автора, важную роль в обеспечении информационной безопасности при предоставления государственных услуг в электронном виде играют электронные подписи. Различные отделы государственных структур, взаимодействующие друг с другом при получении запросов и подготовки ответов, устанавливают сотрудничество в области подтверждения подлинности электронных подписей. Однако несмотря на то, что электронные подписи являются одними из важных элементов обеспечения подлинности информации в электронном правительстве, они не всегда могут сформировать национальную инфраструктуру доверии.

Система информационной безопасности государственных органов должна быть комплексной и эффективной. В этой связи автор выделяет ряд требований (рисунок 10).

В диссертация особое внимание уделено вопросу использовании технологий искусственного интеллекта в системе предоставления электронных государственных услуг. По мнению автора, опора на искусственный интеллект должна следовать модели, доказавшей свою эффективность в бизнес-секторе. Применение искусственного интеллекта в предоставления электронных государственных услуг дополнит структуру существующей программной системы цифровых платформ и будет способствовать установлению взаимовыгодных связь между населением, предприятиями и государственными учреждениями. В результате расширится обмен знаниями между взаимосвязанных структур и сформируются новые подходы, поддерживающие новые стартапы.

Рисунок 10. - Требования к обеспечению информационной безопасности электронных государственных услуг

Источник: разработка автора

Знание автором уровня внедрения искусственного интеллекта в государственном управлении показывает, что в 2023 году глобальный объем использования искусственного интеллекта в государственном управлении составил 12,6 млрд долларов США и, как ожидается, достигнет 78,0 млрд долларов США в 2033 году[81].

Таким образом, искусственный интеллект на рынке электронных государственных услуг предполагает интеграцию цифровые технологий в рамках деятельности государственного сектора для повышения эффективности, принятия решений и предоставления услуг. Это способствует автоматизации процессов, улучшении взаимодействие с гражданами и расширению аналитических возможностей.

В **пятой главе - «Стратегические направления и механизмы развития электронных государственных услуг в условиях цифровой экономики»** - определены направления

совершенствования организационно-экономического механизмов предоставления электронных государственных услуг, разработана экономическая модель и сценарии их развития. Также предложены инструменты и механизмы популяризации электронных государственных услуг в условиях цифровой экономики.

Определены стратегические направления развития рынка электронных государственных услуг в условиях цифровизации экономики Республики Таджикистан, а также разработаны научно-методические рекомендации по созданию механизма предоставления государственных услуг в условиях цифровизации экономики. На основе экономического моделирования сформулированы сценарии развития электронных государственных услуг с учетом институциональных, организационных и технологических факторов цифровизации.

Разработан механизм перехода к электронной системе предоставления государственных услуг (рисунок 11), отражающий текущее состояние предоставлении государственных услуг, факторы, способствующие и препятствующие переходу к электронной системе предоставления услуг.

Предложенный механизм представляет собой процесс развитии электронных государственных услуг и, учитывая сложность их традиционной системы, предлагает переход к электронной форме на основе проведения ряда реформ.

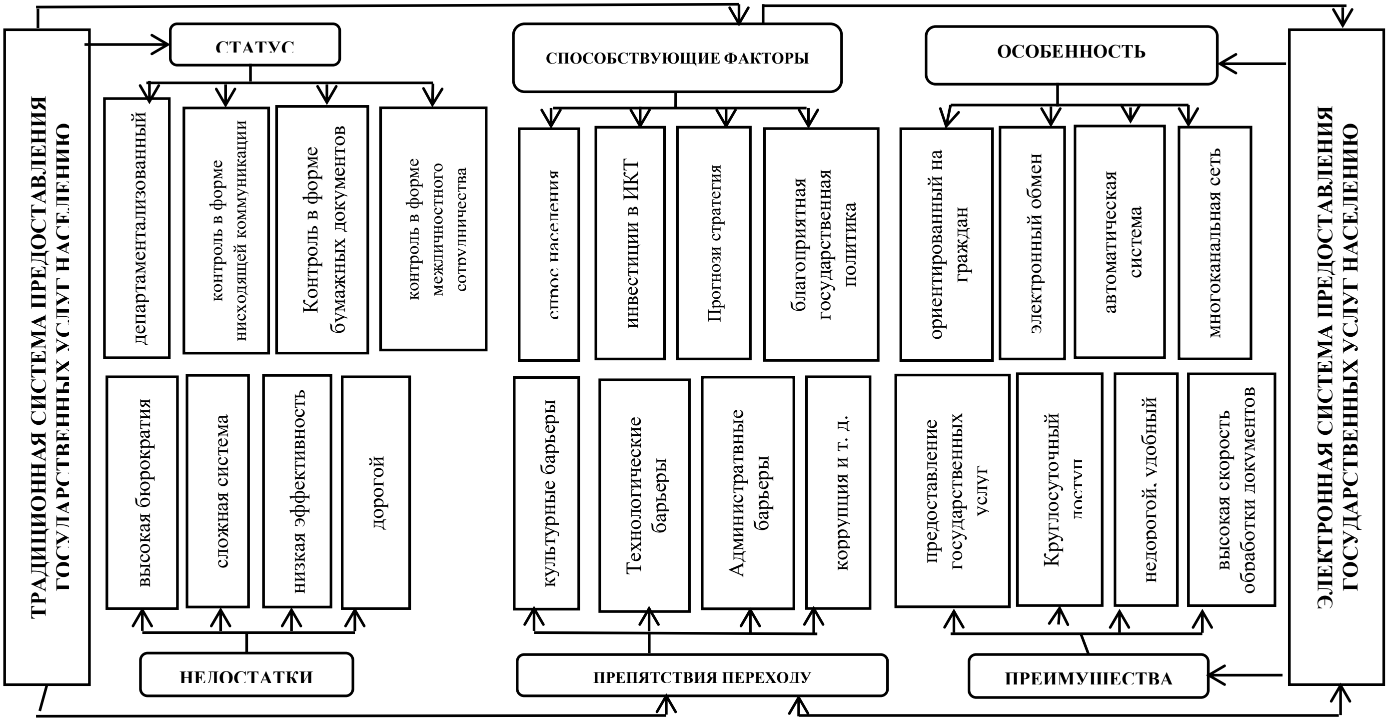

Рисунок 11. - Механизм перехода к электронной системе предоставления государственных услуг

Источник: разработка автора

Для управления таким сложным процессом перехода к электронному правительству требуется применения новых методов управления. Кроме того, такие руководители должны обладать не только техническими навыками, но и навыками в области управлении информацией, информационного общества и дистанционного управления. Эти навыки представлены для разных уровней управляющих в таблице 5.

Таблица 5. – Навыки управления для перехода к электронным государственным услугам

Навыки	Показатели	Уровни управления
Информационные технологии	Базовая грамотность в области информационных технологий; профессионализм в области информационных технологий	Все сотрудники, менеджеры и специалисты в области ИКТ
Управление информацией	Менеджеры и специалисты в области управления информацией; управления внутренней информацией; управления внешней информацией: защита конфиденциальности, знание механизма обратной связи	Менеджеры и специалисты в области информационных технологий
Информационное общество	Понимание возможностей ИКТ; умение оценивать тенденции; прогнозирование влияния ИКТ на организационную культуру; умение разрабатывать ИКТ-стратегию	Менеджеры
Управление/ведение бизнеса	Структурные изменения; управление рисками; механизмы финансирования; сотрудничество и координация; государственно-частное партнерство; принципы бухгалтерского учета	Менеджеры

Источник: разработка автора

Автор подтверждает, что реализация вышеуказанных рекомендаций позволит использовать цифровых технологий на рынке государственных услуг для осуществления фундаментальных изменений.

В качестве базовых данных для прогнозирования развития электронных государственных услуг использованы данные в таблице 6.

Таблица 6. - Базовые статистические данные для прогнозирования развития электронных государственных услуг в Республике Таджикистан

Показатель	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2023/ 2017, %**
ВВП, млн сомони	54790,3	71059,2	79109,8	83958,3	101076,3	118181,7	130791,5	2,4 раза
Производство услуг, млн. сомони	25049,7	26111,4	29333,8	29597,1	33132,8	47897,1	54409,4	2,2 разаа
Услуги в сфере управления органами, социального обеспечения, млн. сомони	1708,6	2005,6	2139,9	2247,4	2411,3	2620,7	6962,1	4 раза
Занятость в государственных учреждениях и оборонном секторе, обязательное социальное страхование, тысяча человек	44,8	47,3	44,5	45,1	50,5	49,8	49,6	10,7%

Источник: разработка автора на основе [50]

Согласно прогнозу, ВВП в 2030 году в текущих ценах достигнет 366 434,55 млн. сомони, что на 163044,54 млн. сомони больше (1,80%), чем в 2026 году (таблица 7). Производство услуг в целом составит 141214,69 млн. сомони, что на 59332,25 млн. сомони больше (1,72%), чем в 2026 году. За этот период объем государственных услуг увеличится в 3,33%, но объем занятости в этом секторе вырастет всего на 1,08%, что будет связано с автоматизацией услуг и снижением спроса.

Таким образом, автор предложил три сценария перехода к электронному предоставлению государственных услуг:

1. Полная электронная автоматизация всех государственных услуг в рамках единого веб-сайта через единое окно.

Таблица 7. – Прогнозные данные о развитии электронных государственных услуг в Республике Таджикистан

Показатели	2026	2027	2028	2029	2030	2030/ 2026 %
ВВПМ, млн. сомони	203390,01	235638,54	273000,23	316285,82	366434 ,55	1,80
Производство услуг, млн. сомони	81882,44	93834,61	107531,41	123227,49	141214 ,69	1,72
Услуги в сфере управления органами, социального обеспечения, млн. сомони	17176,21	23209,00	31360,67	42375,46	57258, 95	3,33
Занятость в государственных учреждениях и оборонном секторе, обязательное социальное страхование, тысяча человек	52,43	53,41	54,40	55,42	56,45	1,08

Источник: разработка автора на основе [50]

2. Относительная электронная коммерция - частичная автоматизация государственных услуг в рамках веб-сайтов органов, предоставляющих государственные услуги.

3. Электронная коммерция процессов - пилотно-отраслевая автоматизация государственных услуг.

Независимо от выбора или сочетания любого из этих трех сценариев, необходимо своевременно принимать меры по повышении их эффективности. Такие меры могут направлять реформирование системы государственных услуг к устойчивости и стабильности, выявлять потенциальные риски в этом процессе и определять путь реализации эффективных программ управления рисками. В этом процессе реформирование системы государственных услуг не должно приводить к появление новых форм бюрократии.

В диссертации представлены перспективы популяризации электронных государственных услуг и установлены поэтапные его процессы в зависимости от уровня цифровизации отдельных отраслей экономики страны. Обоснованы средства и механизмы повышения спроса на электронные государственные услуги. Обоснована необходимость принятия «Государственной стратегии повышения цифровой грамотности населения Республики Таджикистан на период до 2045 года» и даны научные рекомендации по организации в городах и районах отдельных Центров общественного доступа к электронным государственным услугам.

По мнению автора, степень популяризация электронных государственных услуг в первую очередь связана с развитием системы информирования общества, масштабы которой дополняются общими, доступными и эффективными методами популяризации электронных государственных услуг. Результатом реализации таких методов является повышении уровня осведомленности граждан о существующих электронных государственных услугах, их преимуществах и способах получения.

Исследования показывают, что уровень цифровой грамотности населении страны сегодня существенно не развит, он различен в зависимости от региона и демографической структуры населении. Однако, несмотря на это, уровень

цифровизации секторов экономики страны быстро растет, достигая от 50 до 95% (таблица 8).

Поэтому, в связи с растущим уровнем цифровизации необходимо повышать уровень цифровой грамотности населению. Для дальнейшего улучшения показателей в будущем необходимо разработать и внедрить систему критериев оценки удовлетворенности населения электронными государственными услугами и обеспечить их популяризации. В этой связи нужно обеспечить населению достаточной информацией о видах и способах получения государственных услуг, оказывать поддержку на всех этапах получения услуг и способствовать повышению благосостояния граждан и цифровой грамотности.

Таблица 8. – Уровень цифровизации отдельных секторов экономики Республики Таджикистан

Сектора экономики	**Уровень цифровизации сектора**
1. Банки и финансы	95%
2. Налогообложение	95%
3. Таможенные процедуры	90%
4. Энергетика	80%
5. Транспорт	70%
6. Юстиция	70%
7. Образование	70%
8. Промышленность	60%
9. Здравоохранение	60%
10. Сельское хозяйство	50%

Источник: разработка и расчет автора

В диссертации предлагается активно использовать современные информационные технологии, электронные и открытые инструменты государственного управления для создания новых проблемно - ориентированных институтов, механизмов и инструментов в виде специальных виртуальных платформ. Перспективы популяризации электронных

государственных услуг в Республике Таджикистан представлены на рисунке 12.

Представленные на рисунке принципы описывают оптимальное качество электронных услуг, исключающее административные барьеры и пространственные ограничения для всех групп заявителей. Реализация этих принципов позволяет повысить индивидуальную ответственность государственных служащих на всех этапах предоставления услуг.

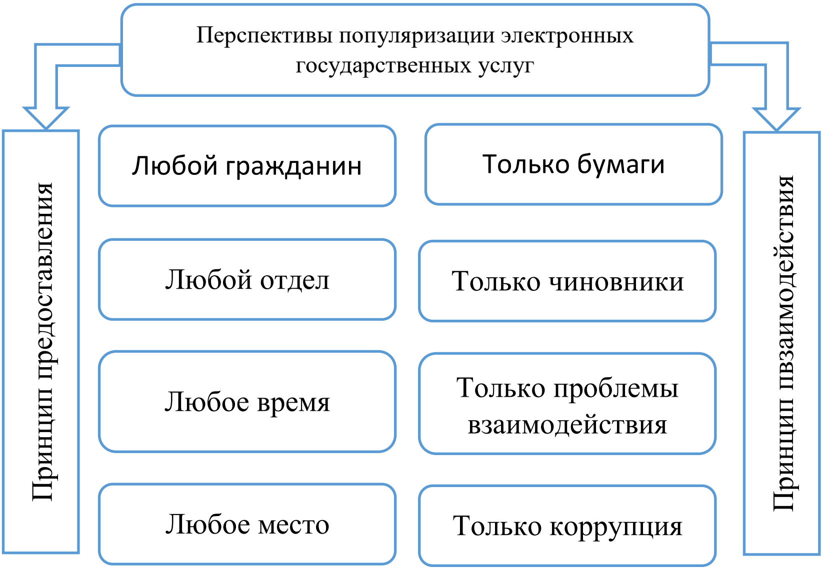

Рисунок 12. – Перспективы популяризации электронных государственных услуг

Источник: разработка автора

По мнению автора, для популяризации электронных государственных услуг необходим комплексный подход, включающей совершенствование образовательных программ, улучшение технической инфраструктуры и повышения доверия граждан к цифровым платформам. Одновременно государство должно инвестировать в программы повышении цифровой грамотности населения, особенно пожилых людей. Это могут быть онлайн-курсы или офлайн-семинары и тренингов. С

развитием цифровых технологий электронные государственные услуги становится неотъемлемой частью современного общества. Однако для эффективного внедрения таких услуг и обеспечении их доступности для каждого гражданина необходимо создать надежную и доступную инфраструктуру. Развитие такой инфраструктуры позволяет сделать сотрудничества между государством и гражданами еще более эффективным, ускорить процесс внедрения электронных государственных услуг и повысить уровень доверий к государственным органам и учреждениям, предоставляющим такие услуги.

ВЫВОДЫ И РЕКОМЕНДАЦИИ

Основные научные результаты диссертации

По результатам исследования разработаны несколько теоретических и методологических положений, рекомендаций и практических предложений по исследуемой темы, которые мы представляем в виде выводов и рекомендаций.

1. Анализ теоретических подходов и принципов, регулирующие развитие электронных государственных услуг, показывает, что переход к цифровой экономике — это не только технологическая трансформация, но и фундаментальное изменение в логике государственного управления. В этом процессе электронные государственные услуги трансформируются посредством приближения государства к гражданам, повышения прозрачности и улучшения качества принятия решений. Принципы, такие как ориентация на граждан, равный доступ, информационная безопасность и институциональная целостность, формируют основу, которая может укрепить общественное доверие к государственным институтам и учреждениям и проложить путь к формированию более эффективной системе государственного управления [1-А; 14-А; 24-А; 31-А; 37-А; 38-А; 43-А; 58-А].

2. Исследование классификации государственных услуг в условиях цифровизации экономики Республики Таджикистан показывает, что способ предоставления этих услуг напрямую связано с уровнем институциональной и технологической готовности государства. Классификация услуг по степени

цифровизации, типу взаимодействии с гражданами и масштабов реализации является не только аналитическим инструментом, но и практическим руководством для разработки государственной политики. Такой подход позволит правительству страны реалистично планировать путь перехода к электронному правительству, более точно определять приоритеты и предоставлять услуги, отвечающие реальными потребностями общества [10-А; 15-А; 24-А; 25-А; 30-А; 38-А; 55-А].

3. Изучение институциональных основ формирования и развития электронных государственных услуг в условии цифровизации экономики показывает, что успех этого процесса напрямую зависит от качества и координации соответствующих государственных органов и учреждений. Электронное правительство может устойчиво развиваться только при наличии эффективного и надлежащего сотрудничества между государственными органами, нормативно-правовой базой, организационным структурами и человеческим ресурсами. Слабая институциональная координация, фрагментация функций и отсутствие четкой подотчетности может снизить эффективность электронных государственных услуг и подорвать доверие граждан к государственным органам. Напротив, формирование надлежащий и гибкой институциональной системы прокладывает путь к предоставлению эффективных, прозрачных и подотчетных услуг [8-А; 10-А; 13-А; 17-А; 27-А; 31-А; 56-А].

4. Обзор методологических подходов к организации и проектировании методологий системы электронных государственных услуг показывает, что эффективность этих систем зависит не только от уровня используемых технологий, но прежде всего от логики проектирования, методологической согласованности и адаптации структуры услуг к реальным потребностям населения и предприятий, которым эти услуги адресованы. Сочетание системного, процессного и пользовательского подходов к организации электронных услуг, наряду с использованием поэтапных методов проектирования, позволяет создавать гибкую, масштабируемую и адаптируемую к институциональным и экономическим условиям страны систему. Такой подход не только повышает уровень прозрачности и

эффективности государственных услуг, но и создаст основу для улучшения опыта граждан и повышения качества государственного управления [7-А; 8-А; 9-А; 29-А; 57-А; 59-А].

5. Устойчивость и эффективность электронных государственных услуг напрямую зависит от координации организационных, экономических и технологических компонентов. Эффективный механизм должен основываться на четком разделении обязанности между государственными органами, стабильном финансировании, соответствующих экономических стимулах и рациональном использовании ресурсов. В таких условиях электронные государственные услуги становятся не только средством снижения затрат и повышении производительности государственных органов, но и играют важную роль в повышение качества государственного управления, увеличение прозрачности и укреплении доверия граждан к государственным органам. Отсутствие организационной сплоченности или нестабильности финансовых ресурсов может серьезно снизить эффективность этого механизма [16-А; 17-А; 33-А; 34-А; 60-А; 62-А].

6. Анализ современного состояния организации электронных государственных услуг для населения Республики Таджикистан показывает, что этот сектор находится на средней стадии цифровой трансформации: стадии, на которой, наряду со значительным достижениями, все еще сохранены структурные и институциональные проблемы. С одной стороны, развитие коммуникационной инфраструктуры, запуск цифровых платформ и расширение спектра онлайн-услугов свидетельствуют о постепенном движении правительства к новым моделям государственных услуг. С другой стороны, неравенства в уровне цифрового доступа, институциональная фрагментация, технические ограничении и слабая системная интеграция препятствует полному использованию существующего потенциала [2-А; 16-А; 18-А; 43-А; 45-А; 46-А; 48-А; 54-А].

7. Изучение опытов развитых стран в области электронного правительства показывает, что успех в развитии и расширении электронных государственных услуг является не только

результат технологического прогресса, но и результатом скоординированного сочетания разумной политики, эффективных институциональных мер и постоянных вниманий к потребностям граждан. Страны, сумевшие внедрять электронное правительство как часть системы цифрового управления, уделили особое внимание аспектам системной интеграции, прозрачности процессов, безопасности данных, участию граждан и подготовке персонала. Однако следует отметить, что использование успешных зарубежных моделей невозможны без адаптации к институциональным, экономическим и социальным условиям каждой страны. Поэтому для Республики Таджикистана использование этого опыта требует применения постепенного и избирательного подхода, соответствующего уровню цифровой готовности, институциональном потенциалу и имеющимся ресурсам страны [11-А; 20-А; 30-А; 39-А; 47-А; 51-А; 53-А].

8. Анализ требований к информационной безопасности при предоставлении электронных государственных услуг показывает, что информационная безопасность является одними из главных столпов устойчивости и эффективности цифрового правительства в современной экономике. Расширение использовании цифровых технологий, рост объемов персональных и конфиденциальных данных, а также развитие онлайн-коммуникаций между правительством и гражданам создали новые риски безопасности, игнорирование которых может серьезно подорвать доверия населения к электронным услугам. Опыт разных стран показывает, что информационная безопасность - это не только технический, но и стратегический и институциональные вопросы, требующие прозрачных правовых рамок, эффективных механизмов управления и формирования культуры среди пользователей и государственных служащих. Поэтому обеспечение информационной безопасности является ключевым условием для дальнейшего развития электронных государственных услуг и углубления цифрового управления [3-А; 11-А; 34-А; 40-А; 44-А; 49-А; 61-А; 62-А].

9. Развитие электронных государственных услуг на основе искусственного интеллекта представляет собой внедрению этой технологии в процессы предоставления государственных услуг и

трансформации традиционной логики государственного управления. Использование интеллектуальных алгоритмов для обработки запросов граждан и поддержки принятии административных решений позволяет повысить скорость, точность и эффективность услуг, а также направить структуру государственных услуг в сторону гибких и ориентированных на граждан моделей. В то же время, полная реализация потенциали искусственного интеллекта в государственном секторе требует укрепления общественного доверия, обеспечения прозрачности работы технологий, защиту персональных данных и сохранения роли человеческого контроля в процессах принятия решений [5-А; 19-А; 26-А; 35-А; 39-А; 42-А; 60-А].

10. Результаты исследования показывают, что всесторонная и объективная оценка услуг электронного правительства требует разработки и внедрения соответствующего набора показателей эффективности в виде интегрированной аналитической системы. Простое увеличение числа показателей или их кажущейся полноты, без учета взаимозависимости, совместимости и взаимодействия между показателями, не может дать точной картины качества и эффективности предоставляемых услуг. Поэтому достижение корректной оценки возможна только при систематическом сборе и обработке надежных данных об отношении, удовлетворенности и поведении граждан и предприятий в рамке скоординированной аналитической системы. Кроме того, показатели оценки должны быть разработаны таким образом, чтобы все одновременно отвечали потребностями правительства, частного сектора и общества и соответствовали целям страны в сфере социально-экономического развития [6-А; 12-А; 22-А; 27-А; 28-А; 61-А].

11. Результаты изучении организационно-экономического механизма предоставления услуг электронного правительства и экономического моделирования сценариев их развития показывают, что эффективность этих услуг зависет от координации между институциональными реформами, экономической логикой и технологическим возможностями. Анализ сценарий показывает, что поэтапные подходы, основанные на приоритизации и оценки затрат и выгод, по

сравнению с быстрым развитием, позволяют оптимально использовать ресурсы, снижать затраты и повышать качество государственных услуг. В этом контексте использование инструментов прогнозировании и экономического моделирования играет важную роль в рациональном управлении траекторией развития электронного правительства [4-А; 21-А; 23-А; 28-А; 36-А; 41-А; 50-А].

12. Анализ средств и механизмов предоставлении услуг электронного правительства показывает, что расширение использования этих услуг напрямое связано с уровнем эффективности государственного управления, качеством отношений между государством и гражданами, а также уровнем социального спроса. Услуги электронного правительства могут широко использоваться, если они выступят в качестве интегрированного, надежного и ориентированного на пользователя посредника между государством и обществом. Развитие технологий электронного взаимодействия, совершенствование институциональной коммуникации и формирования интегрированного информационного пространства являются основным факторами повышения качества предоставления услуг электронного правительства и облегчения перехода к цифровой экономике. В этом контексте решающей роли в успехе политики проведения деятельности играют институциональное сотрудничество и активное участие различных уровней власти [21-А; 22-А; 27-А; 32-А; 43-А; 52-А; 60-А].

Рекомендации по практическому использованию результатов

1. Учитывая то, что переход к электронному правительству в условиях цифровой экономики представляет собой не только технологическую трансформацию, но и требуещий изменения логики и практики государственного управления, рекомендуется, чтобы органы власти рассматривали цифровую реформу как часть институциональной и управленческой трансформации. В этой связи необходимо учесть процессы принятия решений, механизмы подотчетности и модели взаимодействии государства и граждан одновременно с развитием технологической инфраструктуры. Такой подход позволяет эффективно использоваться услугами

электронного правительства, а также повысить прозрачность, качество управления и уровень доверия населения к государственным органам и учреждениям.

2. Классификация услуг электронного правительства отражают уровень институциональной и технологической готовности государства. Поэтому рекомендуется использование разработанную в исследовании классификацию в качестве основы для разработки руководящих принципов развития электронного правительства в Республике Таджикистан. Использования этой структуры поможет государственным учреждениям осуществлять процесс цифровизацию услуг постепенно, в соответствии с реальными возможностями и с установлением четких приоритетов. Это позволит избежать поспешного проведения реформ и проложит путь к предоставлению услуг, отвечающих реальным потребностями общества и институциональным условиям страны.

3. Институциональные основы играют ключевую роль в развитии электронных государственных услуг. В этой связи, рекомендуется рассматривать укрепление институциональной координации как один из главных приоритетов политики цифровизации в Республике Таджикистан. Это требует четкого определения обязанностей между государственными органами, создания стабильных механизмов межведомственного сотрудничества, а также развитие институционального потенциала и высококвалифицированных и профессиональных кадров в сфере электронного правительства. Такой подход позволит избежать дублирования задач, растраты ресурсов и институциональной неэффективности, а также проложить путь к созданию стабильной, надежной системы электронных государственных услуг.

4. Предлагается использовать интегрированную методологическую основу в процессе разработки услуг электронного правительства, которая системно охватывает этапы анализа потребностей, проектирования, внедрения, оценки и непрерывного совершенствования услуг. Эта база должна быть сформирована на основе подхода, ориентированного на пользователя, с учетом институциональных и технологических особенностей Республики Таджикистан. Для снижения рисков внедрения и повышении эффективности рекомендуется проектировать и внедрять системы

электронного правительства постепенно и на основе пилотных проектов. Такой подход позволяет модифицировать модели, адаптировать методы к операционным реалиям, оптимально использовать финансовые и организационные ресурсы, создавая основу для повышения общесистемной устойчивости предоставления услуг электронного правительства.

5. Для повышения эффективности организационно-экономического механизма предоставлении электронных государственных услуг рекомендуется разработать и внедрить скоординированную модель финансирования и организационного управления, в которой четко определены роли государственных органов, частного сектора и других заинтересованных сторон. Использование таких инструментов, как государственно-частное партнерство, бюджетирование, основанное на результаты, и системы поощрения сотрудников, может обеспечить экономическую устойчивость этих услуг и создать необходимые условия для непрерывного развития и повышения качества электронных государственных услуг.

6. Предлагается, чтобы правительство перепроектировало электронные услуги, опираясь не на существующие административные структуры, а на потребности, возможности и реальном поведении пользователей. Это требует упрощения административных процессов, сокращении ненужных действий, интеграции институциональных систем и развития понятных для общественности отношений с пользователями. Кроме того, создание формальных механизмов сбора отзывов граждан и использование их результатов для постоянного улучшения услуг может значительно повысить уровень доверия общественности и эффективности электронных государственных услуг.

7. На основе результатов изучений успешных мировых практик предлагается, чтобы Республика Таджикистан приняла модель «адаптивной адаптации» в качестве основной стратегии развития электронных государственных услуг. Эта модель требует детального выявления лучших международных практик (таких как «единое окно услуг», цифровое общественное сотрудничество, использование открытых данных и цифровых систем оценки эффективности) и их адаптацию к правовым, институциональным и технологическими рамками страны. Также рекомендуется

осуществлять этот процесс посредством пилотных проектов, сотрудничества с международными организациями, передачи знаний и укрепления кадровых ресурсов в целях снижении рисков и создания основы для устойчивого и эффективного внедрения электронного правительства. Такой подход может привести к повышению качества государственных услуг, повышению уровня эффективности административной системы и укреплению доверии граждан к государственным учреждениям.

8. Предлагается разработать и внедрить комплексную многоуровневую систему электронных государственных услуг в Республике Таджикистан. Эта система должна включать единые технические стандарты, конкретные правовые нормы в сфере защиты данных, механизмов постоянного контроля и мониторинга киберугроз, а также регулярные программы обучения и повышения осведомленности в сфере безопасности для государственных служащих и граждан. Также рекомендуется учитывать информационную безопасность на ранних этапах проектирования электронных систем для предотвращения возникновении структурных уязвимостей. Внедрение такого подхода может привести к повышению уровня доверии граждан, снижению рисков безопасности и обеспечению долгосрочной устойчивости электронных государственных услуг в цифровой экономике.

9. На основе вышеизложенных результатов предлагается принять поэтапный, прозрачный и человекоориентированный подход к развитию государственных услуг на основе искусственного интеллекта. Этот подход должен включать разработку конкретных правовых этических рамок для использования искусственого интеллекта, обеспечения защиты персональных данных граждан, создания механизмов человеческого контроля и вмешательства в алгоритмические решения, а также информирование общественности о принципах работы интеллектуальных систем. Кроме того, внедрение пилотных проектов в широко используемых сервисах и получении постоянной обратной связи от граждан, могут сыграть важную роль в повышении общественного доверия и социальной приемлемости искусственного интеллекте. Такая политика проложит путь к устойчивому, ответственному и

эффективному использованию искусственного интеллекта в системе государственных услуг.

10. На основе результатов исследовании рекомендуется разработать и внедрить национальную систему оценки электронных государственных услуг, в которой количественные и качественные показатели определяются в интегрированной системе. Такая система должна включать механизмы непрерывного сбора данных, использования цифровых аналитических инструментов и постоянную обратную связь от граждан и предприятий. Также рекомендуется периодически пересматривать показатели с учетом приоритетов развития страны и технологических достижений, чтобы результаты оценки стали эффективным инструментом повышения качества услуг, принятия управленческих решений и формировании государственной политики.

11. Предлагается, чтобы развитие электронных государственных услуг в Республике Таджикистан основывалось на сценарном и основанном на данных организационно-экономическом механизме. Использование экономического моделирования для определения приоритетов инвестиций, оценок последствий управленческих решений и выбора реалистичных путей развития может привести к повышению эффективности государственных расходов, устойчивости услуг и лучшему реагированию на потребности граждан.

12. На основе полученных результатов предлагается направить политику развития электронного правительства в Республике Таджикистан на улучшение реального опыта граждан. Электронные услуги должны быть простыми, понятными и доступными для повседневного использования. Создание интегрированных сервисных платформ может облегчает коммуникацию между правительством и гражданами и повысить уровень доверия населения. В этом отношении очень важна роль органов местного самоуправления. Необходимо, чтобы эти органы объединяли услуги, предоставляемых на региональном уровне, в рамках единого портала. Одновременно следует повысить качество информации, публикуемой на правительственных сайтах, чтобы граждане имели доступ к точной и достоверной информации. Расширение автоматизации государственных и коммерческих услуг также может

увеличить спрос на электронные государственные услуги и значительно повысить эффективность государственного управления.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

[1]. Абламейко, С.В. Развитие информационных технологий для отраслей народного хозяйства Республики Беларусь [Текст] / С.В. Абламейко, В.В. Анищенко, С.В. Медведев, А.В. Тузиков // Первый съезд ученых Республики Беларусь: сборник материалов, Минск, 01-02 ноября 2007 года. – Минск: Республиканское унитарное предприятие «Издательский дом «Белорусская наука», 2007. – С. 571-577.

[2]. Акылбекова, Н.И. Электронное правительство как инструмент модификации государственного управления: казахстанский и мировой опыт [Текст] / Н.И. Акылбекова, А.Ж. Сактарбеков // Известия Иссык-Кульского форума бухгалтеров и аудиторов стран Центральной Азии. – 2023. – № 4(43). – С. 9-15.

[3]. Арутюнова, Л.Б. Предоставления государственных услуг и исполнение государственных функций в электронном виде [Текст] / Л.Б. Арутюнова // Правовая информатика. – 2012. – № 1. – С. 16-21.

[4]. Бальзамов, А.А. Информационная система хранения персональных данных для портала государственных услуг [Текст] / А.А. Бальзамов, А.Ю. Бальзамов // Перспективы развития информационных технологий. – 2014. – № 17. – С. 77-81.

[5]. Бальзамов, А.А. Концепция построения и принципы интеграции элементов инфраструктуры электронного правительства региона [Текст] / А.А. Бальзамов, А.Ю. Бальзамов // Перспективы развития информационных технологий. – 2015. – № 23. – С. 68-81.

[6]. Бальзамов, А.А. Разработка информационной системы хранения персональных данных пользователей портала государственных услуг [Текст] / А.А. Бальзамов, А.Ю. Бальзамов // Наука в центральной России. – 2013. – № 11S. – С. 13-18.

[7]. Баранов, Н.С. Электронное правительство как инструмент в государственном управлении [Текст] / Н.С. Баранов

// Государственное и муниципальное управление. Ученые записки. – 2025. – № 2. – С. 264-271.

[8]. Бестолкова, Г.В. Государственные электронные услуги: виды и особенности [Текст] / Г.В. Бестолкова // Государственное управление. Электронный вестник. – 2017. – № 65. – С. 23-44.

[9]. Бестолкова, Г.В. Процесс формирования электронного правительства российской федерации [Текст] / Г.В. Бестолкова // Государственное управление Российской Федерации: вызовы и перспективы: Материалы 15-й Международной конференции, Москва, 25 мая 2017 года. – Москва: КДУ, Университетская книга, 2018. – С. 50-54.

[10]. Ватлина, Л.В. Формирование цифровой экономики и направления ее влияния на социально-экономическое развитие и трансформацию публичного управления [Текст] / Л.В. Ватлина // Вопросы инновационной экономики. – 2020. – Т. 10, № 4. – С. 1993-2004.

[11]. Воронина, Л.И. Взаимодействие системы публичной власти с институтами гражданского общества и средствами массовой информации: учебное пособие [Текст] / Л.И. Воронина. – Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2022. – 98 с.

[12]. Воронина, Л.И. Оценка качества государственных услуг в сфере социальной политики: анализ проблем и пути их решения [Текст] / Л.И. Воронина, А.И. Ахаимова // Стратегии развития социальных общностей, институтов и территорий: материалы V Международной научно-практической конференции, Екатеринбург, 22-23 апреля 2019 года. В двух томах. Том 1. – Екатеринбург: Уральский федеральный университет имени первого Президента России Б.Н. Ельцина, 2019. – С. 51-55.

[13]. Воронина, Л.И. Оценка качества услуг по социальному обслуживанию пожилых граждан в условиях трансформации социального государства: состояние и перспективы [Текст] / Л.И. Воронина, Т.И. Касьянова, Т.Е. Радченко // Вопросы управления. – 2021. – № 6(73). – С. 53-66.

[14]. Воронина, Л.И. Теоретические аспекты применения маркетингового подхода в публичном управлении [Текст] / Л.И.

Воронина // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Экономика и менеджмент. – 2018. – Т. 12, № 1. – С. 152-159.

[15]. Джумъаев, Б.М. Подходы к совершенствованию механизма оказания бизнес-услуг в условиях инновационной трансформации экономической системы [Текст] / Б.М. Джумъаев // Вестник Российско-таджикского (славянского) университета. – Душанбе, 2020. - № 3(71). – С. 167-177.

[16]. Еремеев, С.Г. Концептуализация публичных электронных услуг: аспект публичности [Текст] / С.Г. Еремеев, Ю.М. Большакова // Вопросы управления. – 2019. – № 3(58). – С. 39-45.

[17]. Ефремов, А.А. Принцип однократного предоставления данных в системе электронного правительства [Текст] / А.А. Ефремов // Государственное управление. Электронный вестник. – 2019. – № 74. – С. 56-69.

[18]. Имомов, М.К. Особенности функционирования государственного сектора сферы услуг в рыночной экономике / М.К. Имомов // Вестник Таджикского национального университета. Серия социально-экономических и общественных наук. – 2017. – № 2/3. – С. 156-159.

[19]. Имомов, М.К. Тенденции изменения масштаба государственного сектора сферы услуг в экономике Таджикистана [Текст] / М.К. Имомов // Вестник Таджикского национального университета. Серия социально-экономических и общественных наук. – 2017. – № 2/7. – С. 168-172.

[20]. Иншакова, Е.Г. Препятствия при формировании «электронного правительства» на территории субъектов Российской Федерации: пути решения и перспективы [Текст] / Е.Г. Иншакова // Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Право. – 2012. – № 2(13). – С. 291-298.

[21]. Иншакова, Е.Г. Электронное правительство в публичном управлении [Текст] / Е.Г. Иншакова. – М.: Издательство Юрайт, 2025. – 138 с.

[22]. Исматов, А.Ф. Таҳлил ва баҳодиҳии ҳолати истифодаи хизматрасониҳои электронӣ дар раванди маъмурикунонии андоз [Матн] / А.Ф. Исматов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон.

Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – 2023. – № 10-1. – С. 103-112.

[23]. Казакова, Т.В. Процессный подход при предоставлении муниципальных услуг при использовании принципа «Одного окна» [Текст] / Т.В. Казакова // Стратегии развития социальных общностей, институтов и территорий: материалы Международн. науч.-практ. конф. Екатеринбург, 23–24 апреля 2015 г. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2015. – Т. 2. – С. 72-75.

[24]. Каримов, Б.И. Ҷанбаҳои назариявии татбиқи ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Б.И. Каримов // Паёми молия ва иқтисод. – 2022. – № 2(31). – С. 199-204.

[25]. Каримов, Ш.Т. Консепсияи ташаккули ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: раванди татбиқ ва дурнамои он [Матн] / Ш.Т. Каримов, Л.Х. Расулзод // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2024. – № 7. – С. 293-298.

[26]. Киселев, А.С. Причины и необходимость использования информационных технологий в деятельности российского государственного аппарата [Текст] / А.С. Киселев // Социально-экономические явления и процессы. – 2015. – Т. 10, № 9. – С. 190-197.

[27]. Киселева, Н.В. Принципы предоставления государственных и муниципальных услуг [Текст] / Н. В. Киселева // Государственная власть и местное самоуправление. – 2014. – № 5. – С. 21-25.

[28]. Комкова, Г.Н. Экспертные оценки развития электронных государственных услуг [Текст] / Г.Н. Комкова, С.А. Овчинников // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2012. – № 5(44). – С. 201-205.

[29]. Курбатова, О.В. Государственные услуги в условиях цифровизации государственного управления [Текст] / О.В. Курбатова, Л.Л. Сакулина // Вестник Московского университета МВД России. – 2020. – № 4. – С. 186-189.

[30]. Курганова, М.В. Популяризация электронных государственных услуг в Российской Федерации [Текст] / М.В.

Курганова // Международный научно-исследовательский журнал. – 2021. – № 7-3(109). – С. 106-109.

[31]. Қодирзода, Д.Б. Методология ва методикаи тарҳрезии сохтори меъмории низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2024. – № 9. – С. 73-84.

[32]. Қодирзода, Д.Б. Таҳқиқи равишҳои методологии ташкили низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити гузариш ба иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2024. – № 12. – С. 84-95.

[33]. Қодирзода, Д.Б. Таҷрибаи хориҷии ташаккулёбӣ ва рушди низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ / Д.Б. Қодирзода, М.Х. Ҳабибуллоев // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – 2018. – № 3(24). – С. 8-16.

[34]. Қодирзода, Д.Б. Ҳолат ва дурнамои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ. Монография [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода – Душанбе: ДССХТ, 2021. - 136 с.

[35]. Қодиров Д.Б. Баъзе масалаҳои мукаммалсозии сохтори идораи давлатӣ дар шароити муосир [Матн] / Д.Б. Қодиров, М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе - 2017. № 1. (2/10). - С. 78-82

[36]. Қурбонализода, Д.Т. Рушди хизматрасониҳои пулакӣ барои аҳолӣ дар шароити рақамикунонӣ [Матн] / Д.Т. Қурбонализода // Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. – 2025. – № 3(91). – С. 239-251.

[37]. Қурбонализода, Д.Т. Таҷрибаи хориҷии рушди хизматрасониҳои иҷтимоӣ дар шароити табдилдиҳии рақамӣ [Матн] / Д.Т. Қурбонализода, // Паёми молия ва иқтисод. – 2024. – № 4-1(43). – С. 370-381.

[38]. Мазалова, Н.Ф. Модель механизма государственного управления процессом оказания услуг предпринимателям как элемент цифровой государственной платформы [Текст] / Н.Ф. Мазалова // Экономика и предпринимательство. – 2020. – № 7(120). – С. 600-606.

[39]. Муратова, Г.В. Моделирование проблемного поля создания электронного правительства России [Текст] / Г.В. Муратова, С.С. Шашков // Экономические и гуманитарные исследования регионов. – 2011. – № 4. – С. 138-144.

[40]. Мусофирова, Ф.С. Ташаккул ва рушди ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Ф.С. Мусофирова // Нақши зеҳни сунъӣ дар тақвияти зеҳни касбии мутахассисони ба бозори меҳнат рақобатпазири соҳаи таҳсилоти олӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, Душанбе, 21 феврали соли 2025. – Душанбе: Донишгоҳи технологии Тоҷикистон, 2025. – С. 104-111.

[41]. Новикова, Н.Г. Проблемы формирования и перспективы развития системы электронных государственных услуг в России [Текст] / Н.Г. Новикова, А.С. Гладышев // Сервис plus. – 2014. – Т. 8, № 2. – С. 52-57.

[42]. Нурализода, А.Н. Асосҳои назариявии рушди иқтисоди рақамӣ дар минтақаҳо: назарияҳо, таҳлилҳо ва пешниҳодҳо / А.Н. Нурализода, Д.Т. Қурбонализода // Паёми молия ва иқтисод. – 2023. – № 1(35). – С. 153-165.

[43]. Нурализода, А.Н. Механизмҳои баланд бардоштани хизматрасониҳои иҷтимоӣ дар доираи табдилдиҳии рақамӣ [Матн] / А.Н. Нурализода, Д.Т. Қурбонализода // Паёми молия ва иқтисод. – 2023. – № 4-2(39). – С. 67-77.

[44]. Нурализода, А.Н. Рушди хизматрасониҳои иҷтимоӣ омили муҳими баланд гардидани сатҳи зиндагии аҳолӣ дар минтақа. Монография [Матн] / А.Н. Нурализода, И.З. Асоев. – Душанбе: Матбаа, 2025. – 191 с.

[45]. Нургазинов, Б.К. Государственные услуги как форма реализации государственных функций обеспечения прав и законных интересов физических и юридических лиц [Текст]/ Б.К. Нургазинов, Л.Т. Жанузакова, А.А. Караев // Вестник Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан. – 2020. – № 5(63). – С. 17-27.

[46]. Овчинников, С.А. Вопросы защиты информации при переходе на оказание государственных услуг в электронном виде [Текст] / С.А. Овчинников, Е.В. Ковалева // Вестник

Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2012. – № 5(44). – С. 205-207.

[47]. Овчинников, С.А. Комплексный подход к рассмотрению теории управления рисками при внедрении информационных технологий [Текст] / С.А. Овчинников, С.Е. Гришин // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2011. – № 5(39). – С. 188-191.

[48]. Овчинников, С.А. Проблемы обеспечения информационной безопасности «электронного правительства» [Текст] / С.А. Овчинников // Электронное государственное управление: проблемы и перспективы: сб. матер. междунар. науч.-практ. конф. (г. Саратов, 28 мая 2009 г.). Саратов, 2009. – С. 105-111.

[49]. Овчинников, С.А. Проблемы экспертных оценок развития электронных государственных услуг [Текст] / С.А. Овчинников, И.И. Тюрменко, М.Д. Земсков // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2013. – № 3(47). – С. 147-152.

[50]. Омори солонаи Ҷумҳурии Тоҷикистон 2024 // Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. - Душанбе, 2024. – 308 с.

[51]. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ», 28.12.2023 [Сарчашмаи электронӣ] / Низоми дастрасӣ: URL: https://www.president.tj/event/missives/36370.

[52]. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ, 28.12.2024 [Сарчашмаи электронӣ] / Низоми дастрасӣ: URL: https://www.president.tj/ event/missives/49225.

[53]. Расулзод, Л.Х. Махсусиятҳои ҳукумати электронӣ дар таҷрибаи давлатҳои Осиёи марказӣ [Матн] / Л.Х. Расулзод // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – 2022. – № 10. – С. 290-294.

[54]. Расулзод, Л.Х. Нақш ва ҷойгоҳи технологияи иттилоотию коммуникатсионии муосир дар ташаккули ҳукумати электронӣ [Матн] / Л.Х. Расулзод // Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. – 2023. – № 3(83). – С. 76-84.

[55]. Расулзод, Л.Х. Нақши технологияҳои иттилоотию иртиботӣ дар таъмини самаранокии идораи давлатӣ [Матн] / Л.Х. Расулзод // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – 2023. – № 5. – С. 308-313.

[56]. Раҳимов, Ф.М. Ҳукумати электронӣ ва нақши он дар таҳкими раванди идоракунии сиёсии Тоҷикистон [Текст] / Ф.М. Раҳимов // Роҳҳои пешгирии экстремизм ва терроризм дар шароити имрӯза: Конференсияи ҷумҳуриявии илмию назариявӣ, Душанбе, 09 октября 2024 года. – Душанбе: Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 2024. – Р. 248-261.

[57]. Салимов, Ю.Б. Рақамикунонӣ ҳамчун омили муҳимми ташаккули ҳукумати электронӣ [Матн] / Ю.Б. Салимов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2023. – № 9. – С. 190-197.

[58]. Сафарзода, Д.Ҷ. Методҳои салоҳиятҳои рақамӣ ва Ҳукумати электронӣ дар сохтори идоракунии мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳоти Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Д.Ҷ. Сафарзода, Б. Ф. Файзализода // Идоракунии давлатӣ. – 2024. – № 2(67). – С. 305-313.

[59]. Сафарзода, Д.Ҷ. Технологияҳои рақамӣ дар низоми муосири хизмати давлатӣ [Матн] / Д.Ҷ. Сафарзода, Б.Ф. Файзализода // Паёми китобхонаи миллӣ. – 2025. – № 1(9). – С. 187-202.

[60]. Сергеева, С.Л. Электронное правительство на пути к созданию ответственного и эффективного государственного управления [Текст] / С.Л. Сергеева, А.С. Денисов // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Политология. – 2019. – Т. 21, № 3. – С. 525-537.

[61]. Смешко, О.Г. Управление качеством государственных и муниципальных услуг в условиях цифровизации общества / О.Г. Смешко, Е.В. Ушакова, Т.А. Борисова // Экономика и управление. – 2019. – № 11(169). – С. 4-13.

[62]. Степанов, В.В., Черняков, М.К., Дидикин, А.Б. Комплексная оценка социально экономического развития города Искитима Новосибирской области: монография [Текст] / В.В. Степанов, М.К. Черняков, А.Б. Дидикин. - Новосибирск: Изд-во НГТ Ерженин Р.В. Электронное правительство России: обзор

научных публикаций и исследований // Вопросы государственного и муниципального управления. Public administration issues. – 2018. - № 3. - С. 205-228.

[63]. Степанова, А.М. Информационная политика государства по продвижению электронного правительства [Текст] / А.М. Степанова // Вестник Сибирского института бизнеса и информационных технологий. – 2017. – № 2(22). – С. 65-73.

[64]. Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 [Матн] / Қарори Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 декабри соли 2016, № 636. – Душанбе: ҶДММ «Контраст», 2016. – 88 с.

[65]. Суглобов, А.Е. Перспективы использования цифровых технологий в сфере государственных услуг и управления [Текст] / А.Е. Суглобов, А.В. Минаков // Russian Journal of Management. – 2021. – Т. 9, № 3. – С. 46-50.

[66]. Сулаймонзода, Ш.Ф. Рушди бизнес-хизматрасонӣ дар шароити гузариш ба иқтисодиёти рақамӣ ва ҳукумати электронӣ [Матн] / Ш.Ф. Сулаймонзода, А.Н. Нурализода // Идоракунии давлатӣ. – 2021. – № 4-1(53). – С. 63-72.

[67]. Титова, А.И. Предоставление государственных услуг в электронном виде: зарубежный опыт и российская практика [Текст] / А.И. Титова // Инновации и инвестиции. – 2018. – № 5. – С. 169-174.

[68]. Тӯлиев, М.С. Баъзе масъалаҳои рушди ҳукумаи электронӣ [Матн] / М.С. Тулиев, А. Азимбоев // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – 2022. – № 3(42). – С. 109-114.

[69]. Тӯлиев, М.С. Рушди хизматрасониҳои электронӣ дар шароити ташаккули иқтисодиёти рақамии Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.С. Тӯлиев // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – 2019. – № 3(28). – С. 131-140.

[70]. Тӯлиев, М.С. Ҷабҳаҳои ташаккулёбӣ ва монеаҳои рушди бозори хизматрасониҳои электронӣ [Матн] / М.С. Тӯлиев, С.Р. Шарипов // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – 2018. – № 4(25). – С. 36-46.

[71]. Хамутовская, С.В. Электронные услуги как форма взаимодействия государства, бизнеса и граждан: сущность и особенности реализации в Республике Беларусь [Текст] / С.В. Хамутовская // Социологический альманах. – 2022. – № 13. – С. 278-287.

[72]. Ҳабибов, С. Механизми танзими давлатии рушди бозори хизматрасониҳои электронӣ [Матн] / С. Ҳабибов, М.С. Тулиев // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – 2021. – № 2(36). – С. 7-16.

[73]. Ҷабборов, Ф.А. Рушди иқтисоди рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: омилҳо ва шароитҳо / Ф.А. Ҷабборов, М.С. Тӯлиев // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – 2024. – № 4-2(55). – С. 273-282.

[74]. Ҷумъахонзода, Н.Ҷ. Ҳукумати электронӣ ва манфиатҳои он дар ҷаҳони муосир [Матн] / Н.Ҷ. Ҷумъахонзода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2023. – № 2. – С. 208-217.

[75]. Шамсов, И.С. Нақш ва мавқеи хизматрасониҳои электронӣ дар рушди иқтисодиёти миллӣ / И.С. Шамсов, М.А. Мусоева // Рақамикунонии идоракунии давлатӣ ва маҳаллӣ: ҷанбаҳои ташкилӣ-иқтисодӣ: Конференсияи байналмилалии илмию амалӣ дар мавзуи, Душанбе, 21 февраля 2025 года. – Душанбе, 2025. – С. 188-193.

[76]. Шарифӣ, Ф.Б. Консепсияҳои муосири идоракунии хизматрасониҳои бахши давлатӣ [Матн] / Ф.Б. Шарифӣ // Муносибатҳои байналмилалӣ ва амният. – 2025. – № 2(14). – С. 229-238.

[77]. Шашков, С.С. Электронное правительство: теория, амсилаи, перспективные направления развития [Текст] / С.С. Шашков // Гуманитарные и социально-экономические науки. – 2011. – № 1(56). – С. 141-147.

[78]. Шерализода, Р.М. Татбиқи ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Р. М. Шерализода // Рақамикунонии иқтисодиёт ҳамчун омили рушди иқтисодӣ: Маҷмуи мақолаҳои конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ дар мавзӯи, Душанбе, 16 декабря 2024 года. – Душанбе:

Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон, 2024. – С. 491-495.
[79]. Fountain, J.E. Building the Virtual State: Information Technology and Institutional Change [Text] / J.E. Fountain. – Washington: Brookings Institution Press, 2001. – 256 p.
[80]. Heeks, R. Implementing and Managing e-Government: An International Text [Text] / R. Heeks. – London: Sage Publications, 2006. – 304 p.
[81]. Latest News and Press Releases [Electronic source] / Access mode: https://www.globenewswire.com/en/search.
[82]. Relyea, H.C. E-government developments on delivering public services among local governments in Europe [Text] / H.C. Relyea // Government Information Quarterly. – 2005. – Vol. 22, Issue 2. – P. 217-238.
[83]. United Nations E-Government Surveys [Electronic source] / Access mode: URL:https://publicadministration. un.org/egovkb/en-us/ reports/ un-e-government-survey-2022.
[84]. West, D.M. Digital Government: Technology and Public Sector Performance [Text] / D.M. West. – Princeton: Princeton University Press, 2005. – 280 p.

2. СПИСОК НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ СОИСКАТЕЛЯ УЧЕНОЙ СТЕПЕНИ

А) Монографии

[1-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Муккамалгардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ: монография [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода. Матбааи «Тоҷир» – Душанбе, - 2025. – 350 с. ISBN 978-99985-49-70-8.
[2-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Ҳолат ва дурнамои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ: монография [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода. ДССХТ – Душанбе, 2021. - 136 с.
[3-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Ҷанбаҳои иқтисодии рушди хизматрасонӣ оид ба ҳифзи саломатии аҳолӣ дар шароити муосир: монография [Матн] / В.М.Облоқулов, М.Ҳ. Ҳабибуллозода. ДССХТ – Душанбе, - 2020. - 158 с.

Б) Публикации в рецензируемых научных изданиях Республики Таджикистан

[4-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Амсиласозии иқтисодӣ ва сенарияҳои рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми молия ва иқтисод. – Душанбе, – 2025. - №1(44). - С. 285-296. ISSN 2663-0389.

[5-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Равишҳо оид ба татбиқи зеҳнӣ сунъӣ дар раванди рақамикунонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. Бохтар, – 2025. - №1-2 (134). - С. 468-480. ISSN 2663-5534.

[6-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои асосии оммавигардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – Душанбе, – 2024. - №4/1 (54). - С. 426 - 436. ISSN 2308-054X.

[7-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Таҳқиқи равишҳои методологии ташкили низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити гузариш ба иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳои миллии Тоҷикистон. – Душанбе, - 2024. №12. - С. 84-95. ISSN 2413-5151.

[8-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Заминаҳои методӣ ва таснифи хизматрасонии электронии гумрукӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода., С.А. Ғаниев // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – Душанбе, – 2024. - №3 (53). - С. 397-401. ISSN 2308-054X.

[9-А]. Ҳабибуллозода М.Ҳ. Методология ва методикаи тарҳрезии сохтори меъмории низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, – 2024. - №9. - С. 41-54. ISSN 2413-5151.

[10-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Ҷанбаҳои методологии баҳодиҳии сифати хизматрасониҳои давлати электронӣ дар шароити бозор [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – Душанбе, – 2024. - №1 (51). - С. 369-380. ISSN 2308-054X.

[11-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои асосии таъмини амнияти иттилоотӣ ҳангоми гузариш ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, – 2024. - №2. -С. 77-84. ISSN 2413-5151.

[12-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Асосҳои назариявии рушди хизматрасониҳои электронии гумрукӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода., С.А. Ғаниев, // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – Душанбе, - 2023. - №4/2 (50). - С. 451-458. ISSN 2308-054X.

[13-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Асосҳои институтсионалии ташаккул ва рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – Душанбе, - 2023. - №4/1 (49). - С. 254-261. ISSN 2308-054X.

[14-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Механизми татбиқи иқтисодиёти рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – Душанбе, - 2023. - №1. (45). - С. 185-191. ISSN 2308-054X.

[15-А]. Khabibullozoda, M.Kh. Priority directions of the economy for the transition to a digital state in a digital economy [Text] / M.Kh. Khabibullozoda // Herald of the Tajik state university of commerce. – Душанбе, - 2022 - N4/2 (44). - P. 90-95. ISSN 2308-054X.

[16-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Омилҳои таъсиррасон ба рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. – Душанбе, - 2021. - №3 (75). - С. 164-176. ISSN 2075-9584.

[17-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Механизми ташкилӣ-иқтисодии рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. – Душанбе, - 2021. - №2 (74). - С. 192-200. ISSN 2075-9584.

[18-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Таҳлили вазъи муосир ва низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода, Ш.

Холиқов // Паёми Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. – Душанбе, - 2020. - №2 (70). - С. 101-107. ISSN 2075-9584.

[19-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Мушкилотҳои гузариш ба низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ ба аҳолӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода, Р.У. Рустамов // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – Душанбе, - 2020. - №2. (31). - С. 180-183. ISSN 2308-054Х.

[20-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Таҷрибаи хориҷии ташаккулёбӣ ва рушди низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ [Матн] / Д.Б. Қодиров, М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – Душанбе, - 2018. - №3 (24). - С 8-16. ISSN 2308-054Х.

[21-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Мукаммалгардонии низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ тариқи электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Паёми Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон. «Кишоварз» - Душанбе, - 2018. - №3 (79). - С. 114-117. ISSN 2074-5435.

[22-А]. Хабибуллоев, М.Х. Проблемы формирования и перспективы развития рынка электронных государственных [Текст] / М.Х. Хабибуллоев // Вестник Таджикского национального университета. – Душанбе, - 2017. - № 2/10. - С. 130-134. ISSN 2413-5151.

[23-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Баъзе масалаҳои мукаммалсозии сохтори идораи давлатӣ дар шароити муосир [Матн] / Д.Б. Қодиров, М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, - 2017. - № 1 (2/10). - С. 78-82. ISSN 2413-5151.

[24-А]. Хабибуллоев, М.Х. Теоретические аспекты предоставления электронных государственных услуг населению [Текст] / М.Х. Хабибуллоев, // Вестник Таджикского национального университета. – Душанбе, - 2016. - № 1 (2/10/219). - С. 206-209. ISSN 2413-5151.

В) Публикации в других изданиях

[25-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Муккамалгардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Рушди устувори соҳаҳои сайёҳӣ ва хизматрасонӣ: Конференсияи ҷумҳуриявӣ, 23 апрели

слоли 2025. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, - 2025 - С. 38 – 44.

[26-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Татбиқи зеҳнӣ сунъӣ дар раванди рақамикунонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Рушди устувори соҳаҳои сайёҳӣ ва хизматрасонӣ / Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 23 апрели слоли 2025. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, - 2025 - С. 120 – 125.

[27-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Методологияи тарҳрезии сохтори меъмории низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Рушди хизматрасониҳои гумрукӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ // Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳурияӣ, 25 октярби соли 2024. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, - 2024 - С. 6-13.

[28-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои методии баҳодиҳии сифати хизматрасониҳои давлати электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Иқтисодиёти сабз – инфросохтори рушди соҳаи саноат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ, 28 ноябри соли 2024. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, - 2024 - С. 464-469.

[29-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Тарҳрезии сохтори меъмории низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Иқтисодиёти сабз – инфросохтори рушди соҳаи саноат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ, 28 ноябри соли 2024. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, - 2024 - С. 469-472.

[30-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои асосии муккамалгардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода, // Раванҳои муосири молиявӣ-қарзӣ: мушкилот ва дурнамо: Конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ, 6 декабри соли 2024. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, - 2024 - С. 433-436.

[31-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои афзалиятноки иқтисодиёт барои гузариш ба давлати рақамӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Рушди мақомоти гумрук дар 30 – соли таъсисёбии гумрукии Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар заинаи Донишкадаи такмили ихтисоси Хадамоти гумуруки нази Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ – амалии ҷумҳуриявӣ, январи соли 2022. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, - 2022 - С. 38-42.

[32-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Усулҳои арзиёбии омилҳои ба рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ таъсиррасон дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Танзими иқтисодӣ - ҳуқуқии муносибатҳои байналмилалӣ дар бахши фаъолияти иқтисодӣ хориҷӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 29 январи соли 2022. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, - 2022 - С. 36-40.

[33-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Рушди баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 26 марти соли 2022. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, - 2022 - С.187-190.

[34-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Механизми гузариш ба низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Самтҳои асосии таъмини саноатикунонии босуръати иқтисодиёт дар пасманзари ҳадафҳои стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистон, бахшида ба эълон гардидани солҳои 2022-2026 «Солҳои рушди саноат»: Конференсияи илмӣ – амалии ҷумҳуриявӣ, 29-30 апрели соли 2022. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, - 2022 - С.155-159.

[35-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Автоматикунонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити саноатикунонии босуръат [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Такмили муносибатҳои молиявӣ-қарзӣ ҳамчун заинаи амалисозии ҳадафи чоруми миллӣ-саноатикунонии босуръати мамлакат: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 28 майи соли

2022. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, - 2022 - С. 69-71.

[36-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои асосии мукаммалгардонии хизматрасониҳои давлатӣ дар доираи татбиқи ҳукумати электронӣ дар шароити иқтисодиёти ракамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Танзими давлатии зиддибуҳронии бахши воқеии иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити саноатикунонии босуръати кишмар: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 26 сентябри соли 2022. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, - 2022 - С. 76-78.

[37-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Ташаккул ва рушди хизматрасониҳои электронӣ дар шароити муосири иқтисодиёти рақамии Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Методҳои омӯзиши технологияҳои иттилоотӣ-иртиботӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ, бахшида ба татбиқи «Бистсолаи омӯзиш ва рушди илмҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи илму маориф»: Конференсияи илмию амалӣ ҷумҳуриявӣ, 03 апрели соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2021 – С. 210-214.

[38-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Асосҳои назариявӣ ва таҳқиқи рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Муносибатҳои молиявӣ-қарзӣ: муаммоҳо, роҳҳои рушд, дурнамо: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 29 – уми майи соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2021 – С. 206-208.

[39-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои калидии иқтисодиёт барои гузариш ба давлати рақамӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Муаммоҳои рушди иқтисоди миллӣ дар шароити ҷаҳони пасокоронавирусӣ: Конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ, 29 октябри соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2021 - С. 154-158.

[40-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Тиҷорати электронӣ ва нақши он дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Самтҳои муосири татбиқи технологияҳои иттилоотӣ дар рақамикунонии истеҳсолот, илм ва истеҳсолоти

саонатӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 27 ноябри соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2021 – С. 148-153.

[41-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Масоили мукаммалсозии низоми автоматикунонӣ ва рақамикунонии истеҳсолоти саноатӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода, // Фаъолияти инноватсионӣ ҳамчун омили рушди босуръати иҷтимоӣ ва иқтисодӣ дар саноат: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 29 ноябри соли 2021. Донишкадаи кӯҳию металургии Тоҷикистон. – Хуҷанд, - 2021 - С. 102-105.

[42-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Истифодаи хизматрасониҳои алоқаи мобилӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҳолат ва дурнамо [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Масъалаҳои канорӣ барои баъзе синфҳои муодилаҳои дифференсиалӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 4 декабри соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2021 - С 201-204.

[43-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Нақши Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Проблемаҳо ва дурнамои рушди менеҷмент ва маркетинги муосир дар саноати сайёҳӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 18 декабри соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2021 - С 165 то 169.

[44-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Мукаммалгардонии низоми хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ Ҳабибуллозода // Проблемаҳо ва дурнамои рушди менеҷмент ва маркетинги муосир дар саноати сайёҳӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 18 декабри соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2021 – С. 229-233.

[45-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Мавқеи технологияҳои иттилоотӣ дар ҳуҷҷатгузорӣ ва гардиши электронии ҳуҷҷатҳо [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Равандҳои муосири муносибатҳои пулию қарзӣ ва таъсири онҳо ба рушди иқтисодиёт: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 15

феврали соли 2020. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2020 - С. 160-162.

[46-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Вазъи муосир ва мушкилоти ворид намудани низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ ба аҳолӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Омодасозии кадрҳо бо ҳадафи рушди устувори сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амали байналмилалӣ, 10 апрели 2020. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2020 – С. 252-256.

[47-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои афзалиятнокии тиҷорати электронӣ ва рушди муносибатҳои бозории субъектҳои хоҷагидорӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Саҳми мақомоти гумрук дар таъмини амнияти иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 18 апрели соли 2020. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2020 – С. 63-68.

[48-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Арзёбии омилҳои ба рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ таъсиррасон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Рушди фанҳои дақиқ – омили муҳими таъмини саноатикунонии босуръат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии донишкадавӣ, 24-25 апрели соли 2020. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2020 – С. 147-150.

[49-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Муккамалгардонии механизми раванди гузариш ба ҳукумати электронӣ: ҳолат ва дурнамо [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Саноатикунонии босуръат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҳадафҳо ва тамоюл: Конференсияи илмӣ-амали ҷумҳуриявӣ, 28 ноябри соли 2020. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2020 - С 164-170.

[50-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Пешниҳоди сенарияҳои хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Саноатикунонии босуръат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҳадафҳо ва тамоюл: Конференсияи илмӣ-амали ҷумҳуриявӣ, 28 ноябри соли 2020. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2020 – С. 226-229.

[51-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Мукаммалгардонии механизми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар

шароити иқтисодиёти муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Забон – кафили пойдории миллат: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, бахшида ба рӯзи байналмилалии забони модарӣ, 21 феврали соли 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2019 – С. 374-377.

[52-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Омилҳои таъсиррасон ба ташаккулёбии бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Мукаммалгардонии фаъолияти молиявӣ-қарзӣ ва низоми андозбандӣ: назария, методология ва ҷанбаҳои амалӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 13 апрели соли 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2019 – С. 284-289.

[53-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Истифодаи таҷрибаи хориҷӣ дар амалигардонии низоми электронии хизматрасониҳои давлатӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Идоракунии давлатии рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҳолат ва дурнамо: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 15 июни соли 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2019 - С. 194-199.

[54-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Монеаҳои тиҷорати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва роҳҳои муккамалгардонии он [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Бобоҷон Ғафуров – олими барҷаста ва арбоби давлатӣ бахшида ба 110 – солагии Бобоҷон Ғафуров: Конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-амалӣ, 28 сентябри соли 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2019 – С. 93- 100.

[55-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ., Пулатова, Ш., Меъёрҳои гурӯҳбандии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Х. Ҳабибуллоев, Ш. Пулатова // Масоили таъмини рушди устувор ва мутавозин дар иқтисодиёти ҷаҳон: тамоюл ва дурнамо: Конференсияи байналмилалии илмӣ-амалӣ, 28 октябри 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2019 – С. 62-67.

[56-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Мавқеъи тиҷорати электронӣ дар шароити иқтисодиёти муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Идоракунии стратегӣ ва таъмини самаранокии захираҳои энергетикӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ - амалии ҷумҳуриявӣ, 6 декабри соли 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2019 – С. 190-194.

[57-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ., Ғуломов, Ғ. Асосҳои методологии таснифоти хизматрасонҳои давлатии электронӣ дар иқтисодиёти муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев, Ғ. Ғуломов // Нақши Асосгузори сулҳи ваҳдати миллӣ Пешвои - миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар инкишофи иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 9 декабри соли 2018. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2018 – С. 348-354.

[58-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Асосҳои назариявии тиҷорати электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Нақши Асосгузори сулҳи ваҳдати миллӣ Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар инкишофи иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 29 декабри соли 2018. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2018 – С. 355-358.

[59-А]. Хабибуллоев, М.Х. Проблемы и предпосылки предоставления государственных услуг в электронном виде [Текст] / М.Х. Хабибуллоев // Рушди хизматрасониҳои молиявӣ дар шароити ҳамгироии хаҷагии ҷаҳонӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 31 марти соли 2017. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2017 – С. 246-250.

[60-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Низоми муосири коргузории электронӣ дар идоракунии давлатӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // бахшида ба Даҳсолаи байналмилалии амал «Об барои рушди устувор, 2018-2028» ва Соли ҷавонон – 2017. Конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявӣ, соли 2017. –Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2017 – С. 128-130.

[61-А]. Хабибуллоев, М.Х. Преимущества предоставления государственных услуг населению в электронном виде [Текст] / М.Х. Хабибуллоев // Масъалаҳои асосии инкишофи гурӯҳҳои ҳамгироии минтақавӣ ва пайвастани Ҷумҳурии Тоҷикистон ба онҳо: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 27 октябри соли 2017. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2017 – С. 127-130.

[62-А]. Хабибуллоев, М.Х. Предпосылки формирования рынка электронных государственных услуг в Республике Таджикистан [Текст] / М.Х. Хабибуллоев // Ҷанбаҳои иниститутсионалии ташкили «Иқтисодиёти сабз» дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 25 ноябр соли 2017. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2017 – С. 164-167.

АННОТАТСИЯ
ба диссертатсияи Ҳабибуллозода Муҳриддин Ҳабибулло дар мавзуи «Такмили механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ (назария, методология, амалия)»

Калимаҳои калидӣ: рақамикунонӣ, хизматрасониҳои давлатии электронӣ, технологияҳои инноватсионӣ, идоракунии давлатии рақамӣ, ҳукумати электронӣ, муассисаҳои давлатӣ, тамаркуз ба шаҳрвандон, шабакаи Интернет, амсилаи консептуалӣ, меъморӣ.

Мақсади асосии рисолаи илмӣ. Мақсади таҳқиқот омӯзиши равишҳои назариявӣ, методологӣ ва амалии рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, такмили механизми ташкилию иқтисодии онҳо дар шароити иқтисоди рақамӣ мебошад.

Усулҳои таҳқиқот. Дар таҳқиқот усулҳои таърихӣ, таҳлил, синтез, индуксия, дедуксия, амсиласозии мантиқӣ, таҳлили сабабию натиҷавӣ, арзёбии коршиносӣ ва таҳлили омилӣ истифода мешаванд.

Натиҷаҳои бадастомада ва навгониҳои илмии таҳқиқот ин ҷиҳатҳоро дар бар мегиранд: равшан кардани мафҳумҳои «хизматрасониҳои давлатӣ» ва «хизматрасониҳои давлатии электронӣ»; методикаи тарҳрезии меъмории низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ бо назардошти омилҳои институтсионалӣ, ташкилӣ ва технологӣ; механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ; арзёбии имконияти татбиқи амалияҳои пешқадами ҷаҳонии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон; асоснок кардани воситаҳои институтсионалию технологӣ ҳамчун замина барои пешниҳоди муносиби хизматрасониҳои электронии давлатӣ; таҳияи сенарияҳои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунонӣ; пешниҳоди самтҳои асосии оммавигардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ.

Тавсияҳо оид ба истифодаи натиҷаҳо. Муқаррароти назариявии диссертатсия дар такмили механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ саҳми муҳим мегузоранд.

Соҳаи истифодаи натиҷаҳо. Тавсияҳои пешниҳодшуда метавонанд барои такмили хизматрасониҳои давлатии электронӣ ва рушди ҳукумати электронӣ, инчунин дар раванди таълими донишҷӯёни соҳаи идоракунии давлатӣ истифода шаванд.

АННОТАЦИЯ

к диссертации Хабибуллозода Мухриддин Хабибулло на тему «Совершенствование организационно - экономического механизма предоставления электронных государственных услуг в условиях цифровой экономики (теория, методология, практика)»

Ключевые слова: цифровизация, электронные государственные услуги, инновационные технологии, государственное управление, электронное правительство, государственные учреждения, ориентация на граждан, сеть Интернет, концептуальная модель, архитектура.

Основная цель научной диссертации. Целью исследования является изучение теоретических, методологических и практических подходов к развитию электронных государственных услуг, совершенствованию их организационно-экономического механизма в условиях цифровой экономики.

Методы исследования. В исследовании используются методы исторический, анализ, синтез, индукция, дедукция, логическое моделирование, причинно - следственный анализ, экспертная оценка и факторный анализ.

Достигнутые результаты и научная новизна исследования включают следующие аспекты: уточнение понятий «государственные услуги» и «электронные государственные услуги»; методика проектирования архитектуры системы предоставления электронных государственных услуг с учетом институциональных, организационных и технологических факторов; организационно - экономический механизм предоставления электронных государственных услуг; оценка возможности адаптации передовых мировых практик предоставления электронных государственных услуг в Республике Таджикистан; обоснование институциональных и технологических средств как основы надлежащего предоставления электронных государственных услуг; разработка сценариев развития электронных государственных услуг в условиях цифровизации; основные направления популяризации электронных государственных услуг.

Рекомендации по использованию результатов. Результаты диссертации вносят важный вклад в совершенствование организационно-экономического механизма предоставления электронных государственных услуг.

Область применения результатов. Результаты могут быть использованы для совершенствования электронных государственных услуг и развития электронного правительства, а также в процессе подготовки студентов в области государственного управления.

ANNOTATION

to the dissertation of Habibullozoda Muhriddin Habibullo on the topic «Improving the organizational and economic mechanism for the provision of electronic government services in the context of the digital economy (theory, methodology, practice) »

Keywords: digitalization, electronic government services, innovative technologies, public administration, e-government, government agencies, citizen focus, Internet, conceptual model, architecture.

The main objective of the scientific dissertation. The aim of the study is to examine theoretical, methodological, and practical approaches to the development of electronic government services and the improvement of their organizational and economic mechanisms in the context of the digital economy.

Research methods. The research uses the following methods: historical analysis, synthesis, induction, deduction, logical modeling, cause-and-effect analysis, expert assessment and factor analysis.

The achieved results and scientific novelty of the study include the following aspects: clarification of the concepts of «public services» and «electronic public services»; methodology for designing the architecture of a system for providing electronic public services, taking into account institutional, organizational and technological factors; organizational and economic mechanism for providing electronic public services; assessment of the possibility of adapting best international practices for providing electronic public services in the Republic of Tajikistan; justification of institutional and technological means as the basis for the proper provision of electronic public services; development of scenarios for the development of electronic public services in the context of digitalization; main directions for popularizing electronic public services.

Recommendations for the use of results. The results of the dissertation make an important contribution to improving the organizational and economic mechanism for the provision of electronic government services.

Scope of application of results. The results can be used to improve electronic public services and develop e-government, as well as in the process of training students in the field of public administration.

Ба чопаш 11.03.2026 имзо шуд.
Андозаи 60x84 1/16. Қоғази офсетӣ.
Адади нашр 100 нусха. 5,0 ҷузъи чопӣ.

734061, ш. Душанбе, кӯчаи Деҳотӣ, ½.
Матбааи «Тоҷир»